

فہرٹ و گہ ورہی قورٹان خویندن و

شیوہکانی خویندنہ وی

قورٹانی مہ جید

نوسینی

مہردی صابر

۱۴۳۶ھ - ۲۰۱۴ز

چاپی یہ کہم

فەزەل و گەورەیی قورئان خویندن و شیوہکانی خویندەوێ قورئانی مەجید

نووسینی
هەردی صابر

١٤٣٥ ک - ٢٠١٤ ز

چاپی یەكەم

✽ ناوی کتیب: فەزڵ و گەورەیی قورئان خوێندن و شیوەکانی خوێندنەوهی

قورئانی مەجید

✽ نووسینی: ھەردی صابر

✽ نۆبە ی چاپ: یەكەم

✽ سالی چاپ: ۲۰۱۴ ز

✽ قایپ و دیزاین: نووسەر

✽ تیراژ: ۱۰۰۰ دانە

✽ چاپخانه: شارستان / سلیمانی

✽ ژمارە ی سپاردن: لە بەرپۆشەرایەتی گشتی کتیبخانی گشتیەکان ژمارە ی

(۱۷۶۱) ی سالی (۲۰۱۴) ی پێ دراوه

مافی لە چاپدانەوهی پارێزراوه

بۆ نووسەر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشہ کی:

إِن الْحَمْدُ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ فَلَا ضَلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ..

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (١٠٢)

(آل عمران : ١٢) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (النساء : ١)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (٧٠) ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ

وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب : ٧٠ - ٧١)

أما بعد، فإن أصدق الحديث كتاب الله، وخير الهدي هدي محمد (ﷺ) وشر الأمور محدثاتها، وكل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار.

زور خوم به به ختہ وەر ده زانم که و توانییتم له جیهانی (زانسته کانی قورئان) دا شتیکم نووسیبی که موسولمانان سوودی لی وەر بگرن و، وه بیکنه توویشووی پوژی قیامه تیان.

شایانی باسه سه رجه م فرموده کان (ته حقیق) و (ته خریج) کراوه، بو ئه م مه به سته له پووی (ته حقیقات) ه وه زور سوودم له کتیبه ته حقیق

کراوه‌کانی (شیخ محمد ناصرالدین الألبانی) و (سلیم الهاللی) وەرگرتوو
(په‌حه‌تی خویان لی بیټ).

هه‌روه‌ها له پووی ته‌خریج کردنی فەرمووده‌کانیشه‌وه برای بچووکتان به‌و
کاره هه‌لساوه.

له کۆتایی دا داوام وایه له خوی په‌روه‌ردگار که‌وا سه‌رکه‌وتووم بکات له‌م
کاره‌مدا ، بۆ ئه‌وه‌ی تۆزقالی‌ک منیش به‌شداربم له‌ خزمه‌ت کردنی
ئایینه‌که‌یدا، وه‌ بیکاته‌ مایه‌ی سپینه‌وه‌ی گونا‌هه‌کانم و توی‌شووی پۆژی
قیامه‌ت .. آمین یا رب‌ العالمین .

﴿سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ * وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ * وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

هه‌ردی صابر

کوردستان - سلیمانی

(٢١) ی (ذوالحجّة) ی (١٤٣٥) ی کۆچی

به شی یه که م فه زل و گه ورهیی قورئان خویندن

خوای په روه ردگار له م باره یه وه فه رموویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ
 اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً
 لَّنْ تَبُورَ﴾ (فاطر: ۲۹)

واته: به پاستی ئه وانه ی که کتیب و په یامی خوا ده خویننه وه و، هه روه ها
 به جوانی هه لده سن به کردنی نویره که یان - و به پیک و پیکى ئه نجامی
 ده دن له کاتی خویدا - و، وه له و پزق و پوزی و سامانه جوړاو جوړانه ی
 پیمان به خشیون، به خشیویانه و داویانه له پیکای خوادا، به په نهانی و به
 ناشکرا - واته هه ندی جار به نهینی و په نهانی به خشیویانه بو ئه وه ی
 نه بیته پروپامایی و پیا، وه هه ندی جاریش به ناشکرا و به به رچاوی
 خه لکه وه به خشیویانه تا خه لکانیکی تریش چاویان لی بکه ن و هانبدریڼ
 بوی - ، ئه وانه به ئومیدی بازرگانیه ک ئه و کاره ده که ن که هه رگیز نائومید
 نابن و لاوازی و زیان پووی تی ناکات و به رده وام قازانجی مسوگه ره.

یه کهم: فه زئی فی ربوونی قورئان

۱- له (عوسمان) ی کورپی (عه ففان) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه که وا فه رموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی: ((خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ ، وَعَلَّمَهُ))^۱

واته : چاکترتان ئه وه که سه یه که فی ری قورئان ده بی و، خه لکیش فی ری قورئان ده کات.

۲- له (عوقبه) ی کورپی (عامیر) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه که وا فه رموویه تی: ((خرج رسول الله ﷺ ونحن في الصفة ، فقال: أيكم يجب أن يغدو كل يوم إلى بطحان ، أو إلى العقيق ، فيأتي منه بناقتين كوماوين في غير إثم ، ولا قطع رحم؟ ، فقلنا: يا رسول الله ﷺ نحب ذلك ، قال : أفلا يغدو أحدكم إلى المسجد فيعلم ، أو يقرأ آيتين من كتاب الله عز وجل ، خير له من ناقتين ، وثلاث خير له من ثلاث ، وأربع خير له من أربع ، ومن أعدادهن من الإبل))^۲

^۱ صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) گپراویه ته وه به ژماره (۵۰۲۷) ، هه روه ها (ئه بوداود) له کتابی (الوتر) ، بابی: (في ثواب قراءة القرآن) گپراویه ته وه به ژماره (۱۴۵۲) ، هه روه ها (ترمذی) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (ما جاء في تعليم القرآن) گپراویه ته وه به ژماره (۲۹۰۷).

^۲ صحیح - (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (فضل قراءة القرآن في الصلاة وتعلمه) گپراویه ته وه به ژماره (۱۸۷۰) ، هه روه ها (ئه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (في ثواب قراءة القرآن) گپراویه ته وه به ژماره (۱۴۵۶).

واته: ئىمە لە (صوففە) * بووین، جا پیغەمبەری خوا (ﷺ) ھات بۆ ناومان ،
 ھەرمووی: کامتان ھەزەدەکەن کە ھەموو پۆژى بچن بۆ شیوی (بوطحان) ، یا
 بپۆن بۆ شیوی (عەقیق)، وە لەوئى دوو وشتری مینگەى دووگ قەوی
 بەیننەوہ بۆ خۆتان ، بەیئ ئەوہى کە بەھۆى ئەوہوہ تووشى تاوانى ببن
 لەلای خوا، یا تووشى دلرەنجاندنى کەس و کارتەن ببن و پەيوەندیی
 خزمایەتى بپچرپنن؟ وتمان: ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ)! ھەموومان ھەز لە
 دەستکەوتى واباش دەکەین، جا کى ھەز لە خیر و بیرى و ناکات؟
 ھەرمووی: دەسا ھەریەکى لە ئیوہ، ھەر پۆژى بچیت بۆ مزگەوت ، لەوئى دوو
 ئایەت لە قورئان فیرببى ، یا بیخوینیتەوہ، ئەوہ لە دوو وشتر باشتەرہ بۆى!
 وە سى ئایەت فیرببى لە سى وشتر باشتەرہ بۆى، ھەر و چوار ئایەت لە چوار
 وشتر باشتەرہ بۆى، ئیتەر ھەر و بزمیرە، زیاترى فیربوونى ئایەت لە زیاترى
 دەستکەوتنى وشتر باشتەرہ.

* (صوففە): سەکۆیە بوو لە ژێر ساباتیکا ، لە مزگەوتەکەى مەدینە بوو ، میوانخانەى موسولمانە

ھەژارەکان بوو.

دووم: پله و پاییه کیسه کی قورئانی رهوانه و کهسی که نهرک دهکیشی

بۆ رهوان کردنی

له دایکه (عائیشه) وه (خوای لی پازی بیّت) دهگێرپنه وه کهوا فهرموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((الماهر بالقرآن مع السفارة الكرام البرة ، والذي يقرأ القرآن ويتتعتع فيه ، وهو عليه شاق ، له أجران))^۳ واته: ئەو قورئان خویننه کی به رهوانی قورئانی له به ره و په فتاری پی دهکات ئەوه له پاییه ئەو مه لائیکه به پێزه خێر خواپانه دایه که له جیهانی بالادا و له عالهمی مه له کوتدا سه ره په رشتی قورئان ده کهن، وه ئەو که سه شی که خه ریکه قورئان ده خویننی و به ره به ره له به ری دهکا، به لام هیشتا زمانی ته ته له ی تیا دهکا و به گران بۆی له به ر ده کری، ئەمه ش له جیاتی پاداشتی دوو پاداشتی باشی بۆ هیه - واته: پاداشتی له باتی خویندنه که ی، وه پاداشتی له باتی ده م ته ته له کردنه که ی -.

سییه م: ئە جرو پاداشتی قورئان خویندن

له (ئیبنومه سعود) ه وه (خوای لی پازی بیّت) دهگێرپنه وه کهوا فهرموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((من قرأ حرفاً من كتاب الله فله به

^۳ صحیح - (بوخاری) له کتابی (التفسیر) ، بابی: (سورة عبس) (گێراویه ته وه به ژماره (۴۹۳۷)، ههروهها (موسلیم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (فضل الماهر في القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (۱۸۵۹) ، ههروهها (ئه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (في ثواب قراءة القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (۱۴۵۴) ، ههروهها (ترمذی) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (ما جاء في فضل قارئ القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (۲۹۰۴) ، ههروهها (ابن ماجه) له کتابی (الأدب) ، بابی: (ثواب القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (۳۷۷۹).

حسنة ، والحسنة بعشر أمثالها ، لا أقول الم حرف ، ولكن ألف حرف ولام حرف وميم حرف))^٤

واته: هر كه سئ پیتی له قورئان بخوینی به و پیتته چا كه یه کی بۆ هیه ، پاداشی چا كه ش یه ك به دهیه ، دهی من نالیم (ألم) یه ك پیتته ، به لكو ئه لیف پیتیكه ، وه لام پیتیكه ، وه میمیش پیتیكه .

چوارهم: نموونهی ئه و ئیمانداره ی كه قورئان ده خوینی و ئه وه ی كه نایخوینی
له (ئه بوموسا) ی ئه شعهریه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێڕنه وه كه وا فه رموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی: ((مثل المؤمن الذي يقرأ القرآن ، مثل الأترجة ، ريحها طيب وطعمها طيب ، ومثل المؤمن الذي لا يقرأ القرآن مثل التمرة ، لا ريح لها وطعمها حلو ، ومثل المنافق الذي يقرأ القرآن ، مثل الريحانة ، ريحها طيب وطعمها مر ، ومثل المنافق الذي لا يقرأ القرآن ، كمثل الحنظلة ، ليس لها ريح وطعمها مر))^٥

^٤ حسن - (ترمذی) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (ما جاء فيمن قرأ حرفاً من القرآن ماله من الأجر) گێڕاویه ته وه به ژماره (٢٩١٢) ، ههروه ها (به يه قى) له کتیبی (شعب الإيمان) دا له ژنیر ناوینشانى: (فصل في إيمان تلاوة القرآن) گێڕاویه ته وه به ژماره (١٩٢٣) .

^٥ صحيح - (بوخارى) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (فضل القرآن على سائر الكلام) گێڕاویه ته وه به ژماره (٥٠٢٠) ، ههروه ها (موسليم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (فضيلة حافظ القرآن) گێڕاویه ته وه به ژماره (١٨٥٧) ، ههروه ها (ئهبوداود) له کتابی (الأدب) ، بابی: (من يؤمر أن يجالس) گێڕاویه ته وه به ژماره (٤٨٣٠) ، ههروه ها (ترمذی) له کتابی (الأمثال) ، بابی: (ما جاء في مثل المؤمن القاريء للقرآن ، وغير القاريء) گێڕاویه ته وه به ژماره (٢٨٦٥) ، ههروه ها (نيسائي) له کتابی (الإيمان) ، بابی: (مثل من يقرأ القرآن من مؤمن ومنافق) گێڕاویه ته وه به ژماره (٥٠٥٣) ، ههروه ها (ابن ماجه) له (المقدمة) ، بابی: (فضل من تعلم القرآن وعلمه) گێڕاویه ته وه به ژماره (٢١٤) .

واته: وینه ی ئه و باوه پداره ی که قورئان ده خوینئ - و په فتاری پی ده کات - وهک لیمو وایه ، هه م بۆنی خوښه و هه م تامی خوښه ، وه وینه ی ئه و باوه پداره ی که قورئان ناخوینئ - و په فتاری پی بکات - وهک خورما وایه ، هه رچه نده بۆنی نیه به لام تامی خوښه ، وه وینه ی ئه و دوو پوهه ی که قورئان ده خوینئ، وهک پځانه وایه ، بۆنی خوښه به لام تامی تاله ! وه وینه ی ئه و دوو پوهه ی که قورئان ناخوینئ ، وهک گوژالک وایه ، هه م بۆنی ناخوښه و هه م تامیشی تاله .

پینجه م: دابه زینی مه لانیکه ی ره حه مه ت له کاتی قورئان خویندن دا

له (به پرائی) کوپی (عازیب) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێرپنه وه که وا فه رموویه تی : ((کان رجل یقرأ سورة الکهف وعنده فرس مربوط بشطنین، فتغشته سحابة فجعلت تدور وتدنو ، وجعل فرسه ینفر منها ، فلما أصبح أتى النبی ﷺ فذكر ذلك له ، فقال: تلك السکينة تنزلت للقرآن))⁶

واته : جارئ پیاوئ - که ناوی (ئوسهید) ی کوپی (حوزهیر) ه - سوره تی (الکهف) ده خوینئ ، له و کاته دا ماینه که ی له لایه وه به دوو گوریس به سرباووه ، جا له کاتی قورئان خویندنه که دا په له هه ورئ به سه ریا ده دا و ده ست ده کا به سوړخواردن به ده وریا و لئی نزیک ده بیته وه ،

⁶ صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (فضل الکهف) گێراویه ته وه به ژماره (۵۰۱۱)، هه روه ما (موسلیم) له کتابی (صلاة المسافرین وقصرها) ، بابی: (نزول السکينة لقراءة القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (۱۸۵۳).

مايينه كيشى كه ئه مه ده بينى سلى لى ده كا و هه ل ده سله ميته وه ، جا بو
به يانى هاته لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و ئه مه ي بو گي پايه وه ، ئه ويش فه رموى:
ئه وه - مه لائيكه ي - ئاسايش و ئارامى بووه له بهر قورئان دابه زيوه .

شه شه م: قورئان ده بينه تكاكار بو ئه و كه سه ي خو يندويه تيه وه و

كرده وه ي پيكر دو وه

له (ئه بى ئومامه) ي باهيلييه وه (خو اى لى پازى بيت) ده گي پنه وه كه وا
فه رمويه تى: بيستم پيغه مبه رى خوا (ﷺ) ده يفه رموو: ((اقرءوا القرآن ،
فانه ياتي يوم القيامة شفيعا لأصحابه))^٧

واته : قورئان بخو يئن چونكه له پوژى قيامه تا قورئان دى ، له سه ر
شي وه يه كى وا خه لكى مه حشه ر به چاوى خو يان ده بينن ، ده بى به تكاكار
بو هاو پياني خو ي .

به تايه تى خو يندنى سوره تى (البقرة) و (آل عمران):

له (ئه بى ئومامه) ي باهيلييه وه (خو اى لى پازى بيت) ده گي پنه وه كه وا
فه رمويه تى: بيستم پيغه مبه رى خوا (ﷺ) ده يفه رموو: ((... اقرءوا
الزهرابين البقرة، وسورة آل عمران، فإنهما تأتيان يوم القيامة كأنهما
غمامتان، أو كأنهما غيايتان، أو كأنهما فرقان من طير صواف، تحاجان

^٧ صحيح - (موسليم) له كتابى (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابى: (فضل قراءة القرآن) گي پايه ته وه
به ژماره (١٨٧١) ، مه روه ما له (تحفة الأشراف) دا به ژماره (٤٩٣١) هاتو وه .

عن أصحابهما، اقرءوا سورة البقرة، فإن أخذها بركة، وتركها حسرة، ولا تستطيعها البطلة))^٨

واته: به تايبه تی ئەم دوو سورەتە درەخشانه بخوینن، که بریتی یه له سورەتی (البقرة) و (آل عمران)، که ناوبانگیان زههراوهینه - واته: دوو چرای درەخشان - چونکه ئەو دوو سورەتە له پوژی قیامەتا دین له دوو پەلە هه ور ده چن یا له دوو سابات ده کهن، یا وهك دوو پۆله مهل و په وه بالنده وان که له حهوا ریز ده به ستن و بالیان رپ ده کهن، حالیان وایه له سهردۆستان و یارانێ خۆیان ده که نه وه و له سهریان هه لده ده نئ، به تايبه تی سورەتی (البقرة) زۆر بخوینن، چونکه به پراستی وه رگرتن و خویندنی پیت و فه ر و به ره که ته و، له کیس چوونیشی جیی داخ و خه فه ته، سه ره پای ئە وه یش جادووگه رانیش ده ره قه تی نایه ن.

حه وته م: خوای گه وه ره پله و پایه ی که سانی به رز ده کاته وه

که خزمه تی قورئان ده که ن

له (عامیر) ی کوپی (واثیل) ه وه (په حمه تی خوای لی بیت) ده گێپنه وه که وه فه رموویه تی: ((أن نافع بن عبد الحارث ، لقي عمر بعسفان ، وكان عمر يستعمله على مكة ، فقال: من استعملت على أهل الوادي ، فقال: ابن أبنى ، قال: ومن ابن أبنى؟ قال: مولی من موالینا ، قال: فاستخلفت عليهم مولی؟ قال: إنه قارئ لكتاب الله عز وجل ، وإنه عالم بالفرائض ، قال عمر:

^٨ صحیح - (موسلیم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها)، بابی: (فضل قراءة القرآن) گێپراویه ته وه به ژماره (١٨٧١)، هه روه ها له (تحفة الأشراف) دا به ژماره (٤٩٣١) هاتوه .

أما إن نبيكم (ﷺ) قد قال: إن الله يرفع بهذا الكتاب أقواما ، ويضع به آخرين^٩

واته : (نافعی کوپی عبدالحارث) له (عوسفان) گه‌یشت به (عومه‌ری کوپی خه‌تتاب) (خوای لی پازی بیّت) ، که (نافیع) کاربه‌دهستی (عومه‌ر) بوو، له‌سه‌ر شاری (مه‌ککه) له‌وکاته‌دا ، (عومه‌ر) به (نافیع) ی فه‌رموو: ئه‌ی (نافیع) له‌جیی خۆت کیّت داناوو به‌سه‌ره‌وکاری مه‌ککه، کاتی هاتیت بو ئیژه؟ وتی: (کوپی ئه‌بزا) * م داناوو له‌شوینی خۆم، (عومه‌ر) فه‌رموو: (کوپی ئه‌بزا) کی یه؟ (نافیع) وتی: دۆستیکی ئازاد کراوی بنه‌ماله‌ی ئیمه‌یه ، (عومه‌ر) فه‌رموو: به‌نده‌یه‌کی ئازاد کراوت کردووو به‌سه‌ره‌وکار ، به‌سه‌ر دانیشتوانی مه‌ککه‌وه، (نافیع) وتی: ئه‌ی فه‌رمانه‌وه‌ی برپواداران من له‌به‌ر ئه‌م دوو په‌وشته باشه‌ ئه‌و کۆنه به‌نده‌یه‌م کردووو، به‌سه‌ره‌وکاری مه‌ککه، چونکه‌یه‌که‌م: قورئان خوینیکی چاکه‌ و نامه‌ی خوای گه‌وره‌و سه‌روه‌ری به‌باشی خویندووو، دووهمیش: فه‌رائیزانیکی چاکه‌ و زانستی که‌له‌پوور دابه‌ش کردن به‌جوانی ده‌زانی. (عومه‌ر) یش فه‌رموو: چونکه‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌تان (ﷺ) ده‌فه‌رموئ: بیگومان خوای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر ، کۆمه‌لی خه‌لک ، به‌هۆی خزمه‌تی ئه‌م قورئانه‌وه ، که‌ نامه‌ی خوایه ، پایه‌ و پله‌یان له‌هه‌ردوو جیهاندا ، به‌رز ده‌کاته‌وه، وه‌هه‌روه‌ها پله‌ و پایه‌ی

^٩ صحیح - (موسلم) له‌ کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (فضل من يقوم بالقرآن) گێڕاویه‌ته‌وه به‌ ژماره‌ (١٨٩٤) ، هه‌روه‌ها (ابن ماجه) له‌ (المقدمة) دا ، بابی: (من تعلم القرآن وعلمه) گێڕاویه‌ته‌وه به‌ ژماره‌ (٢١٨).
* (ابن أبی‌ ناوی: (عبدالرحمن) هـ.

کۆمه لئی خه لکی تر ، به هۆی بێ خزمه تییا بۆ ئه م قورئانه نزم و نه وی ده کاته وه ؟

هه شته م : هه سوودی ته نها له دوو شتا دروسته

له (ئیبنوعومه) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێرپنه وه که وا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی: ((لا حسد إلا في اثنتين: رجل آتاه الله القرآن فهو يقوم به آناء الليل ، وآناء النهار ، ورجل آتاه الله مالا ، فهو ينفقه آناء الليل ، وآناء النهار))^{١٠}

واته : هه سوودی دروست نیه له دوو شتا نه بیّت: پیاوی که خودا فیّری قورئانی کردبێ و، ئه ویش به شه وو به پۆژ پیی هه لبستی و ده وری بکاته وه ، وه پیاوی خودا مالی په حمه تی پێ به خشیبی ، ئه ویش درییی لی نه کا و به شه وو به پۆژ خیر و چاکه ی لی بکات.

^{١٠} صحیح - (بوخاری) له کتابی (التوحید) ، بابی: (قول النبي ﷺ): رجل آتاه الله القرآن فهو يقوم به آناء الليل وآناء النهار گێراویه ته وه به ژماره (٧٥٢٩) ، هه روه ها (موسلیم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (فضل من يقوم بالقرآن) گێراویه ته وه به ژماره (١٨٩١) ، هه روه ها (ترمذی) له کتابی (البر والصلة) ، بابی: (ما جاء في الحسد) گێراویه ته وه به ژماره (١٩٣٦) ، هه روه ها (ابن ماجه) له کتابی (الزهد) ، بابی: (الحسد) گێراویه ته وه به ژماره (٤٢٠٩).

دابه‌زینی قورئان له‌سه‌ر جهوت بیت

یه‌که‌م: قورئان به جهوت شیوه خویندنه‌وه هاتۆته خوار

۱- له (ئیب‌نوعه‌بباس) ه وه (خوای لی پازی بی‌ت) ده‌گی‌رنه‌وه که‌وا
فه‌رموویه‌تی: ((أن رسول الله ﷺ) ، قال: أقراني جبريل (عليه السلام) على
حرف، فراجعتة، فلم أزل أستزیده فیزیدني، حتی انتهی إلى سبعة
أحرف))^{۱۱}

واته : پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (جوبره‌ئیل) له‌سه‌ر یه‌ک شیوه
(حه‌رف: قیرائه‌ت) قورئانی پی ده‌خویندم، منیش هه‌موو جارێ هه‌ر داوام لی
ده‌کرد که شیوه‌کان زیاد بکا ئه‌ویش بۆی زیاد ده‌کردم هه‌تا له ئه‌نجاما
ژماره‌ی شیوه‌کانی خویندن (قیرائه‌ت) ی قورئان له‌سه‌ر جهوت شیوه‌ی
جوان کۆتایان هات.

۲- له (ئوبه‌ی) کوپی (که‌عب) ه وه (خوای لی پازی بی‌ت) ده‌گی‌رنه‌وه که‌وا
فه‌رموویه‌تی: ((أن النبي ﷺ) كان عند أضاة بني غفار، قال: فأتاه جبريل
(عليه السلام) ، فقال: إن الله يأمرک أن تقرأ أمّک القرآن على حرف، فقال: أسأل
الله معافاته ومغفرته، وإن أمّتي لا تطيق ذلك ، ثم أتاه الثانية، فقال: إن
الله يأمرک أن تقرأ أمّک القرآن على حرفین، فقال: أسأل الله معافاته

^{۱۱} صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (أنزل القرآن على سبعة أحرف) گێراویه‌ته‌وه
به ژماره (۴۹۹۱) ، هه‌روه‌ها (موسلیم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (بيان أن القرآن
على سبعة أحرف وبيان معناه) گێراویه‌ته‌وه به ژماره (۱۸۹۹)

ومغفرته، وإن أمتي لا تطيق ذلك ، ثم جاءه الثالثة ، فقال: إن الله يأمرك أن تقرأ أمتك القرآن على ثلاثة أحرف، فقال: أسأل الله معافاته ومغفرته، وإن أمتي لا تطيق ذلك ، ثم جاءه الرابعة ، فقال: إن الله يأمرك أن تقرأ أمتك القرآن على سبعة أحرف ، فأیما حرف قرءوا علیه فقد أصابوا))^{۱۲}

واته : جاری پیغمبر (ﷺ) له لای گولاه که ی به نی غیفار بوو، (جوبره ئیل) (سه لامی خوی له سهر بی) هات بولای ، فهرموی: که خوی گه وره فه رمانت پی ده کا که له سهر یه ک شیوه قورئان به گه لی خوت بخوینه، پیغمبر ریش ده فه رموی: له خوا داوا ده که م که به گه وره یی خوی بی نیاز و سهر فراز و بی وهیمان بکا و چاوپوشی له گونا همان بکا ، وه لی به پراستی گه له که م توانای ئه وه ی نیه، له پاشا دووباره (جوبره ئیل) (سه لامی خوی له سهر بی) هاته وه بولای و فهرموی: خودا پیّت ده فه رموی: که له سهر دوو شیوه قورئان به گه لی خوت بخوینه، پیغمبر ریش (ﷺ) ده فه رمویته وه: له خوا داوا ده که م که به گه وره یی خوی بی نیاز و سهر فراز و بی وهیمان بکا و چاوپوشی له گونا همان بکا، به لام به پراستی گه له که م تاقه تی ئه وه ی نیه چونکه زاراوه و شیوه ی زمان و قسه کردنیان جوئی جوئی یه و به گران ده توانن که به غه یری شیوه ی خوین بخوینن، له پاشا جاری سییه م هاته وه بولای و فهرموی: خودا پیّت ده فه رموی: که له سهر سی شیوه قورئان به

^{۱۲} صحیح - (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (بیان أن القرآن على سبعة أحرف و بیان معناه) گنپاویه ته وه به ژماره (۱۹۰۳) ، ههروه ها (ئهبوداد) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (أنزل القرآن على سبعة أحرف) گنپاویه ته وه به ژماره (۱۴۷۸) ، ههروه ها (نه سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (جامع ما جاء في القرآن) گنپاویه ته وه به ژماره (۹۳۸).

گه له كهت بخویننه، پیغه مبه ریش (ﷺ) دیسان فه رمووی: داوا ده كه م له خوا كه به گه وره یی خو ی بی نیاز و سه رفراز و بی وه یمان بكا و چاوپۆشی له تاوان و گونا همان بكا ، به لام به پاستی گه لی من ته وانای ئه وه شیان نیه ، ئنجا له سه ره ی جاری چواره ما (جو بره ئیل) (سه لامی خوای له سه ر بی) كه دیتته وه بۆلای ده فه رمو ی: خودا فه رمانت پی ده كا كه گه له كهت به حه وت شیوه قورئان بخوینن ، ئیتر به هر كامی له و حه وت شیوه قورئان بخوینن ده ی پێكه نن و له نیشانه ده دن.

۳- له (عومه ر) ی كورپی (خه تتاب) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێر نه وه كه وا فه رموویه تی: ((سمعت هشام بن حكيم بن حزام ، يقرأ سورة الفرقان على غير ما أقرؤها ، وكان رسول الله (ﷺ) أقرانها ، وكدت أن أعجل عليه ، ثم أمهله حتى انصرف ، ثم لببته بردائه ، فجئت به رسول الله (ﷺ) ، فقلت: إني سمعت هذا يقرأ على غير ما أقرأنتنيها ، فقال لي: أرسله ، ثم قال له: اقرأ ، فقرأ ، قال: هكذا أنزلت ، ثم قال لي: اقرأ ، فقرأت ، فقال: هكذا أنزلت إن القرآن أنزل على سبعة أحرف ، فاقرأوا منه ما تيسر))^{۱۳}

^{۱۳} صحیح - (بوخاری) له كتابی (الخصومات) ، بابی: (كلام الخصوم بعضهم في بعض) گێپاویه ته وه به ژماره (۲۴۱۹) ، ههروه ها (موسلیم) له كتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (بيان أن القرآن على سبعة أحرف وبيان معناه) گێپاویه ته وه به ژماره (۱۸۹۶) ، ههروه ها (ئهبوداود) له كتابی (الصلاة) ، بابی: (أنزل القرآن على سبعة أحرف) گێپاویه ته وه به ژماره (۱۴۷۵) ، ههروه ها (ترمزی) له كتابی (القراءات) ، بابی: (ما جاء أنزل القرآن على سبعة أحرف) گێپاویه ته وه به ژماره (۲۹۴۳) ، ههروه ها (نه سائی) له كتابی (الإفتتاح) ، بابی: (جامع ما جاء في القرآن) گێپاویه ته وه به ژماره (۹۳۵).

واته : گویم له (هیشام) ی کورپی (حه کیم) بوو، سورته تی (الفرقان) ی ده خویند، شیوه ی خویندنه که ی ئه و جیا بوو له گه ل شیوه ی خویندنه که ی مندا، منیش قورئانه که م له لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) خو ی خویند بوو، جا خه ریک بووم هر له ناو نویژه که یدا په لاماری بده م، به لام مؤله تیم دا هه تا سه لامی دایه وه، ئه وسا تووند یه خه یم گرت و به روکی پو شاکه که یم لولدا به ملیه وه و به و شیوه یه به پاکیشان بردم بولای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وتم: قوربان! ئه مه سورته تی (الفرقان) ی ده خویند، به شیوه یه ده یوینئ جیا یه له گه ل ئه وه دا که من له لای تو خویندوومه! فه رمووی: جار ی یه خه ی به رده، ئه ی هیشام! ئاده ی بخوینه جا ئه ویش له سر ئه و شیوه یه ی پیشوو که من گویم لئ بوو خویندی، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: ئاوه هاش هاتوته خواره وه، ئنجا فه رمووی به منیش: ئاده ی تویش بخوینه، منیش له سر شیوه که ی خو م که له پیغه مبه ر (ﷺ) وه رگرتبوو خویندم، فه رمووی: ئاوه هاش هاتوته خواره وه، ئه مه ش قه یدی نیه، چونکه ئه م قورئانه به حه وت شیوه نیرواوه ته خواره وه جا ئیوه به کام شیوه یه به ئاسانی بوتان ده خویندری به و شیوه یه بیخوینن.

٤- له (ئوبه ی) کورپی (که عب) ه وه (خوای لئ پازی بیت) ده گپنه وه که وا وتویه تی: ((کنت فی المسجد ، فدخل رجل یصلي ، فقرأ قراءة أنکرتها علیه ، ثم دخل آخر فقرأ قراءة سوی قراءة صاحبه ، فلما قضینا الصلاة دخلنا جمیعا علی رسول الله (ﷺ) ، فقلت: إن هذا قرأ قراءة أنکرتها علیه ، ودخل آخر فقرأ سوی قراءة صاحبه ، فأمرهما رسول الله (ﷺ) ، فقرأ ، فحسن النبی (ﷺ) شأنهما ، فسقط فی نفسی من التکذیب، ولا إذ کنت فی

الجاهلية ، فلما رأى رسول الله (ﷺ) ما قد غشيني ، ضرب في صدري ، ففضت عرقا وكأنما أنظر إلى الله عز وجل فرقا ، فقال لي : يا أبا أرسل إلي أن اقرأ القرآن على حرف ، فرددت إليه أن هون على أمتي ، فرد إلي الثانية اقراه على حرفين ، فرددت إليه أن هون على أمتي ، فرد إلي الثالثة اقراه على سبعة أحرف ، فلك بكل ردة رددتها مسألة تسألنيها ، فقلت : اللهم اغفر لأمتي ، اللهم اغفر لأمتي ، وأخرت الثالثة ليوم يرغب إلي الخلق كلهم ، حتى إبراهيم (ﷺ)))^{١٤}

واته : جاري له مزگهوت بووم ، پياوي هاته ژووره وه ، دهستی کرد به نوږژ کردن ، قورئانی خویند ، که چی له سهر شیویه کی وای خویند که من به دلم نه بوو ، په خنهم لی هه بوو ، له پاشا پیاوړکی تر هات ، به شیویه کی تر خویندی ، که له نوږژه که یان بوونه وه پیکه وه چووینه خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) وتم : ئەمە یان قورئانه که ی به شیویه کی وا خویند که به دلی من نییه ، که چی ئەمە ش هات ئەویش به جوړکی تر خویندی ! پیغه مبهه (ﷺ) فه رمانی پی کردن و به رو دوا دهوری قورئانه که یان کرده وه بوی ، له پاشا ئافه رینی هه ردو وکیانی کرد ، جا منیش ئەم جیاوازیه م له لا سهر بوو ، وه له دلما جیگه ی نه بووه بویه بی برواییه کی وا هات به دلما که له سهرده می نه زانی پيش ئیسلامیشدا ئاوا بی بروا نه بووم له دلی خوډما په شیمانی و خه م و خه فتم پهیدا کرد و وتم : ئەمە چه نی به چه نه ؟ ! جا که پیغه مبهه

^{١٤} صحیح - (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی : (بيان أن القرآن على سبعة أحرف وبيان معناه) گڼپاویه ته وه به ژماره (١٩٠١) ، هه روه ها (ئەبوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی : (أنزل القرآن على سبعة أحرف) گڼپاویه ته وه به ژماره (١٤٧٨).

(ﷺ) چاوی بهم حاله كهوت و تهماشای كرد من وهها بزپرکاوم دهستیکی دا به سینگما، ئیتر لهشم نیشته سه ر ئارهق و ترسیکی وههام لی نیشت دهتگوت به چاوی سه ر تهماشای خوی گهوره و سهروه ر دهكه م و ئارهقی شهرم دهردا، ئهوجا پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: ئه ی (ئوبه ی)! خودا سرووشی بۆ ناردم كه قورئان به شیوه یه بخوینه، منیش وه لامم بۆ نارد هوه و عه رزیم كرد: كه باری گه لی من سووك بكه، جا دووباره خودا سرووشی بۆم نارد هوه، ئه مجاره فهرمووی: ده ی له سه ر دوو شیوه بیخوینه، به لام دیسان عه رزیم كرده هوه: كه بارو كاری خویندن له سه ر گه له كه م سووكت بكه، تا خوا له جاری سییه ما سرووشی بۆ نارد مه وه و ئه مجا فهرمووی: ده ی له سه ر حه وت شیوه بیخوینه، وه له باتی ئه م سی جار ه ش كه تۆ بۆ پتر كردنی ئه م شیوه یانه موراجه عه ی منت كرده هوه سی دلخوازی خۆت بۆ جی به جی ده كه م، كه خۆت هه لیان بزیری و له منیان داوا بكه ی منیش دوانیانم به م شیوه یه له خوا داوا كرد و وتم: ئه ی خوایه! له ئوممه تم خۆشبه، ئه ی خوایه! له ئوممه تم خۆشبه، وه داوا ی سییه میشم هه لگرتوه بۆ ئه و پۆژه ی كه سه رجه م دروستكراوانی خوا کاریان تیم ده كه وئ، ته نانه ت له و پۆژه تووش و سه خته دا هه لویست وا شلۆق ده بی (ئیهراهم) پیغه مبه ریش (سه لامی خوی له سه ر بیّت) هاوارم بۆ دینی!

دووهم: واتای جهوت پیتهکه*

زانایان له واتای فهرموده‌ی (سبعة الأحرف) دا چهند بۆچوونیکی جیاوازیان ههیه، به کورتی خۆی له چهند رایه‌کی جیاوازا ده‌بینیته‌وه:

یه‌که‌م: (سبعة الأحرف): به واتای جهوت جۆر له‌هجه‌ی جیاوازی زمانی عهره‌بی په‌وان دیت، چونکه وشه‌ی (أحرف) کۆی وشه‌ی (حرف) ه، لێره‌شدا مه‌به‌ست له واتای (حرف) له‌هجه و شیوازیکه له له‌هجه‌کانی زمانی عهره‌بی، وه‌کو:

۱- له‌هجه و زمانی ئاخاوتنی (قوره‌یش).

۲- له‌هجه و زمانی ئاخاوتنی (هه‌وازی).

۳- له‌هجه و زمانی ئاخاوتنی (هه‌زه‌یل).

ئه‌مه‌ش رای زۆریک له زانایانه له‌وانه: (قاسمی کۆری سه‌لام) و، (ابن عطیة) و، جگه له‌وانیش.

وه (ابن الجزري) ده‌فه‌رموئ: زۆربه‌ی زانایان پریان وایه که (سبعة الأحرف) بریتیه له زمانی ئاخاوتنی جهوت قه‌بیله‌ی عهره‌ب.

دووه‌م: کۆمه‌لێکی تر له زانایان وه‌ک: (ئه‌بو فه‌زلی پازی) و، (ئیبینوقوته‌یبه) و، (ابن الجزري) و، جگه له‌وانیش پریان وایه: که (سبعة الأحرف) به جهوت شیوه واتای مۆتته‌فیک ده‌وترئ که له‌فه‌زه‌کانی له‌یه‌ک جوودابن:

۱- جیاوازی له سه‌رو بۆردا (الحركات) به‌لام به‌بێ گۆپینی واتا و شیوه‌ی نووسینه‌که‌ی، وه‌کو: (البخل).

* (معجم القراءات/ ج ۱۱، ص ۱۸ - ۱۹).

- ۲- گۆرپن تەنھا لە واتا و مەبەستدا ، وەکو: ﴿فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ﴾.
- ۳- گۆرپن لە پیت و حەرفدا کە بێتتە ھۆی گۆرپنی واتاکە، بەلام بەبێ گۆرپنی شیوەی نووسینەکە، وەکو: (تبلو- تتلو) ، (ننحیک بیدنک - ننحیک بیدنک).
- ۴- گۆرپنی شیوەی نووسینەکە بەلام بەبێ گۆرپنی واتاکە، وەکو: (بصطە - بسطە) ، (الصراط - السراط).
- ۵- گۆرپنی شیوەی نووسین و واتاکەشی، وەکو: (أشدّ منكم - منهم)، (يأتّل - ويتأل).
- ۶- پاش و پێش خستنی وشەکان، وەکو: (وجاءت سكرة الحق بالموت).
- ۷- زیاد و کەمی پیتەکان، وەکو: (أوصى ، وصى) ، (والذكر - والأنثى).

تێبینەکی زۆر گرنگ:

دابەزینی قورئان بە حەوت شیوە پیتی جیاواز بریتی نییە لە حەوت قورئان خوینە بەناوبانگەکان (قیرائاتی سەبعە)، بەلکو ئەمە جۆرە تێکەڵ بوونیکیە کە بەھۆی ژمارە (حەوت) ە وە لە ھەردووکیاندا پوویداوە، چونکە (حەوت جۆر قورئان خویندن) ە وە کە (قیرائاتی سەبعە) لە سەدەدا چواری کۆچیدا لەسەر دەستی زانا و پێشەوای قورئان خوینەکان (ابن مجاھد) ھەمووی کۆکردۆتەو و ناوی لێ ناوان (قیرائاتی سەبعە)، کە ئەو فاصیلە و نێوانیکی زۆر گەورە لە نێوان ھەرموودە (سبعة الأحرف) و (قیرائاتی سەبعە) دا.

شیخی ئیسلام (ئیبنوتہیمیه) ش فہرموویہ تی: ہیچ جیاوازییہ ک نییہ لہ نیوان زانایاندا لہ سہر ئہوہی (سبعة الأحرف) کہ پیغہمبہر (ﷺ) لہ فہرموودہ کہیدا ئامارژہی پیکردوہ، بریتی نییہ لہ حہوت قورئان خوینہ بہناوبانگہ کہ (قیرائاتی سہبعہ).

ہہروہا ئہو موصحہفہی کہ پیشہوا (عوسمان) موسولمانانی لہسہر کۆکردوہ بۆ ئہوہی جیاوازییان نہبی لہ قورئان خویندنا لہسہر لہجہ و زمانی ئاخاوتنی (قورپہیش) بووہ، وہ ئہو حہوت قورئان خوینہ بہناوبانگہش کہ قورئانیان خویندوہ لہسہر ئہو موصحہفہی کہ لہسہر لہجہ و زمانی ئاخاوتنی (قورپہیش) نووسراوہتہوہ قورئانیان خویندوہ، کہواتہ (قیرائہی سہبعہ) بریتی نییہ لہ حہوت شیوہ لہجہ و زمانی ئاخاوتن (سبعة الأحرف) کہ قورئانی پی دابہزیوہ.

سییہم: ئہو لوغہیہی کہ قورئانی پی نووسراوہتہوہ

لہ (ئہنہس) ی کورپی (مالیک) ہ وہ (خوای لی پازی بیئت) دہگیرنہوہ کہوا فہرموویہ تی: ((أن حذيفة بن اليمان ، قدم على عثمان وكان يغازي أهل الشام في فتح أرمينية ، وأذربيجان مع أهل العراق، فأفزع حذيفة اختلافهم في القراءة ، فقال حذيفة لعثمان : يا أمير المؤمنين، أدرك هذه الأمة ، قبل أن يختلفوا في الكتاب اختلاف اليهود والنصارى، فأرسل عثمان إلى جفصة: أن أرسلني إلينا بالصحف ننسخها في المصاحف، ثم نردها إليك، فأرسلت بها جفصة إلى عثمان ، فأمر زيد بن ثابت، وعبد الله بن الزبير، وسعيد بن العاص، وعبد الرحمن بن الحارث بن هشام فنسخوها في

المصاحف، وقال عثمان للرهط القرشيين الثلاثة: إذا اختلفتم أنتم وزيد بن ثابت في شيء من القرآن فاكتبوه بلسان قريش، فإنما نزل بلسانهم، ففعلوا حتى إذا نسخوا الصحف في المصاحف، رد عثمان الصحف إلى حفصة، وأرسل إلى كل أفق بمصحف مما نسخوا، وأمر بما سواه من القرآن في كل صحيفة أو مصحف، أن يحرق، قال ابن شهاب: وأخبرني خارجة بن زيد بن ثابت، سمع زيد بن ثابت قال: فقدت آية من (الأحزاب): حين نسخنا المصحف، قد كنت أسمع رسول الله (ﷺ) يقرأ بها، فالتمسناها فوجدناها مع خزيمة بن ثابت الأنصاري: ﴿من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه﴾ فألحقناها في سورتها في المصحف^{١٥} ((

واته: (حوزه یه ی کوری یه مان) هات بۆلای (عوسمان) له وکاته دا خه ریک بوو له شکری پێک ده خست له خه لکی شام و له خه لکی عێراق بوو گرتن (فهتخ) ی ولاتی (ئازهریجان) و شاری (ئهرمیڤیه) ، (حوزه یه یه) تووکی و ترسی لی نیشته له و جیایی و جیاوازیه ی که پهیدا بوو له نیو قورئان خوینه کاندایه هه ندی شیوه ی قورئان خویندندا ، چونکه خه لکی شام به قیرائت (شیوه) ی (ئوبه ی کوری که عب) ده یان خویند و، خه لکی عێراق به شیوه ی (ئیبنومه سعود) ده یان خویند، ته نانته وه ختیبوو فه رته نه له نیوانیاندا به رپا ببی، جا (حوزه یه یه) له پاش گرتنه که که گه رانه وه نه چوو

^{١٥} صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (جمع القرآن) گێڕاویه ته وه به ژماره (٤٩٨٧) ، ههروه ها (ترمذی) له کتابی (تفسیر القرآن) ، بابی: (ومن سورة التوبة) گێڕاویه ته وه به ژماره (٣١٠٤) ، ههروه ها (عبد بن حمید) له موسسه ده کهیدا گێڕاویه ته وه به ژماره (٢٤٦).

مالی خۆی تا چوو ه خزمه تی (عوسمان) ، وتی پێی: ئه ی فه رمانه ی وای باوه پداران! فریای ئه م ئوممه ته بکه وه و بیگه ری تا وه ک جووله که و گاور له ناو خۆیا نا له نامه ی خوادا که قورئانی پیرۆزه دووبه ره کی و جیاوازیان تی نه که وتوو، (عوسمان) نارديه لای (حه فصه ی کچی عومه ر): که ئه و قورئانه ی لاته بۆمان بنیره، تا چه ند دانه یه قورئانی لی ده گرینه وه ئه وسا ده ی نیرینه وه بۆت، (حه فصه) ش بۆی نارد، جا (عوسمان) ده ستووری دا به (زهیدی کوپی سابت) و (عبدالله) ی کوپی (زوبهیر) و (سه عیدی کوپی عاص) و (عبدالرحمن) ی کوپی (حاریسی کوپی هیشام) چه ند قورئانیکیان له بهر ئه و بهرگه قورئانه ی (حه فصه) نووسیه وه و هه وت دانه یان له بهری پوونووس کرد، ئه م ده سته ی قورئان نووسینه وه یه که به سه رۆکایه تی (زهید) ، وه به چاودیری (عوسمان) خۆی بوو سی که سیان (قوپهیش) ی بوون، (عوسمان) به و سی که سه ی فه رموو: ئه گه ر پیکه وت ئیوه و (زهیدی کوپی سابت) که (قوپهیشی) نیه له سه ر وشه یه یا شتی له قورئانه که پیک نه که وتن که چۆنی بنووسن، ئه وه له م کاته دا به زمانی (قوپهیش) بینووسن، چونکه خۆی زوبه ی به شیوه ی زمانی (قوپهیش) هاتۆته خوار، ئه وانیش وایان کرد، جا ئکه ئه و قورئانه یان پوو نووس کرد له ناو چه ند ده فته ریکی تر دا و چه ن وینه یه کی تریان لی گرته وه ئه و جا (عوسمان) قورئانه که ی (حه فصه) ی نارد ه وه بۆی ، له پاشا له و قورئانه ی که پوو نووسیان کردن (عوسمان) سه رودانه ی نارد بۆ هه موو لایه، وه دانه یه کیشی لای خۆی گلدایه وه و دوا ی ئه وه (عوسمان) فه رمانی دا که هه رچی تر

نووسراوه، چ پارچه و تۆمار، چ قورئانی تهواو که بسووتینری. (زهیدی
 کوپی سابت) دهفه رموی: ئه و کاته که قورئانمان دهنوسییه وه، له سورتهی
 (الأحزاب) ئایه تیکم لی بزبوو، گه لی جار له پیغه مبهرم (ﷺ) ده بیست که له
 ژیانیدا ده یخویند، جا که بو ی گه راین له لای (خوزهیمه ی کوپی سابییتی)
 ئه نصاری دۆزیمان وه، ئه و ئایه ته ش ئه مه یه: ﴿مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا
 عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا﴾ * ئیتر
 له شوینی خویدا له سورته که ی خویدا له ناو قورئاندا دامان نا.

* (الأحزاب : ۲۳).

به شی سییه م

شیوه کانی خویندنه وهی قورئانی مه جید

یه که م: مه رته به و پله کانی قورئان خویندن

(۱) ته حقیق: بریتی یه له قورئان خویندن به شیوه یه کی زور له سه رخو و دلنیا به خش له گه ل تیرامان له ئایه ته کان و، په پره وکردنی یاسا کانی (ته جوید) و، دانان به پیته کاند و، دهرهینانی پیته کان له شوینی خوینا له ناو دهم و گه روودا.

(۲) حه در: بریتی یه له قورئان خویندن به شیوه یه کی خیرا و په له له گه ل پره چاوکردنی یاسا کانی (ته جوید) دا.

(۳) ته دویر: بریتی یه له قورئان خویندن به شیوه یه کی مامناوه ند، که له نیوان خویندنی (ته حقیق) و (حه در) دایه.

وه هندی له زانایان: پله ی (ته رتیل) به پله یه کی سه ره خو له دوا ی پله ی (ته حقیق) ه وه داده نین و، خویندنه وه ش له هه ردوکیاندا به هیواشی و له سه رخویه، وه به وه لیکیان جباده که نه وه که: (ته حقیق) بو فیربوونه، چونکه شیوازیکی له سه رخو و خاوتره و یاسا کانی (ته جوید) باشر تیایدا جی به جی ده کریت، به لام (ته رتیل) ئه و شیوازه یه که خوینه ر دوا ی فیربوونی قورئان به جوانی له سه ری به رده وام ده بی و تووشی هیچ هه له یه ک نابیت تیایدا.

تییینی: دوو جور قورئان خویندنی تر ههیه که بریتین له*:

(۱) (زه مزه مه): واته: قورئان خوین له بهر خویه وه و به دهنگیکی نزم بۆ

خوی قورئان بخوینئ و کهسانی دهورو پشتی به باشی نهییستن.

(۲) (هه ذره مه): واته: قورئان خوین به شیوازیکی زۆر په له و خیرا به بی

په چاوکردنی (یاساکانی ته جوید) قورئانه که ی بخوینئ و، هیچ تیپرامان و

بیرکردنه وهیه کیشی نه بی بۆ ئایه ته کان و، هه روا به سانایی به سه ريانا تی

په پیت.

دووهم: پایه کانی قیرائیه ی راست و دروست*

زانایانی ئه م بواره (په حمه تی خویان لی بی) چه ند (ضوابط) یکیان بۆ

قیرائیه ی راست و دروست داناوه، که بتوانئ قیرائیه ی (مشهور) له (شان)، وه

قیرائیه ی (صحیح) له غه یری خوی جیا بکاته وه .

جا بۆ ئه وه مه به سته سی مه رجیان داناوه بۆ قیرائیه ی (صحیح):

(۱) موافقی زمانی عه ره بی بیئت، واته: له وه خویندنه وانه بی که به ربلاوه وه و

له پیشه وایانی قورئان خوینه شاره زاکان (قراء) ه وه به سه نه دیکی راست

و دروست هاتبی.

(۲) موافقی یه کئ له مه صاحیفی عوسمانی بیئت.

(۳) راست و دروستی سه نه دی قیرائیه که، واته: که سیکی دادپه روه ری بیرتیژ

گیرابیتیه وه .

* (نهاية القول المفيد في فن التجويد لشيخ محمد نصر / ص ۲۸).

* (معجم القراءات / ج ۱۱، ص ۱۵).

که واته هر خویندنه وهیه که ئەم مەرجانە ی تێدا هاتە دی ئەو پێی دەوترێ: (قراءة صحیحة) واتە: خویندنه وهیه کی راست و دروست، جا گرنگ نییه ئەم جوړه خویندنه وهیه له لایه ن کام له پێشه واکانی قورئان خوینه شارەزاکان (قراء) ه وه هاتبی.

سێیه م: قیرائە ی شاذ *

(۱) پێناسە ی قیرائە ی (شاذ):

هر خویندنه وهیه که یه کێ له مەرجەکانی قیرائە ی (صحیح) ی تێدا نهیه ته دی ئەو پێی دەوترێ قیرائە ی (شاذ).

(مه ککی) کوری (ئەبی تالیب) دهفه رموی: قیرائە ته کان ده کرین به سێ به شه وه:

یه گه م: ئەو جوړه خویندنه وهیه که ئیمپرۆ باوه له نیو موسولماناندا، که ئەمیش ده بی سێ مەرج له خو بگری:

۱- ده بی ئەو خویندنه وهیه راسته وخۆ له پیغه مبه ره وه (ﷺ) وه رگیرا بیّت.

۲- وه وه جهیکی دروستی هه بیّت له زمانی عه ره بیدا.

۳- وه موافقی نووسینی موصحفی عوسمانی بیّت.

دووهم: له سه رچاوه یه کی باوه پیکراوه وه وه رگیرا بیّت، وه وه جهیکی راستی هه بی له زمانی عه ره بیدا، وه له فزهکانی پیچه وانه ی نووسینی

* (معجم القراءات : ج ۱۱ - ص ۱۵).

موصحه فی عوسمانی بی، ئەم جوړه خویندنه وه یه ش په سەنده، به لام له پووی کرداره وه کاری پئی ناکریت، ئەویش له بهر دوو هو:

۱- له بهر ئەوهی ئەم جوړه خویندنه وه یه کۆدهنگی له سەر نییه، وه تهنها له لایه ن که سیکه وه گیراوه ته وه، که وا بوو جوړی له خویندنه وه بو (قورئان) به تهنها گیرانه وه له که سیکه وه جیگیر نابی.

۲- پیچه وانهی ئەو کۆدهنگیه یه که پییشه وایانی قورئان خوین له سەری کۆبوونه ته وه.

سیه م: که سیکي بی متمانه گیرابیتیه وه، یاخود متمانه دارئ گیرابیتیه وه به لام هیچ وه جهیکی نه بی له زمانی عەرهبیدا، ئەم جوړه خویندنه وه یه ش وەرناگیری و کاری پئی ناکرئ ئەگەرچی موافقی نووسینی موصحه فی عوسمانیش بی.

جا له ژیر ئەم ناویشان و پیناسه یه دا (قیرائاتی ته فسیری) ش جیی ده بیته وه، بو نمونه:

قیرائه و خویندنه وهی (سه عدی کوپی ئەبی وه ققاص) بو ئایه تی: ﴿وَلَهُ أُخْتُ﴾
﴿النساء: ۱۷۶﴾ فَقَدْ قَرَأَهَا: (وَلَهُ أُخْتُ مِنْ أُمِّ).

قیرائه و خویندنه وهی (عبدالله ی کوپی عه بباس) بو ئایه تی: ﴿وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ (۷۹) ﴿وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ﴾ (الكهف: ۷۹-
۸۰) حیت قراها: (وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا * وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا).

کۆمەلێ لە زانیان دەفەر موون: مەبەست لە خویندنی قیرائەتی (شاذ)
 تەفسیری قیرائەتە بە ناوبانگەکان و پوونکردنە وە ی و اتا کانیەتی، بۆ نموونە:
 وەك: قیرائە و خویندنه وە ی (عائیشە ی کچی ئەبوبە کری صدیق) و
 (حەفصە ی کچی عومەر) بۆ ئایەتی: ﴿حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ
 الْوُسْطَى﴾ (البقرة: ۲۳۸) کە بەم شیۆیه دەیانخوینە وە: (وَالصَّلَاةِ
 الْوُسْطَى صَلَاةُ الْعَصْرِ).

وە هەروەها قیرائە و خویندنه وە ی (ئیبنو مەسعود) بۆ ئایەتی:
 ﴿فَاقْطِعُوا أَيْدِيَهُمَا﴾ (المائدة: ۳۸) کە بەم شیۆیه دەیخوینە وە:
 (فَاقْطِعُوا أَيْمَانَهُمَا).

وە هەروەها قیرائە و خویندنه وە ی (جابیری کوپی عبدالله) بۆ ئایەتی:
 ﴿فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (النور: ۳۳) کە بەم شیۆیه
 دەیخوینە وە: (مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ لَهُنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ).
 جا ئەم جۆرە قیرائە و خویندنه وانه و هاو شیۆه کانیان جۆریکە لە تەفسیر بۆ
 ئایەتەکانی قورئان.

۲) حوکمی قیرائەتی (شاذ) لە نوێژدا:

۱) هەندێ لە زانیان قیرائەتی (شاذ) لە نوێژدا بە دروست دەزانن:

لەبەر ئەوەی هاوێلان و تابیعین بەم جۆرە خویندنه وە ی قورئانیان لە نوێژدا
 خویندووه، ئەمەش یەکی لە دوو قسە ی هاوێلانی (شافیعی) و

(ئەبۇحەنەفە) يە، وە يەككى لە دوو پىۋايە تەكان لە (مالىك) و (ئەحمەد) يىشەوہ ھەمان بۆچوون دەسەلمىنى.

۲) زۆرىنەي زانايان لەسەر ئەوہن كە دروست نىيە:

لەبەر ئەوہى ئەم جۆرە خویندەنەوہىيە بە (متواتر) ى جىگىر نەبووہ لە پىغەمبەرەوہ (ﷺ)، وە ئەگەر جىگىرىش بوو ئەوہ مەنسوخە، ياخود مەنسوخە بەھۆى يەكدەنگى ھاوہلانەوہ لەسەر موصحەفى عوسمانى.

۳) ھەندى لە زانايانى تر دەلىن: ئەگەر ھاتوو لە (قىراء) تە واجبەكاندا خویندى وەك خویندى سۈرەتى (فاتىحە) لەگەل ئەوہشدا بتوانى بە قىرائەى (صحيح) بخوینى ئەوہ نوێژەكەى دروست نىيە، بەلام ئەگەر ھاتوو لە (قىراء) تە سۈننەتەكاندا خویندى - وەك خویندى سۈرەتى دواى (فاتىحە) - ئەوہ نوێژەكەى بەتال ناكاتەوہ.

به‌شی چواردهم قورئان خویننه به‌ناوبانگه‌کان

یه‌که‌م: جه‌وت قورئان خویننه به‌ناوبانگه‌کانی ناو هاوه‌لان

ئیمام (زه‌ه‌بی) له‌ کتیبه‌که‌یدا (طبقات القراء) دا فه‌رموویه‌تی: قورئان خویننه به‌ناوبانگه‌کانی ناو هاوه‌لان (خوایان لی‌ پازی بی‌ت) بریتین له‌ جه‌وت که‌س:

۱- عوسمانی کوپی عه‌فقان.

۲- عه‌لی کوپی ئه‌بی تالیب.

۳- ئوبه‌ی کوپی که‌عب.

۴- زه‌یدی کوپی سابت.

۵- ئه‌بو ده‌رداء.

۶- عبدالله ی کوپی مه‌سعود.

۷- ئه‌بو موسای ئه‌شعهری.

وه‌ فه‌رموویه‌تی: وه‌ کۆمه‌لی له‌ هاوه‌لانی‌ش به‌ ده‌رس له‌لای (ئوبه‌ی کوپی

که‌عب) قورئانیان خویندوووه‌ و لی‌وه‌ی فی‌ربوون، له‌وانه‌:

۱- ئه‌بوهوره‌یره‌.

۲- ئیبنو عه‌بباس.

۳- عبدالله ی کوپی سائیب.

دوووم: قورئان خویننه به ناویانگه کانی ناو تابیعین *

جا له دواى جیلې (هاوه لآن) تابیعین و تابیعینی تابیعین جیل به جیل و وه چه به وه چه له پښې گوځ گرتن لیان و خویندنه وهى قورئان بۆیان ئەم زانستی قیرائەیان لى وهرگرتوون، دەست به دەست داویانه به یه کتری و، خویندکارانی ئەم بوارهیان زۆر به باشی فیترکردوه، ههروهك چۆن خۆیان به باشی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) فیتری بوون و دهرخیان کرد، ئاوهاش ئەوانیان فیتری قورئان خویندن کرد.

له شاری مه دینه ی منه ووه ره	له شاری مه ککه ی پیرۆز
۱- سه عیدی کوپی موسه ییب	۱- عوبهیدی کوپی عومه یر
۲- عوروهی کوپی زوبیر	۲- عهتای کوپی ئەبی ره بباح
۳- سالم	۳- تاووسی کوپی که یسان
۴- عومهری کوپی عبدالعزیز	۴- موجهیدی کوپی جهبر
۵- سوله یمانی کوپی یه سار	۵- عیکریمه
۶- عهتای کوپی یه سار	۶- ابن ابي ملیکه
۷- موعازی کوپی حاریس	
۸- عبدالرحمن کوپی هرمرزی ئەعره ج	
۹- ئیین شیهابی زوهری	
۱۰- موسلیمی کوپی جوندوب	
۱۱- زهیدی کوپی ئەسله م	

* (معجم القراءات/ ج ۱۱، ص ۱۴)، و (النشر/ ج ۱، ص ۸ - ۹).

له شاری کوفه	له شاری به صره
۱- عهلقه مه	۱- عامیری کوپی قهیس
۲- مهسروقی کوپی نه جدع	۲- أبو العالیة
۳- عوبه ییده	۳- نه بو په جاء
۴- عه مری کوپی شهرحه بیل	۴- نه صری کوپی عاصم
۵- حاریسی کوپی قهیس	۵- یه حیای کوپی یه عمور
۶- په بیعی کوپی خو ته یم	۶- موعاز
۷- عه مری کوپی مه یموون	۷- جابری کوپی زهید
۸- نه بو عبدالرحمن سولله می	۸- حه سه نی به صری
۹- نه سوهدی کوپی یه زید	۹- ابن سیرین
۱۰- عوبه یدی کوپی نه ضله	۱۰- قه تاده
۱۱- نه بو زهرعه ی کوپی عه مری کوپی	۱۱- عبدالله کوپی نه بی
جه ریر	نیسحاقی حه ضره می
۱۲- وزری کوپی حه بیش	
۱۳- ئیبراهیمی نه خه عی	
۱۴- سه عیدی کوپی جوبه یر	
۱۵- شه عبی	
له ولاتی شام	
۱- موغه یره ی کوپی نه بی شیهابی مه خزومی که له پیشه وا (عوسمانی کوپی عه ففان) ی وهرگرتوو	
۲- خوله ید یان حوله یدی کوپی سه عد که له (نه بی دهر داء) ی وهرگرتوو	

سپییه م: چوارده قورئان خوینه کان و ریوایه ته کانیاں

(۱) حهوت قورئان خوینه به ناوبانگه کان

ناوی ئه و حهوت قورئان خوینه به ناوبانگانه ی که خویندنه که یان موته واتیره له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) و، وه ئیجماعی ئوممه تی له سه ره بریتیه له:

۱- (ئینو عامیر) ی دیمه شقی: ناوی ته وای: (عبدالله) ی کوپی (عامر) ی (یه زید) ی کوپی (ته میم) ی کوپی (په بیعه) ی یه حصه بیه - سالی (۸) ی هیجری له دایک بووه ، وه له سالی (۱۱۸) ی کۆچی له پۆژی (عاشورا) دا له (دیمه شق) کۆچی دواپی کردووه ، یه کیکه له تابعیه به پیزه کان و پییشه وایه کی گه وره بووه .

هه م له سه رده می (عومه ری کوپی عبدالعزیز) و هه م له سه رده می پیش ئه ویشدا بۆ ماوه ی چه ند سالیك له مزگه وتی (ئه مه ویه کان) به رنوئژی بۆ موسولمانان کردووه ، له کاتی کدا که (عومه ری کوپی عبدالعزیز) خه لیفه بوو نوئژی له پشت سه ریه وه ده کرد ، وه له سه رده می (وه لیدی کوپی عبدالملك) دا قازی (دیمه شق) بووه .

له وانده ی لییان گیراوده ته وه بریتیه له :

۱- هیشامی کوری عه ماری کوری نه صیری کوری مه یسه ره ی سه له می دیمه شقی بووه: که سالی (۱۵۳) ی کۆچی له دایک بووه ، وه له سالی (۲۴۵) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه ، ئه م پیاوه به پیزه زانا و موفتی و موچه دیسی هه موو خه لکی (دیمه شق) بووه .

ب- (ابن ذکوان): ناوی ته واوی: ئه بو عه مر (عبدالله) ی کوری (ئه حمه د) ی فه هری قوره یشی دیمه شقی یه ، له پۆژی (عاشورا) دا له سالی (۱۸۷) ی کۆچی له دایک بووه ، وه له مانگی (شه وال) ی سالی (۲۴۲) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه ، ئه م پیاوه به پیزه یش له سه رده می خویدا شه یخی قورئان خوینه کانی (شام) بووه و ، وه پیش نوژی مزگه وتی (ئه مه ویه کان) یش بووه .

۲- (عبدالله ی کوری که شیر) ی مه ککی: له بنه په تیشدا فارسه ، قورئان خوینی (مه ککه) بووه ، له دایک بووی سالی (۴۵) ی کۆچیه ، و له سالی (۱۲۰) ی کۆچی هه ر له شاری (مه ککه) کۆچی دواپی کردووه .

هه تا له ژياندا بوو له قورئان خویندنا پیشه وای خه لکی مه ککه بوو، وه زانایه کی زمان پاراوو به توانا بوو، وه به خزمه تی ئه م هاوه لانه ی پیغه مبه ریش (ﷺ) گه یشتبوو: (عبدالله ی کوری زوبیر)، (ئه بوئه ییوبی ئه نصاری)، (ئه نه سی کوری مالیک) (خوایان لی رازی بیّت).

لهوانه ی لییان گیراوه ته وه بریتیه له :

۱- (البري): ناوی تهواوی: (ئهحمده) ی کورپی (محمد) ی کورپی (عبدالله) یه، له بنه پهدا فارسه، مهککی به ناوبانگه ، له سالی (۱۷۰) ی کۆچی له دایک بووه و، وه له سالی (۲۵۰) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه. بانگ بیژی مزگه وتی (حهرام) بووه، وه له ژيانی ئهدا مهشایخی قورئان خوین له مهککه دهگاته کۆتا.

ب- (قبل): ناوی تهواوی: (محمد) ی کورپی (عبدالرحمن) ی مهخزومیه، نازناوی (قونبوله) ، مهککی یه، له سالی (۱۹۵) ی کۆچی له دایک بووه و، وه له سالی (۲۹۱) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه، وه له ژيانی ئهم بهرپزه دا مهشایخی قورئان خوین له حیجاز دهگاته کۆتا.

۳- (عاصم) ی کورپی (أبی النجود) ئهسدیه: له سالی (۱۲۷) ی کۆچیدا له (کوفه) کۆچی دواپی کردووه، له دواپی (ئهبو عبدالرحمن) ی سولله میه وه دوا کهسی مهشایخی قورئان خوینه کانه له کوفه، وه کهسیکی زۆر دهنگ خۆش بووه، وه پیاویکی صالح و خاوهن متمانه بووه.

ئهم (عاصمی کوفی) یه له سهردهستی (زهری کورپی حوبهیش) و (ئهبی عبدالرحمن سولله می) قورئانیان خویندووه و قیرائه تیان وه رگرتووه، ئهوانیش له خزمهتی (ئیبنو مهسعود) و (عهلی کورپی ئهبی تالیب) و (عوسمانی کورپی عه نغان) و (ئوبه ی کورپی کهعب) و (زهیدی کورپی ثابت) دا قورئان فیربوون و قیرائه تیان وه رگرتووه.

لهوانه‌ی لییان گێراوه‌ته‌وه بریتیه له :

أ- ئه‌بو به‌گر (شوعبه) ی کوری (عه‌یاش) ی ئه‌س‌دی کوفیه: له سالی (٩٥) ی کۆچیدا له دایک بووه، وه له سالی (١٩٣) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه، ئه‌م پیاوه به‌پێژه پێشه‌وا و زانایه‌کی گه‌وره بووه له پێشه‌واکانی ئه‌ه‌لی سوننه.

ب- (حه‌فص) ی کوری (سوله‌یمان) ی کوری (موغه‌یره) ی کوری (ئه‌بوداو‌د) ی ئه‌س‌دی کوفیه: له سالی (٩٠) ی کۆچیدا له دایک بووه، وه له سالی (١٨٠) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه، (حه‌فص) زان‌ترینی خه‌لکی بووه به‌ قیرائه‌ی (عاصم)، وه پاسترین گێرانه‌وه که له (عاصم) ه وه گێر‌درا‌یێته‌وه گێرانه‌وه‌که‌ی (حه‌فص) ه.

٤- (ئه‌بو عه‌مری کوری عه‌لاء) : ناوی ته‌واوی: (زه‌بیان) ی کوری (عه‌لای) ته‌میمی به‌صری یه - له سالی (٦٨) ی کۆچی له دایک بووه و، وه له سالی (١٥٤) ی کۆچی له (به‌صره) کۆچی دوا‌یی کردووه.

له کات و سه‌رده‌می خۆیدا شاره‌زاترین که‌س بووه به‌ قورئان و زمانی عه‌ره‌بی له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که‌سیکی پاستگۆ و متمانه‌دار و ئه‌مین و دیندار بووه.

نهوانه‌ی لییان گِیْراوه‌ته‌وه بریتیه له :

أ- (حفص الدوري) * : ناوی ته‌واوی: (ئیب‌نوعومه‌ر) ی کورپی (عبدالعزیز) ی کورپی (صوهبان) ی ئه‌زدی به‌غدادی نه‌حویه، نابینا بووه، وه له سالی (٢٤٦) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه.

له سه‌رده‌می خۆیدا شه‌یخی هه‌موو قورئان خو‌ینه‌کان بووه و، وه یه‌که‌م که‌س بووه که قیرائاته جو‌راو جو‌ره‌کانی کۆکردۆته‌وه، وه هه‌ندی جار به ناوی (دوری أبو عمر) ناوی دئ، ئه‌وه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی که گِیْپانه‌وه‌که‌ی ئه‌م له گِیْپانه‌وه‌که‌ی (که‌سائی) جیا بکریته‌وه.

ب- (السوسي): ناوی ته‌واوی: ئه‌بو شوعه‌یب (صا‌له‌ح) ی کورپی (زیاد) ی کورپی (عبدالله) ی کورپی (ئیسما‌عیل) ه، له سالی (٢٦١) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه، نزیکه‌ی (٩٠) سال ژیاوه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌رده‌خات که نزیکه‌ی سالی (١٧١) ی کۆچی له دایک بووه.

ه- (حه‌مه‌زه) ئه‌بو عه‌ماره: ناوی ته‌واوی: (حه‌مه‌زه) ی کورپی (حه‌بیب) ی زه‌بیاته- سالی (٨٠) ی کۆچی له دایک بووه و، سالی (١٥٦) ی کۆچیش له (حه‌لوان) کۆچی دوا‌یی کردووه، له کوفه له دوا‌ی (عاصم) و (ئه‌عه‌مه‌ش) پی‌شه‌وا‌ی خه‌لکی بووه له قورئان خو‌یندنا.

پیاو‌یکی متمانه‌دار و حوججه‌ بووه، وه شاره‌زا و زانا بووه له زانستی فه‌رائیز و فه‌رمووده‌دا، وه پۆنی زه‌یتی ده‌هینا له عی‌راقه‌وه بۆ هه‌لوان، وه په‌نیر و گو‌یزیشی له هه‌لوانه‌وه ده‌هینا بۆ کوفه، وه فه‌رموویه‌تی: هیچ

* (الدور) : ناوچه‌یه‌که له شاری (به‌غداد).

پیتیکم له قورئانی پیرۆز نه خویندۆته وه هه تا ئه سه ریکم له سه ری نه بیینی
بی.

له وانه ی لییان گیراوه ته وه بریتیه له :

ا- (خه لف) ی کوپی (هیشام) : نازناوه که ی: ئه بو موحه ممه دی ئه سدی
به زاری به غدادی یه، له سالی (۱۵۰) ی کۆچیدا له دایک بووه، وه له سالی
(۲۲۹) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه.

ب- (خه لاد): ناوی ته واوی: ئه بو عیسا (خه لاد) ی کوپی (خالید) ی
شه بیانیه، له سالی (۲۲۰) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه، له بنه په تدا
خه لکی کوفه یه.

۶- (نافعی کوپی عبدالرحمن ی کوپی ئه بونوعه یم یا (ئه بو پوه یم)
مه ده نی: نزیکه ی سالی (۷۰) ی کۆچی له دایک بووه، وه له سالی (۱۶۹) ی
کۆچیدا له (مه دینه) کۆچی دوایی کردووه، له بنه په تدا خه لکی
(ئه صبه هان) ه.

قورئان خوینی شاری مه دینه ی پیرۆز بووه، وه له ژیر دهستی هفتا (۷۰)
تابیعی نی به پیزدا قورئانی خویندووه.

له وانه ی لییان گیراوه ته وه بریتیه له :

ا- (قالون): ناوی ته واوی: (عیسا) ی کوپی (مینا) یه، له سالی (۱۲۰) ی
کۆچیدا له دایک بووه، وه له سالی (۲۲۰) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه.

له ژيړ دهستی (نافيع) دا قورئانی خویندووه، وه و تراویشه: که (نافيع) ئه م نازناوهی (قالون) ی لّ ناوه، ئه ویش له بهر زؤر لیّها تووی له قورئان خویندنا ئه م نازناوهی داوه تی.

ب- (وه رش): ناوی ته وای: (عوسمان) ی کورپی (سه عید) ی میصریه، له سالی (۱۱۰) ی کؤچیدا له دایک بووه، وه له سالی (۱۹۷) ی کؤچیدا کؤچی دواپی کردووه.

له سالی (۱۵۵) ی کؤچیدا له سهردهستی (نافيع) قورئانی خویندووه و له پاشا گه راوه ته وه بؤ ولّاتی (میصر)، نازناوی (وه رش) ی بؤ لیّناوه چونکه که سیکی زؤر سپی پیست بووه.

۷- (که سائی): ناوی ته وای: ئه بو حه سەن (عه لی) کورپی (حه مزه) یه، له بنه رته دا فارسه، قورئان خوینی ئه هلی کوفه بووه، له سالی (۱۱۹) ی کؤچیدا له دایک بووه، وه له سالی (۱۸۹) ی کؤچیدا کؤچی دواپی کردووه. له سهرده می خویدا پیّشه وای قورئان خوینان بووه، وه زانایه کی پسپوړ بووه له بواری (نه حو) و که لیماتی (غهریب) دا.

له وانه ی لیّیان گيړاوه ته وه بریتیه له:

أ- (ئهو حاریس): ناوی ته وای: (له یث) ی کورپی (خالد) ی به غدادیه، له سالی (۲۴۰) ی کؤچیدا کؤچی دواپی کردووه.

ب- (الدوري)* : ناوی ته‌واوی: (ئیب‌نوعومه‌ر) ی کورپی (عبدالعزیز) ی کورپی (صوه‌بان) ی ئەزەدی بە‌غدادی نە‌حویه، نابینا بووه، وه له سالی (٢٤٦) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه.

له سه‌رده‌می خۆیدا شه‌یخی هه‌موو قورئان خوێنه‌کان بووه و، وه یه‌که‌م که‌س بووه که قیرائاته‌ جۆراو جۆره‌کانی کۆکردۆته‌وه، وه هه‌ندێ جار به‌ ناوی (دوری أبو عمر) ناوی دێ، ئە‌وه‌ش بۆ ئە‌وه‌ی که گێڕانه‌وه‌که‌ی ئە‌م له گێڕانه‌وه‌که‌ی (که‌سائی) جیا بکریته‌وه.

٢) سێ قورئان خوێنه‌که‌ی تر که له‌گه‌ڵ حه‌وته‌که‌دا ده‌بنه‌ ده‌ قورئان خوێن ٨- (ئە‌بو جه‌عفەر): ناوی ته‌واوی: (یه‌زید) ی کورپی (قه‌عقاع) ی مه‌خزومی یه، له سالی (١٣٠) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه، وه یه‌کی‌که له تابیعین و، شه‌یخی (نافیع) یشه.

له‌وانه‌ی لی‌یان گێڕاوه‌ته‌وه‌ بریتییه‌ له‌:

أ- (ئە‌بو‌حاریسی مه‌ده‌نی): ناوی ته‌واوی: (عیسا) ی کورپی (وه‌ردان) ی مه‌ده‌نیه، له سالی (١٦٠) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه.

ب- (ابن جماز): ناوی ته‌واوی: (سوله‌یمان) ی کورپی (موسلیم) ی کورپی (جمان) ی مه‌ده‌نی یه، له سالی (١٧٠) ی کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه.

* (الدور): ناوچه‌یه‌که له شاری (به‌غداد).

٩- (یه‌عقوب) ی کورپی (ئیسحاق) ی کورپی (زه‌ید) ی کورپی (عبداللہ) ی کورپی (ئیسحاق) ی حەضرەمی بەصری یه: که نازناوه‌که‌ی (أبو محمد) ه ، له سالی (١١٧) ی کۆچی له دایک بووه، وه له سالی (٢٠٥) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه، کاتی که له ژياندا بوو پيش نوێژی مزگەوتی (به‌صره) بوو.

له‌وانه‌ی لییان گێراوه‌ته‌وه‌ بریتیه له :

أ- (پوه‌یس): ناوی ته‌واوی: ئه‌بو عبدالله (محمد) ی کورپی (مه‌ته‌وه‌کیل) ی به‌صریه ، له سالی (٢٣٨) ی کۆچیدا له (به‌صره) کۆچی دواپی کردووه .
 ب- (په‌وح): ناوی ته‌واوی: ئه‌بو حه‌سه‌ن (په‌وح) ی کورپی (عبدالؤمن) ی به‌صری یه، له سالی (٢٣٤) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه، پيشه‌وا (بوخاری) له (صحیح) ه که‌یدا فه‌رمووده‌ی لی گێراوه‌ته‌وه .

١٠- (خه‌لف) ی کورپی (هیشام): نازناوه‌که‌ی: ئه‌بو محمەدی ئه‌سەدی به‌زاری به‌غدادی یه، له سالی (١٥٠) ی کۆچیدا له دایک بووه، وه له سالی (٢٢٩) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه .

له‌وانه‌ی لییان گێراوه‌ته‌وه‌ بریتیه له :

أ- (ئه‌بو یه‌عقوب): ناوی ته‌واوی (ئیسحاق) ی کورپی (ئیه‌براهیم) ی کورپی (عوسمان) ی مروزی پاشان به‌غدادیه، له سالی (٢٨٦) ی کۆچیدا کۆچی دواپی کردووه ، ناسراوه به (ئیسحاقی وه‌رراق).

ب- (ئیدریس) ی کورپی (عبدالکریم) ی هه‌ددادی به‌غدادیه: له سالی (١٨٩) ی کۆچی له دایک بووه، وه له سالی (٢٩٢) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه، که‌سیکی متمانه‌داره.

٣) چوار قورئان خویننه‌که‌ی تر که به ده‌که‌وه ده‌بنه چوارده قورئان خوین *
١١- (ابن محیسن) *: ناوی ته‌واوی: (محمد) ی کورپی (عبدالرحمن) ی کورپی (موحه‌یصین) ی سه‌همی یه، له سالی (١٢٣) ی کۆچیدا له شاری مه‌که‌که کۆچی دوایی کردووه، که‌سیکی متمانه‌داره، وه قورئان خوینی خه‌لکی مه‌که‌که بووه، وه زاناش بووه به‌فه‌رمووده.

له‌وانه‌ی لییان گێراوه‌ته‌وه بریتیه له:

أ- (البي) *: ناوی ته‌واوی: (ئه‌حمه‌د) ی کورپی (محمد) ی کورپی (عبدالله) یه، له بنه‌ره‌تا فارسه، مه‌که‌کی به‌ناوبانگه، له سالی (١٧٠) ی کۆچی له دایک بووه و، وه له سالی (٢٥٠) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه. بانگبێژی مزگه‌وتی (حه‌رام) بووه، وه له ژیا‌نی ئه‌مدا مه‌شایخی قورئان خوین له مه‌که‌که ده‌گاته کۆتا.

ب- (ابن شنبوذ) *: ناوی ته‌واوی: (محمد) ی کورپی (ئه‌حمه‌د) ی کورپی (ئه‌یوب) ی کورپی (سه‌لت) ی به‌غدادیه، پیاویکی تا بلیی صالح بووه، له

* (الإتحاف : ٧).

* بېروانه (غاية النهاية/ ج ٢، ص ١٦٧).

* بېروانه (غاية النهاية / ج ٢، ص ٥٢).

قیرائەتی قورئانا لە (ابن مجاهد) شارەزاتر بوو، لە ساڵی (٣٢٨) ی کۆچیدا
کۆچی دوایی کردوو.

١٢- (الیزیدی)* : ناوی تەواوی: (یەحیا) ی کورپی (موبارەک) ی کورپی
(موغەیرە) ی بەصری یە، لە ساڵی (١٢٨) ی کۆچی لە دایک بوو، وە لە
ساڵی (٢٠٢) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردوو.
ئەم پیاوێ زانایەکی شارەزا بوو لە قورئان خوێندن و زانستی نەحودا، وە
زمانی عەرەبیشی لەلای (ئەبوعەمر) ی کورپی (عەلاء) فێر بوو.

لەوانە ی لییان گێراوە تەووە بریتیە لە:

أ- (ئەبو ئەییوب)* : ناوی تەواوی: (سولەیمان) ی کورپی (حەکەم) ی بەصریە،
(حافظ) و (متمانەدار) ه، لە ساڵی (٢٣٥) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردوو.
ب- (ابن فرج)* : ناوی تەواوی: (ئەحمەد) ی کورپی (فەرەح) ی بەغدادیە،
ناسراو بە (ئەبوجەغفەری نابینا)، لە ساڵی (٣٠٣) ی کۆچیدا کۆچی دوایی
کردوو.

١٣- (حەسەنی بەصری)* : ناوی تەواوی: (حەسەن) ی کورپی (ئەبو حەسەن)
ی کورپی (یەسار) ی بەصریە، لە ساڵی (٢١) ی کۆچی لە دایک بوو، وە لە
ساڵی (١١٠) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردوو.

* (غاية النهاية / ج ٢، ص ٣٧٥).

* (غاية النهاية / ج ١، ص ٣١٢).

* (غاية النهاية / ج ١، ص ٩٥).

به خزمه تی پیشه‌وا (عوسمان) گه‌یشتووه، وه شه‌یخی (به‌صره) بووه، وه
(ئه‌بوعه‌مر) ی کوپی (عه‌لاء) و (ئه‌نه‌س) ی کوپی (مالیک) کاتی له‌ ژياندا
بووه ستایشیان کردووه.

له‌وانه‌ی لییان گێراوه‌ته‌وه‌ بریتیه‌ له‌ :

أ- (ئه‌بو‌نعیم) ی به‌غدادی* : ناوی ته‌واوی: (شوجاع) ی کوپی (ئه‌بو‌ن‌ه‌صر)
ی به‌لخی یه‌، له‌ سالی (۱۲۰) ی کۆچی له‌ (به‌لخ) له‌ دایک بووه، وه‌ له‌ سالی
(۱۹۰) ی کۆچیدا له‌ (به‌غداد) کۆچی دوا‌یی کردووه‌.

ب- (الدوری)* : ناوی ته‌واوی: (ئیب‌ن‌وعومه‌ر) ی کوپی (عبد‌العزیز) ی کوپی
(صوه‌بان) ی ئه‌زدی به‌غدادی نه‌حویه‌، نابینا بووه، وه‌ له‌ سالی (۲۴۶) ی
کۆچیدا کۆچی دوا‌یی کردووه‌.

له‌ سه‌رده‌می خۆیدا شه‌یخی هه‌موو قورئان خو‌ینه‌کان بووه‌ و، وه‌ یه‌که‌م
که‌س بووه‌ که‌ قیرائاته‌ جو‌راو جو‌ره‌کانی کۆکردۆته‌وه‌، وه‌ هه‌ندی جار به‌
ناوی (دوری أبو عمر) ناوی دێ، ئه‌وه‌ش بو‌ ئه‌وه‌ی که‌ گێرانه‌وه‌که‌ی ئه‌م له‌
گێرانه‌وه‌که‌ی (که‌سائی) جیا بک‌ریته‌وه‌.

۱۴- (ئه‌عه‌ش)* : ناوی ته‌واوی: (سوله‌یمان) ی کوپی (مه‌هران) ی کوفی یه‌،
له‌ سالی (۶۰) ی کۆچی له‌ دایک بووه، وه‌ له‌ سالی (۱۴۸) ی کۆچیدا کۆچی

* (غاية النهاية / ج ۱، ص ۲۳۸).

* (غاية النهاية / ج ۱، ص ۳۲۴).

* (الدور): ناوچه‌یه‌که‌ له‌ شاری (به‌غداد).

* (غاية النهاية / ج ۱، ص ۳۱۵).

دوایی کردووه، پیاویکی زۆر شارەزا بوو له قورئان خویندنا، وه حافظی
فهرمووده بوو، وه زاناش بوو به مهسائیلی فهرائیز.

لهوانه ی لییان گێراوه تهوه بریتیه له :

أ- (حهسن) ی کوپی (سهید) ی موطهوهعی* : له سالی (۲۷۰) ی کۆچی له

دایک بووه، وه له سالی (۳۷۱) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه.

ب- (الشبوذي)* : ناوی تهواوی: ئه بو فهره ج (محمد) ی کوپی (ئه حمه د) ی

کوپی (ئیهراهم) ی شهطوی، بهغدادی یه، له سالی (۳۰۰) ی کۆچی له دایک

بووه، وه له سالی (۳۸۸) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردووه.

* (غایة النهایة / ج ۱، ص ۲۱۲).

* (غایة النهایة / ج ۲، ص ۵۰).

به‌شی پینجه‌م

ئەو کتیبانە‌ی لە‌ بواری قیرائاتی سە‌بعە‌دا دانراون

یە‌که‌م زانیە‌ک‌ که‌ ئە‌م‌ زانستە‌ی‌ لە‌ دووتوویی کتیبیکدا کۆ‌کردە‌وه‌، لە‌ سە‌ده‌ی‌ سی‌ی (ه‌یجری) دا، ئیمامی گە‌وره‌ (ئە‌بو‌ عوبە‌یدی قاسمی کوپی سە‌لام) بووه‌، که‌ ناوی ئی‌ ناوه‌: (کتاب‌ القراءات).

وه‌ وتراوه‌: یە‌که‌م‌ زانیە‌ک‌ که‌ ئە‌م‌ زانستە‌ی‌ لە‌ دووتوویی کتیبیکدا کۆ‌کردۆتە‌وه‌ (حە‌فصی کوپی عومە‌ری دووری) بووه‌.

وه‌ لە‌ سە‌ده‌ی‌ چوارە‌می ه‌یجریدا یە‌که‌م‌ زانیە‌ک‌ که‌ هە‌ڵ‌سا به‌ کۆ‌کردنە‌وه‌ی (قیرائاتی سە‌بعە‌) لە‌ دووتوویی کتیبیکدا حافظ (ئە‌بو‌بە‌ک‌ری کوپی موحامە‌یدی بە‌غدادی) بووه‌، وه‌ لە‌ سالی (٣٢٤) ی ه‌یجریدا کۆ‌چی دوا‌یی کردووه‌.

وه‌ لە‌ سە‌ده‌ی‌ پینجە‌می ه‌یجریدا یە‌که‌م‌ زانیە‌ک‌ که‌ هە‌ڵ‌سا به‌ کۆ‌کردنە‌وه‌ی (قیرائاتی سە‌بعە‌) لە‌ دووتوویی کتیبیکدا پیشە‌وای حافظ (ئە‌بو‌عە‌مر عوسمانی کوپی سە‌عیدی دانی) بووه‌، که‌ ناوی ئی‌ ناوه‌: (التیسیر فی‌ القراءات السبع).

وه‌ هەر‌ لە‌ سە‌ده‌ی‌ پینجە‌می ه‌یجریدا زانیە‌کی تر لە‌م‌ بواره‌دات ناویانگی پە‌یا‌کرد که‌ هە‌ڵ‌سا به‌ نووسینە‌وه‌ و کۆ‌کردنە‌وه‌ی (قیرائاتی سە‌بعە‌) لە‌ دووتوویی کتیبیکدا پیشە‌وا (مە‌ک‌کی کوپی ئە‌بی‌ تالیبی قە‌یسی قە‌یرە‌وانی) بووه‌.

وه له سهدهى شهشه مى هيجريدا يه كه م زانايه ك كه له م زانسته دا كتيبي داناو ناوبانگى په ياكرد پيشه وا (ئه بو قاسمى كورپى فيرهى كورپى خهلفى كورپى ئه حمه دى ره عيني شاطبي ئه نده لووسى) بووه، كه ناوى لى ناوه: (حرز الأمانى ووجه التهاني)، كه هه موو (قيرائاتى سهبعه ي موته واتير) ي له ناو (١١٧٣) به يته شيعردا دارشتوو و كۆيكردۆته وه، وه له سالى (٥٩٠) ي هيجريدا كۆچى دوايى كردوو.

له پاش ئه ويش شيخى قورئان خوئينان په يا بوو كه ده ورىكى بالاي هه بوو له بلاو كردنه وهى ئه م زانسته دا به جيهانى ئيسلاميدا ، كه ئه ويش زاناي پايه بهرز (موحه ممه دى كورپى جه زيرى شافيعى) يه، جا له م بواره دا كتيبي زۆرى داناو به ناوبانگ ترينيان برتبي يه له: (النشر في القراءات العشر).

(ئيبين عاشور) له ته فسيه كهيدا (التحرير والتنوير) دا وتوويه تى: ئه و قيرائاتانه ي كه حالى حازر له ولاته ئيسلاميه كاندا ده خوئيندري و په پره وي لى ده كرى، به م شيويه ي لاي خواره وهيه:

(١) قيرائه تى (نافيع) به پيوايه تى (قالون):

له هه ندئ ناوچه ي ولاتى (تونس) و (ميصر) و، ولاتى (ليبيا) ده خوئينري.

(٢) قيرائه تى (نافيع) به پيوايه تى (وه رش):

له هه ندئ ناوچه ي ولاتى (تونس) و (ميصر) و، ولاتى (جه زائير) و ، سه رجه م ولاتى (مه غريبى ئه قصا) و، هه روه ها ولاتى (سودان) يش ده خوئينري.

۳) قيرائه‌تى (عاصم) به پړوايه‌تى (حه‌فص):

له سه‌رجه م ولا‌ته‌كانى رږژه‌لا‌تدا ده‌خوینړئ و په‌یره‌وى لى ده‌كرئ، وه
هه‌روه‌ها زوږبه‌ى ولا‌تى (ميصِر) و، (هندستان) و، (پاكستان) و،
(نه‌فغانستان) و، (توركيا) دا ده‌خوینړئ.

۴) قيرائه‌تى (ئهبى عه‌مرى به‌صرى) به پړوايه‌تى (الدورى) يا (السوسى):

له ولا‌تى (سودان) ده‌خوینړئ.

كه‌واته هه‌ر قيرائه‌تى له و ده قيرائه‌ته ناوى يه‌كئ له و پيشه‌وايانه‌ى بدریته
پال، پيى ده‌وتړئ: (قيرائه‌ت)، وه هه‌ر يه‌كئ له گيږه‌په‌وه‌ى ئه‌و قيرائه‌تانه
ناوى راويه‌كه‌ى بدریته پال، پيى ده‌وتړئ: (پړوايه‌ت)، بؤ نمونه: قيرائه‌ى
(عاصم) به پړوايه‌تى (حه‌فص)، يا قيرائه‌ى (نافيع) به پړوايه‌تى (وه‌رش).

ئاداب و دەستوورەكانى قورئان خویندن

يەكەم: كاتە ھەئبىزىراۋەكان بۇ قورئان خویندن

پېشەۋا نەۋەۋى (پەخمەتى خۋاى لى بى) لەم بارەۋە لە (أذكار) دا
فەرەمۇيەتى: *

ئەۋە بزانە كە چاكتىن كات بۇ خویندىنى قورئان ئەۋەيە كەۋا لەناۋ نوپۇدا
بىت.

ۋە پېرەۋى پېشەۋا (شافىئى) ۋە كەسانى تر (پەخمەتى خۋايان لى بى) لەم
بارەۋە ئەۋەيە كە: مانەۋەى زۆر لە نوپۇدا بە ھۆى قورئان خویندىنەۋە
چاكتىرە بە لايانەۋە لە درىژكردنەۋەى سوجدە ۋ، ۋە جگە لە سوجدەش.

ھەرۋەھا دەفەرەمۇي: خویندىنى قورئان جگە لە كاتى نوپۇ، چاكتىن كات
شەۋە، ۋە نىۋەى كۆتايى يەكەى چاكتىرە لە سەرەتاكەى، ۋە خویندىنى
قورئان لە نىۋان (مەغرىب) ۋ (غىشا) دا مەحبۇب ۋ خۇشەۋىستە.

بەلام خویندىنى قورئان لە پۇژدا، چاكتىن كاتى لە دۋاى نوپۇ بەيانىەۋەيە،
ۋە ھىچ كەراھەتتەكىش نىيە لە خویندىنى قورئان لە ھەر كاتى لە كاتەكانى
شەۋو پۇژدا، تەنانت ئەۋ كاتانەش كە قەدەغە كراۋە لە نوپۇكردن تىيىدا.

ۋە ئەۋەى كە (ئىبنو ئەبى داۋد) گىپراۋىيەتەۋە لە (مۋعان) ى كوپى (پىفاع)
ۋە (پەخمەتى خۋاى لى بى) ئەۋىش لە (مەشاىخەكان) يەۋە: كەۋا بە

* (نيل الأوطار بتخرىج أحاديث كتاب الأذكار / ج ۱، ص ۲۶۲ - ۲۶۳).

که راهه تیان زانیوه قورئان خویندن له دواى (عهصر) ه وه، وه وتوویانه:
ئو کاته کاتی دیراسه کردنی جووله که کانه.

ئا ئه وه به هیچ شیوه یه که په سه ند نیه و، وه هیچ بناغه یه کی راست و
دروستیشی نیه.

وه ئه وه ی که وا هه لبرئیراوه له پوژده کاندای بریتی یه له: پوژى جومعه و،
پوژى دوو شه ممه و، پوژى پینج شه ممه و، پوژى عه ر ه ف ه.

وه له ده پوژده کاندای بریتی یه له: ده پوژى یه که م له مانگی (ذی الحجة) و،
ده پوژى کو تایی له مانگی (په مه زان).

وه له مانگه کاندای بریتی یه له: مانگی په مه زان.

دووهم: ئادابه گانی قورئان خویندن

پیش ده ست کردن به قورئان خویندن سوننه ته چهند شتى ئه نجام بدریټ،
له وانه:

(۱) قاره ت گرتن و خو خالی کردنه وه له و شتانه ی که ده بنه هو ی ده ستنوټ
شکاندن:

چونکه کاتى مروټ پټویستی سه رئاوی هه بئ ئه وه بیگومان هه تا ماوه یه کی
که م ده توانی خو ی بگری و ده ستنوټه که ی نه شکینى، بویه وا چاکه
له پیشا خو ی بشکینى بزانی پټویستی به سه رئاو هیه یان نا؟ ئه گه رنا
ده ستنوټ بگری و بچئ به دم قورئان خویندنه که یه وه.

(۲) دهستنوژ گرتن:

له (موهاجیر) کورپی (قنفز) ه وه (خوای لی پازی بیئت) دهگیرنه وه کهوا
فهرموویه تی: ((أنه أتى النبي ﷺ) وهو يبول ، فسلم عليه ، فلم يرد عليه
حتى توضأ، ثم اعتذر إليه ، فقال: إني كرهت أن أذكر الله عز وجل إلا
على طهر، أو قال: على طهارة))^{۱۶}

واته: پیاویک تی په پی به لای پیغه مبهردا (ﷺ) له کاتیگدا میزی ده کرد، جا
کابرا سه لامی کرد له پیغه مبهردا (ﷺ)، به لام پیغه مبهردا (ﷺ) هیچ وه لامی
کابرا نه دایه وه هه تا دهستنوژی گرت، پاشان عوزر خوایی بو کابرا
هینایه وه و، ئنجا فهرمووی: به پاستی پیم باش نه بو کهوا ناوی خوا بهینم
و یادی بکه م مه گهر له کاتی پاکیتی و دهستنوژدا نه بی.

(۳) ره چاوکردنی پاکوخواویتی جل و بهرگ و نهو شوینه ی لی داده نیسی:

له (ئه بو مالیک) ی ئه شعهریه وه (خوای لی پازی بیئت) دهگیرنه وه کهوا
فهرموویه تی: پیغه مبهردی خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((الطهور شطر الإيمان ،
...))^{۱۷} واته: پاک و خاوینی نیوه ی باوه په .

^{۱۶} صحیح - (ئه بوداود) له کتابی (الطهارة)، بابی: (أیرد السلام وهو يبول) گپراویه ته وه به ژماره
(۱۷)، ههروه ها (نه سائی) له کتابی (الطهارة)، بابی: (السلام على من يبول) گپراویه ته وه به ژماره
(۲۷)، ههروه ها (ابن ماجه) له کتابی (الطهارة وسننها)، بابی: (الرجل يسلم عليه وهو يبول)
گپراویه ته وه به ژماره (۳۵۰).

^{۱۷} صحیح - (موسلم) له کتابی (الطهارة)، بابی: (فضل الوضوء) گپراویه ته وه به ژماره (۵۳۳)،
ههروه ها (ترمذی) له کتابی (الدعوات)، بابی: (۸۶) گپراویه ته وه به ژماره (۳۵۱۷).

٤) پروکردنه قبیله:

له (ئەبوهورهیره) وه (خوای لی پازی بیت) دهگێرڤنه وه کهوا فرموویهتی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرموویهتی: ((لكل شيء سيدا ، وإن سيد المجالس قبالة القبلة))^{١٨}

واته : هه موو شتی گه وره و سه ره یکی ههیه ، گه وره و سه ره ی مه جلیس و کۆره کانیش پروکردنه قبیله و پروگهیه .

٥) دانانی قورئانه که له سه ر شتی یا له باوه شدا بی یا به دهسته وه بگیری.

٦) کاتی دهگهیت به هه ر ئایهتی که باس له تهسیحاتی خوا دهکا (سبحان الله) بکه ، وه کاتی دهگهیت به هه ر ئایهتی که باس له رهحمهتی خوا دهکات ، ئه وه داوای رهحمهت و میهره بانی و بههشت له خوای گهوره بکه ، وه کاتیکیش دهگهیت به هه ر ئایهتی که باس له سزاو عهزایی خوایی دهکات ، ئه وه په نا بگره به خوا له سزای خوایی و ئاگری دۆزهخ:

له (حوزه یفه) ی کۆپی (یه مان) ه وه (خوای لی پازی بیت) دهگێرڤنه وه کهوا فرموویهتی: ((صلیت مع النبي ﷺ ذات ليلة ، فافتتح البقرة ، فقلت: يركع عند المائة ، ثم مضى ، فقلت: يصلي بها في ركعة ، فمضى ، فقلت: يركع بها ، ثم افتتح النساء ، فقراها ، ثم افتتح آل عمران ، فقراها ، يقرأ مترسلا ، إذا مر بآية فيها تسبيح سبح ، وإذا مر بسؤال سأل ، وإذا مر بتعوذ تعوذ ، ثم ركع ، فجعل يقول: سبحان ربي العظيم ، فكان ركوعه

^{١٨} حسن - (تهبه رانی) له (المعجم الأوسط) دا ، بابی: (الألف: من اسمه إبراهيم) گێراویه ته وه به ژماره (٢٣٩٣) ، هه روه ها شیخ (ئهل بانی) له (صحيح الترغيب والترهيب/ ج ٣ ، ح ٣٠٨٥) ، و (سلسلة الأحاديث الصحيحة/ ج ٦ ، ص ٣٠٠ ، ح ٢٦٤٥) دا فرموویهتی: (حسن) ه .

نحوا من قيامه، ثم قال: سمع الله لمن حمده، ثم قام طويلا قريبا مما ركع، ثم سجد، فقال: سبحان ربي الأعلى، فكان سجوده قريبا من قيامه))^{١٩}

واته : شه ويك له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) نویژم ده کرد ، دواى خویندنى سوره تى (فاتحه) ده ستى کرد به خویندنى سوره تى (البقرة) - له دللى خومدا- وتم: صه د ئايهت ده خوینیت و ده چیتته رکوعه وه، به لام هر بهرده وام بوو، وتم: ئه و سوره ته له پکاتى يه که مدا ته واو ده کات ، بینیم کاتى ئه و سوره ته ي ته واو کرد ده ستى کرد به خویندنى سوره تى (آل عمران)، ئه ویشى ته واو کردو ده ستى کرد به خویندنى سوره تى (النساء) ئه ویشى ته واو کرد هر له و پکاته دا، له سهر ده یخویند، کاتى به سهر ئايه تیگدا تیده په پرى باسى پاک و بیگهردى په روه ردگارى ده کرد ده فیه رموو: (سبحان الله)، کاتى به سهر ئايه تیكى پارانه وده دا تیده په پرى ئه ویش له خوا ده پاراپایه وه، کاتى به سهر ئايه تیكى په ناگرتندا تیده په پرى په نای به خوا ده گرت.

^{١٩} صحیح - (موسلم) له کتابى (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابى: (استحباب تطويل القراءة في صلاة الليل) گيږاويه ته وه به ژماره (١٨١١) ، هروه ها (نه بوداود) له کتابى (الصلاة) ، بابى: (ما يقول الرجل في ركوعه وسجوده) گيږاويه ته وه به ژماره (٨٧١) ، هروه ها (ترمذى) له کتابى (الصلاة) ، بابى: (ما جاء في التسبيح في الركوع والسجود) گيږاويه ته وه به ژماره (٢٦٢) ، هروه ها (نسائى) له کتابى (الإفتتاح) ، بابى: (تعوذ القاريء إذا مر بأية عذاب) گيږاويه ته وه به ژماره (١٠٠٧).

٧) ههولدان بۆ دهنگ خوش کردن له کاتی قورئان خویندندا:

- أ- له (به پرائی) کوپی (عازیب) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێرپنه وه کهوا
 فهرموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((زینوا القرآن
 بأصواتکم))^{٢٠} واته : قورئان براریننه وه به دهنگ خوشیتان.
- ب- له (ئه بهوهره یه) وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێرپنه وه کهوا
 فهرموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((لیس منا من لم يتغن
 بالقرآن))^{٢١} واته : هه رکهس دهنگی بۆ قورئان خویندن خوش نه کات له
 ئیمه نییه .

^{٢٠} صحیح - (ئه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (استحباب الترتیل فی القراءة) گێراویه ته وه به
 ژماره (١٤٦٨) ، ههروه ها (نه سائی) له (السنن الصغری) دا له کتابی (الافتتاح) ، له ژیر ناو نیشانی:
 (تزیین القرآن بالصوت) گێراویه ته وه به ژماره (١٠١٥) ، ههروه ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة
 الصلاة) ، بابی: (فی حسن الصوت بالقرآن) گێراویه ته وه به ژماره (١٣٤٢) ، ههروه ها (داره می) له
 کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (التغنی بالقرآن) گێراویه ته وه به ژماره (٣٤٣٤) ، ههروه ها (ابن حبان)
 له کتابی (الرقائق) ، بابی: (قراءة القرآن - ذکر إباحة تحسين المرء صوته بالقرآن) گێراویه ته وه به
 ژماره (٧٤٩) ، ههروه ها شتیخ (ئه لبانی) له (سنن أبی داود/ ج ٢، ص ٧٤، ح ١٤٦٨) ، و (سنن
 النسائی/ ج ٢، ص ١٧٩، ح ١٠١٥) ، و (سنن ابن ماجه/ ج ١، ص ٤٢٦، ح ١٣٤٢) ، و (صحیح الجامع
 الصغیر/ ح ٣٥٨٠) ، و (مشکاة المصابیح/ ج ١، ح ٢١٩٩) دا فهرموویه تی: (صحیح) ه .

^{٢١} صحیح - (بوخاری) له کتابی (التوحد) ، بابی: (قول الله تعالى: ﴿وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ﴾)
 گێراویه ته وه به ژماره (٧٥٢٧) ، ههروه ها (به یه قی) له (السنن الکبری) دا له کتابی (الشهادات) ،
 بابی: (تحسين الصوت بالقرآن والذكر) گێراویه ته وه به ژماره (١٩٥٧٣) .

ج- له (جابر) ی کوپی (عبدالله) وه (خوای لّی پازی بیّت) ده گپړنه وه که واهرموویه تی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((إِنْ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صَوْتًا بِالْقُرْآنِ ، الَّذِي إِذَا سَمِعْتُمُوهُ يَقْرَأُ ، حَسِبْتُمُوهُ يَخْشَى اللَّهَ))^{۲۲} واته : چاکترین دهنګ بۆ قورئان خویندن دهنګی نه وکهسه یه کاتیک گویتان لّی بوو قورئان ده خوینئ، هه ست بکه ن نه وکهسه له خوا ده ترسیت.

(۸) خویندنی قورئان به ته رتیل:

أ- خوای په روه ردگار له و باره یه وه به پیغه مبهره که ی (ﷺ) ده فهرموی: ﴿وَرَبِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾ (المزمل: ۴) واته: وه به پوون و پوهانی و به هیمنی و له سه رخو قورئان بخویننه و ده وری بکه ره وه- تا به جوانی لّی تی بگهیت و سوودی لّی وه ربگريت -.

ب- له (عبدالله) ی کوپی (عمر) ی کوپی (عاص) ه وه ده گپړنه وه که واهرموویه تی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((لَا يَفْقَهُ مِنْ قُرْآنٍ فِي أَقْلٍ مِنْ ثَلَاثٍ))^{۲۳}

^{۲۲} صحیح - (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة) ، بابی: (في حسن الصوت بالقرآن) گپړاویه ته وه به ژماره (۱۳۳۹) ، هره وه (ابن المبارك) له کتیبی (الزهد والرقائق) دا ، بابی: (ما جاء في فضل العبادة) گپړاویه ته وه به ژماره (۱۱۳) ، هره وه شنیخ (نلبانی) له (سنن ابن ماجه / ج ۱، ص ۴۲۵، ح ۱۳۳۹) ، و صحیح الجامع الصغير / ح ۲۲۰۲) دا فهرموویه تی: (صحیح) ه .

^{۲۳} صحیح - (نهبوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (تحزيب القرآن) گپړاویه ته وه به ژماره (۱۳۹۴) ، هره وه (ترمذی) له کتابی (القراءات) ، بابی: (۱۳) گپړاویه ته وه به ژماره (۲۹۴۸) ، هره وه (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی: (في كم يستحب يختم القرآن) گپړاویه ته وه به ژماره (۱۳۴۷).

واته: ئه‌وى به‌ سى شه‌و كه‌ متر خه‌ تمه‌يه‌كى قورئان بكات ئه‌وه‌ له‌ ده‌ستوورى خویندنى قورئان تى نه‌گه‌يبوه‌.

٩) له‌دواى خویندنى هه‌موو ئایه‌ تیک که‌مى بوسته‌، دواتر ده‌ست بکه‌ره‌وه‌ به‌ خویندنى ئایه‌ تیکى تر:

له‌ (ئوم سه‌له‌مه‌) وه‌ (خوای لى رازى بی‌ت) ده‌گێڤنه‌وه‌ که‌وا فه‌رموویه‌تى: ((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْطَعُ قِرَاءَتَهُ ، يَقُولُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ، ثُمَّ يَقِفُ ، ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ ، ثُمَّ يَقِفُ ، وَكَانَ يَقْرُؤَهَا ﴿مَلِكٍ يَوْمَ الدِّينِ﴾))^{٢٤}

واته: قورئان خویندنه‌كه‌ى پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پچ‌ر پچ‌ربوو: (بۆ نموونه‌) ده‌یفه‌رموو: (الحمد لله رب العالمين) پاشان ده‌وه‌ستا، ئنجا ده‌یفه‌رموو: (الرحمن الرحيم) پاشان ده‌وه‌ستا، ئنجا ده‌یفه‌رموو: (مالك يوم الدين). وه‌ به‌و شیوه‌یه‌ ئایه‌ ته‌کانى تریشى ده‌خویند. وه‌ هه‌ندى جار (مالك يوم الدين) ی به‌ (ملك يوم الدين) ده‌خوینده‌وه‌.

^{٢٤} صحیح - (ئه‌بوداود) له‌ کتابى (الحروف والقراءات) ، بابى: (منه‌) گێڤاویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (٤٠٠١) ، هه‌روه‌ها (ترمذى) له‌ کتابى (القراءات) ، بابى: (في فاتحة الكتاب) گێڤاویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (٢٩٢٧) ، هه‌روه‌ها له‌ کتیبى (الشمائل المحمدية) دا ، بابى: (ما جاء في قراءة رسول الله ﷺ) گێڤاویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (٣٠٤) ، هه‌روه‌ها (داره‌قوتنى) له‌ کتابى (الصلاة) ، بابى: (وجوب قراءة بسم الله الرحمن الرحيم في الصلاة) گێڤاویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (١٠٢٩) ، هه‌روه‌ها شیخ (ئه‌لبانى) له‌ (سنن أبى داود/ ج ٤ ، ص ٣٧ ، ح ٤٠٠١) ، و (جامع الترمذى/ ج ٥ ، ص ١٨٥ ، ح ٢٩٢٧) ، و (صحیح الجامع الصغیر/ ح ٥٠٠٠) ، و (مختصر الشمائل/ ص ١٦٦ ، ح ٢٦٩) دا فه‌رموویه‌تى: (صحیح) ه‌.

(۱۰) گوی گرتن له قورئان خویندنه که ی خوئی و جگه له خویشی:

خوای په روه ردگار له و باره یه وه دهفه رموی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ (الأعراف: ۲۰۴)

واته : کاتیکیش که قورئان ده خویندریت، ئه وه گوی بۆ بگرن و دلی بده نی و بی دهنگ بن، بۆ ئه وه ی په حمتان پی بکړی و په روه ردگار به زه یی پیتاندا بیته وه .

(۱۱) نه برینی قورئان خویندنه که ته نها له کاتی زور پیوستدا نه بی:

له (جابر) ی کوپی (عبدالله) وه (خوای لی پازی بیئت) ده گپنه وه که وا فه رموویه تی: ((خرجنا مع رسول الله ﷺ) - يعني في غزوة ذات الرقاع - فأصاب رجل امرأة رجل من المشركين ، فحلف أن لا أنتهي حتى أهرق دما في أصحاب محمد، فخرج يتبع أثر النبي ﷺ) ، فنزل النبي ﷺ منزلا، فقال: من رجل يكلؤنا؟ فانتدب رجل من المهاجرين ورجل من الأنصار، فقال: كونا بفم الشعب، قال: فلما خرج الرجلان إلى فم الشعب اضطجع المهاجري ، وقام الأنصاري يصل ، وأتى الرجل فلما رأى شخصه عرف أنه ربيئة للقوم، فرماه بسهم فوضعه فيه، فنزعه ، حتى رماه بثلاثة أسهم ، ثم ركع وسجد ، ثم انتبه صاحبه ، فلما عرف أنهم قد نذروا به هرب، ولما رأى المهاجري ما بالأنصاري من الدم ، قال: سبحان الله! ألا أنبهتني أول ما رمى؟ قال: كنت في سورة أقرأها فلم أحب أن أقطعها))^{۲۰}

^{۲۰} حسن - (تهبوداد) له کتابی (الطهارة) ، بابی: (الوضوء من الدم) گپراویه ته وه به ژماره (۱۹۸) ، مه روه ها شیخ (تهلبانی) له (سنتن أبی داود / ج ۱، ص ۵۰، ح ۱۹۸) دا فه رموویه تی: (حسن) ه .

واته : له گه ل پيغه مبهري خوادا (ﷺ) دهرچووين بؤ غه زايه (واته: غه زاي
 ذات الرقاع)، پياوئ ژني پياويكي هاوبهش په يداكهری كوشت، پياوه
 موشريكه كه سويندي خوارد كه واز نه هينئ هتا خوئيني يه كئ له هاوه لاني
 (موحه ممد) نه پيژئ، ئه وه بوو دووراو دوور شوئيني پيغه مبهري (ﷺ) كه وت،
 پيغه مبهري خوا (ﷺ) له شيويكدا دابه زى بؤ وچاندان، فهرمووى: ئه مشهو
 كئ پاسه وانيمان دهكات؟ پياوئ له كوچه ران (موهاجيرين) و پياوئ له
 ياریده دهران (ئه نصار) ههستان. فهرمووى: له دم كه لي شيوه كه وه بن.
 (جابر) ده فهرموئ: كاتئ كه دوو پياوه كه گه يشتنه دم كه لي شيوه كه
 شه ويان دابهش كرد بؤ پاسه واني، كوچه ره كه ليئى پاكشاو خه وت،
 ئه نصاريه كهش ههستا دهستي كرد به شه ونويژ كردن، پياوه موشريكه كه
 هات، كه زاني پاسه واني قه ومه كه يه تيريكي تئ گرت و برينداري كرد،
 ئه ويش تيره كه ي دهره يئاو هه ره له سهر نوپژ كردن به رده وام بوو، ئنجا تيري
 دووه مي تئ گرت و پيكاي، به لام ئه وه ره نوپژه كه ي نه بري و به رده وام بوو
 له نوپژ كردنه كه ي، ديسان بؤ جاري سييه م تيريكي تري تئ گرت و پيكاي،
 ئه ويش پكوع و سه جده ي برد به و شيويه نوپژه كه ي ته واو كرد، ئنجا
 هاوپړكه ي له خه وهستان و ئاگاداري كرده وه كه دوژمن هاتوته سهر يان،
 پياوه هاوبهش په يداكهره كهش كاتئ زاني هاوه له كه ي ئاگادار كردوته وه
 يه كسهر هه لहत، هاوه له كوچه رييه كه شي كاتئ كه ئه وي به خوينه وه بيني،
 وتي: (سبحان الله)! بؤ هه ره كه م تير خه بهرت نه كرده وه؟ ئه ويش وتي:

له خویندنی سوره تیکی قورئاندا بووم، جا پیم خوش نه بوو که بیریم و ته وای نه که م.

(۱۲) کاتی ده گهیت به نایه تی سه جده، سه جده به ره و نرای سه جده شی تبادا بخوینه:

له (ئینوعومر) ه وه (خوای لی رازی بیت) ده گیرنه وه که وا فه رموویه تی: ((أن النبي ﷺ كان يقرأ القرآن ، فيقرأ سورة فيها سجدة ، فيسجد ونسجد معه ، حتى ما يجد بعضنا موضعا لمكان جبهته))^{۲۶}

واته : جاران که پیغه مبه ر (ﷺ) ئه و سوره تانه ی ده خویند که نایه تی کورپنوش (نایه تی سه جده) یان تیایه ، بۆ خوای کورپنوشی قورئان خویندنی ده برد و ئیمه ش له گه لیا ئه و کورپنوشه مان ده برد، جا له به ر زوری عه شاماته که هه ندیکمان جیگه ی ده ست نه ده که وت هه تا له کاتی کورپنوشه که دا ته ویلی له سه ر دانئ.

(۱۳) به پیوه و به دانیشه وه و به پال که وتیشه وه ده توانی قورئان بخوینی:

خوای په روه ردگار له و باره یه وه ده فه رموی: ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ﴾ (آل عمران: ۱۹۱)

واته : ئه وانه ی یادی خوا ده که ن له کاتی که دا که به پیوه ن یان دانیشه وون یان پاکشاون.

^{۲۶} صحیح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (من سجد لسجود القاری) گتپاویه ته وه به ژماره (۱۰۷۵) ، هه روه ها (موسلیم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة) ، بابی: (سجود القرآن) گتپاویه ته وه به ژماره (۱۲۹۵) ، هه روه ها (ئهبوداد) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (في الرجل يسمع السجدة وهو راكب ، أو في غير الصلاة) گتپاویه ته وه به ژماره (۱۴۱۲).

١٤) سیواک کردن :

أ- له (عه لی) کوپی (ئه بوتالیب) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه کهوا
 فهرموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((إن العبد إذا تسوك ،
 ثم قام يصلي قام الملك خلفه ، فتسمع لقراءته فيدنو منه - أو كلمة
 نحوها - حتى يضع فاه على فيه ، فما يخرج من فيه شيء من القرآن ، إلا
 صار في جوف الملك ، فطهروا أفواهكم للقرآن))^{٢٧}

واته : بهنده کاتی سیوا دهکا ، پاشان ههستا نویژ بکات ، مه لائیکه یه ک دیت
 له پشتیه وه ده وه ستیّت گوئی له قورئان - خویندنه که ی - ده گریّت و نزیک
 ده بیته وه ، به بهرده وامی گوئی ده گریّت و نزیک ده بیته وه ، هه تا دم
 ده خاته سه رده می ، جا هه ر ئایه تیّک ده خوینیّت ده چیتّه قورگی
 مه لائیکه ته که وه ، جا له بهر ئه وه پیش ئه وه ی قورئان بخوینن ده متان به
 سیواک پاک بکه نه وه .

ب- له (عه لی) کوپی (ئه بوتالیب) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه
 کهوا فهرموویه تی: ((أمرنا بالسواك))^{٢٨} واته : فهرمانمان پیکراوه به
 سیواک کردن .

^{٢٧} إسناده جيد - (به زار) له موسنه ده کهیدا (البحر الزخار) ، له ژیر ناو نیشانی: (ومما روی سعد بن عبیده) گپراویه ته وه به ژماره (٥٤٧) ، ههروه ها (ابن المبارك) له کتبی (الزهد والرقائق) دا ، بابی: (فضل ذکر الله عز وجل) گپراویه ته وه به ژماره (١٢١٠) ، ههروه ها شیخ (ئه لبانی) له (سلسلة الأحادیث الصحيحة / ج ٣ ، ص ٢١٤ ، ح ١٢١٣) دا فهرموویه تی: ئیسناده که ی (جید) ه .

^{٢٨} (به یه قی) له (السنن الکبری) دا له کتابی (الطهارة) ، بابی: (تأکید السواک عند القيام إلى الصلاة) گپراویه ته وه به ژماره (١٥١) ، ههروه ها له (شعب الإيمان) دا له ژیر ناو نیشانی: (فصل في السواك لقراءة القرآن) گپراویه ته وه به ژماره (٢٠٤٦) .

ج- هر له (عهلی) کۆپی (ئەبوتالیب) ه وه (خوای لی پازی بیت) ده گێر نه وه
 که وا فه رموویه تی: ((إِنْ أَفْوَاحَكُمْ طَرَقَ لِلْقُرْآنِ ، فَطَيَّبُوهَا بِالسَّوَاكِ))^{۲۹}
 واته : به پاستی دهمتان پێگایه بۆ قورئان، که وابوو به سیواک کردن پاکی
 بکه نه وه .

(۱۵) با قورئان خوێندنه که به شیوهیه بێ که دل خشوع په یا بگا و تام و چێژی
 تیدا بینی: .

أ- خوای په روه ردگار له و بارهیه وه ده فه رموی: ﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى
 جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَشِعًا مُّصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ
 لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (الحشر: ۲۱)

واته: ئەگەر بێتوو بهاتایه ئەم قورئانه مان دا بیه زاندایه ته خواره وه بۆ سه ر
 که ژ و کیویک، ئەو شاخه ت ده بینی به مل که چی و گه ردن که چی، که ورد و
 خاش و شەق و پەق ده بوو له بیم و ترسی خوا - و هه یبه تی گه وره یی و
 ده سه لاتی- به پاستی ئیمه بۆیه ئەم جوړه نموونانه ده یئینه وه بۆ خه لکی
 بۆ ئەوه یه به لکو تیفکرن و بیر بکه نه وه .

واته به لکو به هوی ئەو بیر کردنه وه یه وه ژیریان بخه نه کار و شوین قورئانی
 پیروژ بکه ون .

^{۲۹} صحیح - (ابن ماجه) له کتابی (الطهارة وسننها) ، بابی: (السواک) گێراویه ته وه به ژماره (۲۹۱) ،
 مه روه ما شیخ (ئهلبانی) له (سنن ابن ماجه/ ج ۱، ص ۱۰۶، ح ۲۹۱) دا فه رموویه تی: (صحیح) ه .

ب- ههروهه دهفه رموی: ﴿وَيَحْزُونَ لِلْأَذْقَانِ يَكُونُ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾
 (الإسراء: ۱۰۹) واته: ئهوانه سهجده و کورپنوش دهبن (بۆ خوا) و دهگرین
 و ئهسرینی خوشه ویستی پهروهردگار له چاوانیان دهباریت، فرمیسکی
 ئیمان و شادی هه لدهوه ریئن و تا دیت زیاتر ملکه چ و فه رمانبه ردار و دل پر
 له ئیمان دهبن.

۱۶) با خویندنه وه که پهله پهلی تیدا نه کری بۆ ئهوهی ههول بدهی بگهی به
 سوره تیکی تر، به لکو به ئارامی و له سه ر خوپی بی.

۱۷) با قورئان خویندنه که به ته ده بور و تیرامانه وه بیت:

أ- خوی پهروهردگار له و بارهیه وه دهفه رموی: ﴿كَتَبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكًا
 لِّدَّبَرُواْ ءَايَاتِهِۦ وَلِيَسْتَذَكَّرَ أُولُوْاْ الْأَلْبَابِ﴾ (ص: ۲۹)

واته: - ئه ی پیغه مبه ر - ئه م قورئانه ی که دامان به زاندووه ته لای تو
 په راویکی زۆر پیۆز و به فه ره، بۆ ئه وه ی بهنده کان به جوانی له
 ئایه ته کانی ورد ببنه وه و لیکی بده نه وه - تا هه موو حق و ناحه قیه کیان بۆ
 پوون ببیته وه - وه ئهوانه ش که خاوه نی بیر و هۆشن با په ند و ئامۆزگاری
 وه ربگرن و پهیره یی بکه ن.

ب- ههروهه دهفه رموی: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْعَانِ أَمَرَ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾
 (محمد: ۲۴)

واته: ده ی ئایا ئهوانه بیرناکه نه وه و به وردی تی نافکرن له م قورئانه و به
 جوانی سه رنجی ناده ن تا پێنموونی لی وه ربگرن، - واته ئه و دووپووانه

ئەگەر مەبەستىيان چۈنە سەر پىي راسىت بىت ئەو پىيۈستە كەوا بە جوانى سەرنجى قورئان بەن و تەدەببورى تىدا بكن، تا بە ھۆى ئەو ھە خۋاى گەرە پىنموونيان بكات و بيانخاتە سەر پىي راسىت ، چۈنكە بە پاستى خۋاى پەرۋەردگار زولم و ستەم لە ھىچ كەسك لە بەندەكانى ناكات و، پىي خۆشە كەوا ھەمويان پىي راسىت و خۋاپەرستى بگرە بەر و لە پىي چەوت و چەوئل لا بەن. يا ئەو تا ئەو - دوورپوانە - دلەكانيان بە جۆرىكە كە قوفلى لىدراو ھە ھىچ جۆرىك ناكىتە ھە - لە ئاستى قورئاندا و ناتوانن بە جوانى سەرنجى بەن و تىي بگەن -.

ج- لە (ەلى) كوپى (ئەبى تاللىب) ھ ھە (خۋاى لى پازى بىت) دەگىرە ھە كەوا ھەرموويەتى: ((لا خير في عبادة لا علم فيها ، ولا علم لا فهم فيه ، ولا قراءة لا تدبر فيها))^{۳۰}

واتە : ھىچ خىرو چاكەيە نىيە لە عىبادەت و پەرستىشكا كە عىلم و زانىارى تىادا نەبى، ھە ھىچ زانىارىيە كىش خىرو چاكەي تىادا نىيە كە ھەم و ھالى بوونى لەگەلا نەبى، ھە ھىچ خىرو چاكەيە كىش نىيە لە قورئان خوئندنىكدا كە تەدەببورو تىپرامانى تىادا نەبى.

^{۳۰} (دارەمى) لە (سنن) ھ كەيدا ، بابى: (من قال: العلم: الخشية وتقوى الله) گىپاويەتە ھە بە ژمارە (۳۱۳) ، ھەروەھا (ئەبى نەعەيم) لە كىتبى (حلىة الأولياء) دا ، بابى: (وثيق عباراته ودقيق إشاراته) گىپاويەتە ھە بە ژمارە (۲۳۵) ، ھەروەھا (محمد بن الضريس) لە كىتبى (فضائل القرآن) دا ، بابى: (ما قيل في فضل الألف واللام من القرآن) گىپاويەتە ھە بە ژمارە (۶۷).

د- له (ئىبنوعەبباس) ه وه (خوای لى رازى بىت) دهگىرنه وه كهوا
 فەرموويه تى: ((لَأَن أَقْرَأَ: ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ و﴿القارعة﴾ أَتَدْبِرْهُمَا، أَحِبَّ إِلَيَّ
 مِنْ أَقْرَأَ: ﴿البقرة﴾ و﴿آل عمران﴾ تَهْذِيرًا))*

واته : گەر سورەتى ﴿الزلزلة﴾ و ﴿القارعة﴾ بخوینمە وه و تە دەبۆر و
 تێپامانى تیا دا بکەم، لە وه پێم خۆشترە كه سورەتى ﴿البقرة﴾ و ﴿آل
 عمران﴾ بە پە لە پەل بخوینمە وه و نە زانم چیم خویندووه !

ه- له (ئىبنومەسعود) ه وه (خوای لى رازى بىت) دهگىرنه وه كهوا
 فەرموويه تى: ((مَنْ أَرَادَ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، فَلْيَتَدَبَّرِ الْقُرْآنَ))^{۳۱}

واته : هەر كهسێ بیه وئى عیلم و زانستى پێشینیان و پاشینیان وه ربگریت،
 ئە وه با تە دەبۆر و تێپامان لە ئایە تەكانى قورئاندا بكات.

و- له (حەسەن) ی بە صرییه وه (پەحمەتى خوای لى بى) دهگىرنه وه كهوا
 فەرموويه تى: ((إِنْ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَأَوْا أَنَّ هَذَا الْقُرْآنَ رَسُولٌ إِلَيْهِمْ مِنْ
 رَبِّهِمْ، فَكَانُوا يَتَدَبَّرُونَهَا بِاللَّيْلِ ، وَيَنْفَذُونَهَا فِي النَّهَارِ))*

واته : ئەوانەى پێش ئیوه وایان دەبینى: كه قورئان پەيامێكه لە لایەن
 پەر وەر دگاریانە وه بۆیان نێرراوه، لە بەر ئە وه بە شە و تە دەبۆر و تێپامان لە
 ئایە تەكانیدا دەکرد و، بە پۆژیش کاریان بە و پە یام و پێنمایانە دەکرد كه
 شە و دەیان خویندە وه و تێپامانیان تیا دا دەکرد.

* (أحكام التجويد/ ج ١، ص ٢٠).

^{۳۱} (محمد بن نصر المروزي) له كتيبى (قيام الليل) دا ، بابى: (ثواب القراءة بالليل) گێڕاويه تە وه بە

ژمارە (٢١٣).

* (أحكام التجويد/ ج ١، ص ٢٠).

١٨) وتنى (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) له پيش هه موو قورئان خویندنيکدا:

خوای په روه ردگار له و باره يه وه ده فه رموي: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (النحل: ٩٨) واته: جا کاتيک ويستت قورئان بخوینی ئه وه په نا بگره به خوای گه وره له شهيتانی نه فرين ليکراو.

شيوه کانی وتنی په ناگرتن به خوا له شهيتانی نه فرين ليکراو (الاستعاذه):
قورئان خوین ده توانی به يه کي له م صيغه و داپشتانه په نا به خوا بگری له شهيتانی نه فرين ليکراو که ئه ویش بریتين له:
ا- وتنی: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم).

ب- يا وتنی: (أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم).

ج- يا وتنی: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه).

د- يا وتنی: (أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه).

١- له (ئه بوسه عيد) ی خودرييه وه (خوای لي پازی بيت) ده گيرنه وه که واهه رمويه تی: ((أن رسول الله ﷺ) كان يقول قبل القراءة: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم))^{٣٢}

^{٣٢} - (عبدالرزاق) له (مصنف) ه که يدا ، له کتابی (الصلاة) ، بابی: (متى يستعيز) گيرپاويه ته وه به ژماره (٢٥٨٩) ، هه روه ها (ابن المنذر) له کتبی (الأوسط) دا ، له کتابی (صفة الصلاة) ، بابی: (ذكر الاستعاذه في الصلاة قبل القراءة) گيرپاويه ته وه به ژماره (١٢٣٠).

واته: پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌ستووری و ابو له پیش قورئان خویندنا ده‌یفه‌رموو: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) خوايه په‌نا ده‌گرم به‌تو له شه‌یتانی نه‌فرین لی‌کراو.

۲- له (ئه‌بو سه‌عید) ی خودرییه‌وه (خوای لی‌پازی بی‌ت) ده‌گیرنه‌وه که‌وا فه‌رموویه‌تی: ((كان رسول الله (ﷺ) إذا قام من الليل كبر، ثم يقول: ... أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ، ونفخه ، ونفثه ، ثم يقرأ))^{۳۳}

واته: پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) کاتی هه‌لده‌ستا بو شه‌ونویژ (الله أكبر) ی‌کی ده‌کرد، پاشان ده‌یفه‌رموو: ... په‌نا ده‌گرم به‌خوای بیسه‌ری زانا له شه‌یتانی نه‌فرین لی‌کراو له ده‌ست وه‌شانندی، و فیززلی، و شی‌عرو بارؤ‌له‌ی، پاشان قورئانی ده‌خویند.

شوینی وتنی په‌ناگرتن به‌خوا له شه‌یتان (مجلها):

له پیش ده‌ست پی‌کردن به قورئان خویندنا ده‌وتریت، وه به‌شی‌کیش نییه له قورئان.

^{۳۳} صحیح - (ئه‌بوداود) له کتابی (الصلاة)، بابی: (ما يستفتح به الصلاة من الدعاء) گتپاویه‌ته‌وه به ژماره (۷۶۴) و (۷۷۵)، ه‌روه‌ها (ترمذی) له کتابی (الصلاة)، بابی: (ما يقول عند افتتاح الصلاة) گتپاویه‌ته‌وه به ژماره (۲۴۲)، ه‌روه‌ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها)، بابی: (الإستعاذة في الصلاة) گتپاویه‌ته‌وه به ژماره (۱۳۵۵)، ه‌روه‌ها شیخ (ئه‌لبانی) له (سنن أبي داود / ج ۱، ص ۲۰۶، ح ۷۷۵)، و (الجامع الترمذی / ج ۲، ص ۹، ح ۲۴۲)، و (مشكاة المصابيح / ج ۱، ح ۱۲۱۷) دا فه‌رموویه‌تی: (صحیح) ه.

حوکمی وتنی په ناگرتن به خوا له شہیتان (حکمها):

له لای جومهوری زانایان سوننه ته، به لام لای هندیکی تر له زانایان

پیویسته، چونکه له و باره یه وه خوی گه وره فہرموویہ تی: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ

الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾

نہ و کاتانہ ی که وتنی (په ناگرتن به خوا له شہیتان) و اچاکه به دہنگی به رز بیټ:

یہ گہم: ئە گەر قورئان خوین ویستی به دہنگی به رز قورئان بخوینئ و

که سیکیش گوئ بیستی دہبوو.

دووہم: له کاتی فیړکردن و وتنہ وهی قورئاندا.

سییہم: له دہست پیڅردنی قورئان خویندنی به کؤمه لدا.

نہ و کاتانہ ی که وتنی (په ناگرتن به خوا له شہیتان) و اچاکه به دہنگی نزم بیټ:

یہ گہم: له نویژکردنی فہرز و سوننه تدا.

دووہم: که سیک به تہنہا و بؤ خوی قورئان بخوینئ.

سییہم: له کؤرو مه جلیسی قورئان خویندنی به کؤمه لدا.

۱۹) وتنى (بسم الله الرحمن الرحيم) له ده ست پيكي هه موو سوره تيكدا جگه له
سوره تى (التوبة):

شيوه كانى وتنى (بسم الله الرحمن الرحيم):
ته نها يه كه شيوه ي هه يه ئه ويش (بسم الله الرحمن الرحيم) ه.

شوينى وتنى (بسم الله الرحمن الرحيم):
له پيش ده ست كردن به قورئان خوئندن ده خوئيريت.

حوكمى وتنى (بسم الله الرحمن الرحيم):
زانا يان له سهر ئه وه پي كه تاون كه (بسم الله الرحمن الرحيم) به شيكه له
ئايه تى سوره تى (النمل)، به لام جياوازييان هه يه له و (بسم الله الرحمن
الرحيم) انه ي كه كه وتوونه ته سهره تاي سوره ته كانى قورئانى پيروزه وه،
له مه دا سى بوجوونى به ناوبانگ هه يه كه ئه مانه ن:
يه كه م: (بسم الله الرحمن الرحيم) ئايه تيكه له سوره تى (فاتحه) و هه موو
سوره ته كانى ترى قورئان جگه له سوره تى (التوبة)، كه واته خوئندنى له
سوره تى (فاتحه) دا واجبه، وه حوكمه كه ي وهك حوكمى (فاتحه) يه له
ئاشكراو نه ينى دا.

دووهم: (بسم الله الرحمن الرحيم) ته نها ئايه تيكه له سوره تى (فاتحه).
سيه م: (بسم الله الرحمن الرحيم) ئايه تيكى سهره خوئه بو پيروزى و
جيا كردنه وه ي سوره ته كان هاتوه، وه خوئندنى له سهره تاي سوره تى
(فاتحه) دا دروسته، به لكو موسته حه ببيشه، به لام به دهنگى به رز وتنى

(له ئىمامەتى نوپۇز) سوننەت نىيە، بەلكو سوننەت وایە بە نەپىنى
بخوینىڭ* : ئەمەش مەزھەبى ھەنبەلىيەكان و ئەصحابى پەئى و، ھەرۋەھا
ھەلبۇزاردەى شىخى ئىسلام - ئىبنوتەيمىيە - شە.

چۈارەم: (بسم الله الرحمن الرحيم) ئايەتۈك نىيە نە لە سورەتى (فاتىحە) و
نە لە سورەتەكانى تىرى قورئان، ۋە خویندىنى لە نوپۇزدا مەكروھە بە دەنگى
بەرز و بە دەنگى نزمىش، لە نوپۇزى فەرزا نەك سوننەت، ۋە ئەم بۇچوونە
بەھىز نىيە.

شىۋازەكانى خویندىنى (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) و (بسم الله الرحمن الرحيم)
و سورەتەكە لەكاتى قورئان خویندىندا:

يەكەم: جياکردنەۋەى ھەرسىكىيان لە يەكتەر، واتە: كاتى (أعوذ بالله من
الشيطان الرجيم) دەخوینى كەمى بۈەستە، ئەۋجا (بسم الله الرحمن الرحيم)
بخوینە و كەمى بۈەستە، پاشان دەست بکە بە خویندىنى سورەتەكە.

دوۋوم: خویندىنى (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) و (بسم الله الرحمن
الرحيم) بەسەرىەكەۋە و كەمى ۋەستان، پاشان خویندىنى سورەتەكە.

سىيەم: خویندىنى (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) و كەمى ۋەستان، پاشان
(بسم الله الرحمن الرحيم) بخوینە و يەكسەر دەست بکە بە خویندىنى
سورەتەكە.

* بەلام پاي بەناۋبانگى ئىمام (شافىعى) ئەۋەيە: كە سوننەتە نوپۇزخوین لە سەرەتای خویندىنى
سورەتى (فاتىحە) دا (بسم الله الرحمن الرحيم) بە دەنگى بەرز بخوینىت.

چوارهم: خویندنی هه‌رسیکیان به‌سه‌ر یه‌که‌وه، واته: کاتێ (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ده‌خوینتی، یه‌کسه‌ر ده‌ست بکه به‌ خویندنی (بسم الله الرحمن الرحيم) و سوره‌ته‌که‌ش.

(٢٠) له هه‌مووی گرنه‌تر کرده‌وه کردنه به‌ فه‌رمایشته‌کانی ئه‌م قورئانه که که‌لامی خوای په‌روه‌ردگاره، چونکه خوای گه‌وره په‌یامی قورئانی بو ئه‌وه نه‌ناردوه که هه‌ر بیه‌خوینینه‌وه و له‌به‌ری بکه‌ین، به‌لکو قورئانی بو ئه‌وه ناردوه که کرده‌وه‌ی پێ بکری و بکریته به‌رنامه‌ی پۆزانه‌ی مرقه‌کان و، ژیا‌نی شه‌وو پۆزیا‌نی له‌سه‌ر بنیا‌ت بنری و به‌پێی ئه‌و په‌یامه نه‌بی هیچ هه‌نگاوێکی گرنه‌ و مه‌صیری نه‌نین:

أ- له (عبدالله) ی کورپی (عومه‌ر) ه وه (خوای لی‌رازی بی‌ت) ده‌گێرنه‌وه که‌وا فه‌رموویه‌تی: ((لقد عشنا برهة من دهرنا ، وأحدنا يؤتى الإيمان قبل القرآن ، وتنزل السورة على محمد فنتعلم حلالها وحرامها ، وأمرها وزاجرها ، وما ينبغي أن يقف عنده منها ، كما تعلمون أنتم اليوم القرآن ، ثم لقد رأيت اليوم رجلا يؤتى أحدهم القرآن قبل الإيمان ، فيقرأ ما بين فاتحته إلى خاتمته ما يدري ما أمره ولا زاجره ، ولا ما ينبغي أن يقف عنده منه ، فينثره نثر الدقل))^{٣٤}

^{٣٤} صحیح - (به‌یه‌قی) له (السنن الکبری) دا له کتابی (صلاة الإمام وصفة الأئمة) ، بابی: (البيان أنه إنما قيل: يؤمهم أقرؤهم) گێڕاویه‌ته‌وه به‌ ژماره (٤٩١٦) ، هه‌روه‌ها (حاکم) له (مستدرک) دا له کتابی (الإيمان) ، بابی: (أما حديث معمر) گێڕاویه‌ته‌وه به‌ ژماره (٩٨) ، هه‌روه‌ها (محمد بن نصر المروزي) له کتیی (قيام الليل) دا ، بابی: (ثواب القراءة بالليل) گێڕاویه‌ته‌وه به‌ ژماره (٢٢٢) ، هه‌روه‌ها (مه‌یشه‌می) له (مجمع الزوائد / ج ١، ص ٤٠٤) دا فه‌رموویه‌تی: (صحیح) ه.

واته : بېگومان ماوه‌یه‌کی باش ژیاين له سهرده‌می خو‌مانا، وه هر یه‌کې له
 ئیمه فی‌ری باوه‌پو ئیمان ده‌بوو، وه به باشی ده‌چه‌سپا له دل‌یا، پیش
 ئه‌وه‌ی فی‌ری قورئان بیی و وه‌ری بگری، ئه‌وجا کاتې سوره‌ت و ئایه‌ته‌کانی
 قورئان داده‌به‌زی بوسه‌ر موحه‌مه‌دی سهروره (ﷺ)، ئیمه‌یش فی‌ری حه‌لال
 و حه‌رام و، فه‌رمان و قه‌ده‌غه‌کانی ده‌بووین و، وه له‌و شویننه‌ی که پی‌ویست
 بوو ده‌وه‌ستاین و سهرنجمان ده‌دا و تی‌پرامانمان ده‌کرد بوی، هه‌روه‌ک چو‌ن
 ئیوه ئیستا فی‌ری قورئان ده‌بن، جا ئیستا بېگومان پیاوایی ده‌بینین که
 فی‌ری قورئان ده‌بن پیش ئه‌وه‌ی فی‌ری باوه‌پو ئیمان ببن، وه له سوره‌تی
 (فاتحه) وه ده‌ست ده‌که‌ن به خویندنی هه‌تا ده‌گاته دواين سوره‌تی
 قورئان، بی ئه‌وه‌ی بزانی فه‌رمان و قه‌ده‌غه‌کانی ئه‌م قورئانه چییه ! وه
 ناشزانی له چ شویننکی قورئاندا بوه‌ستی و تی‌پرامان بکات، هه‌روه‌ک چو‌ن
 ده‌نکه خورمای پی نه‌گه‌ییوو له داره‌که‌ی ده‌که‌وینته خوارو سوودی تی‌دا
 نییه بو خواردن، ئه‌وانیش ئا به‌و شیوه‌یه قورئان ده‌خوینن و سوود له
 ناوه‌پوکه‌که‌ی نابینن و سهرنج ناده‌ن بزنانن خوی گه‌وره چی فه‌رمووه
 پیان !؟

ب- له (ئیب‌نومه‌سعود) ه وه (خوای لی رازی بی‌ت) ده‌گپ‌نه‌وه که‌وا
 فه‌رموویه‌تی: ((كان الرجل منا إذا تعلم عشر آيات لم يتجاوزهن حتى
 يعرف معانيهن والعمل بهن))^{٣٥} واته : هه‌ر پیاوای له ئیمه کاتې ده ئایه‌تی

^{٣٥} صحیح - (طه‌به‌ری) له ته‌فسیره‌که‌یدا (جامع البیان فی تفسیر القرآن) ، بابی: (ذكر بعض الأخبار
 التي رويت في الحظ على العلم بتفسير القرآن) گپ‌راویه‌ته‌وه به ژماره (٧٣) ، هه‌روه‌ها (حاکم) له
 (مستدرک) دا له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (أخبار في فضائل القرآن جملة) گپ‌راویه‌ته‌وه به ژماره

قورئان فیرده بوو، ئیتر وازی لی نه ده هیئا هه تا به جوانی واتاو مانای ئه و ده
ئایه ته تی نه گه یشته یه و کرده وهی پی نه کردایه .

چهند ئاداییکی تری (قورئان خویندن) که پیشه و (نه وهوی) له (اُذکار) دا
فرموویه تی و ئاماژه ی پیکردوو* :

(۱) بوونی دلسۆزی له خویندنه وه که دا.

(۲) مه به ست ته نها په زامه ندی خوا بیّت ، وه مه به ست گه یشتن به
ئامانجیکی تر نه بی .

(۳) پاراستنی ئه ده ب له کاتی خویندنه وه یدا .

(۴) له زیهن و میشکیدا ئاگایی ئه وهی هه بی که گفتوگو له گه ل خوا ی
گه وره دا ده کات و خه ریکی ده ورکردنه وهی فرمایشته کانی ئه وه .

(۵) به جوړی بیخوینی که خوا ی گه وره ده بینئ ، جا ئه گه ر ئه ویش خوا
نه بینئ ئه وه بیگومان خوا ی په روه ردگار ئه و ده بینئ .

(۶) جا کاتئ ویستی ده ست بکات به خویندنه وهی ئه وه با ده می پاک
بکاته وه له هه موو جوړه پیسیه ک ، وه سوننه ته سیواک بکات .

(۷) وه پیویسته به مل که چی و مل کزییه وه بچیته ناو ئایه ته کانی
قورئانه وه .

(۱۹۸۹) ، هه روه ها (به یه قی) له (السنن الکبری) دا له کتابی (صلاة الإمام وصفة الأئمة) ، بابی:
(البيان أنه إنما قيل: يؤمهم أقرؤهم) گێراویه ته وه به ژماره (۴۹۱۵).

* بۆ نووسینی ئه م ئادابانه سوود وه رگه راوه له (الأذکار لإمام النووي - في مسائل وآداب ينبغي
للقارئ الإعتناء بها).

۸) وه پيويسته وردبونه وهی قوولی هه بی بۆ ئایه ته کانی قورئان.

جا پيشهوا نه وهی (په حمه تی خوی لی بی) ده فهرموي: له راستیدا ئه مه ش داواکراوه له کاتی قورئان خویندنه وهدا بۆ ئه وهی دل و ده روون مونشه ریح بی و پالفته بی له هه موو جوړه نه خو شیه ک، چونکه هه بووه کۆمه لی له پيشینان شه و تا به یانی یه ک ئایه تی خویندوه ته وه و وردبۆته وه تیایدا، یاخود زۆریه ی شه وه که هه ر به یه ک ئایه ته وه خه ریک بووه و ته ده بورى تیدا کردووه، وه هه یان بووه له کاتی قورئان خویندنه وهدا هاوار و ناله ی لی هه ستاوه و، وه هه یان بووه مردووه له تاوا.

وه هه روه ها له کاتی خویندنه وهی قورئاندا موسته حه بیه بگری و بکه ویته گریان هه، چونکه گریان له کاتی خویندنه وهی قورئاندا له سیفاتى خواناسانه و، وه دروشم و نیشانه ی به نده چاکه کانی خوی په روه ردگاره .

بۆیه له و باره یه وه خوی په روه ردگار فه رموویه تی: ﴿وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ

يَكُونُ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ (الإسراء : ۱۰۹)

واته : ئه وانه سوژده و کړنووش ده بن و ده گرین و، ئه سرینی خو شه ویستی په روه ردگار له چاوانیان ده باریت و، تا دیت زیاتر ملکه چ و فه رمانبه ردار و دل پر له ئیمان ده بن* .

هه روه ها له م باره یه وه (إبراهيم الخواص) (په حمه تی خوی لی بی) فه رموویه تی: ((دواء القلب خمسة أشياء: قراءة القرآن بالتدبر، و خلاص البطن ، و قيام الليل، والتضرع عند السحر، ومجالسة الصالحين))*

* بۆ زیاتر شاره زابوون له م بابه ته بپوانه: (التبيان في آداب حملة القرآن - لإمام النووي).

واته : دهرمانی دل پینج شته: خویندنی قورئان به تده بوره وه، وه
دهربازکردنی سک له خواردنی هه رام، وه ههستان به شهو بۆ ئه نجامدانی
نوێژ و خواپهرستی، وه کورپوزانه وه له به یانیاندا ، وه دانیشتن له خزمهت
پیاوچاگاندا.

۹) خویندنه وهی قورئان له دوو توپی موصحه فه که دا چاکتره له
خویندنه وهی به له بهر.

۱۰) خویندنه وهی به جوړی که خۆت گوێ بیستی ببی چاکتره له وهی که
گویت لێ نه بی، به مهرجی نوێژکه ر و قورئان خوینی تر له ده و روبه رت
نه بن.

له سووده کانی قورئان خویندن به دهنگی بهرز:

- أ- سوودی بۆ کهسانی ده و روبه ر ژوره.
- ب- دلی قورئان خوین به ئاگا ده هیئتیه وه.
- ج- هه موو مه راقی ده بیته بیرکردنه وه له ئایه ته کانی قورئان.
- د- وه هه ولده دا زیاتر گوێ بداته خویندنه وه که ی.
- ه- ده بیته مایه ی لابر دنی خه و.
- و- چالاکی زیاد ده کات.
- ز- ده بیته هۆی به ئاگا هیئانه وهی کهسانی خه وتوو و بی ئاگا.

* (التبيان في آداب حملة القرآن - لإمام النووي / ج ۱، ص ۳۷) ، و (حلیة الأولیاء / ج ۱۰، ص ۳۲۷)
، و (الأنکار لإمام النووي / ج ۱، ص ۲۴۹) ، و (صفة الصفوة / ج ۴، ص ۱۰۱).

(۱۱) ههروهه موسستهه به دهنگی خوئی خوش بکات به قورئان خویندنه وه.

(۱۲) وه خوئی به دوور بگری له له حن بازی و خویندنه وه به که شیوهی له گورانی بجی.

(۱۳) وه زیاده په وهی نه کات له خویندنه وهی ئایه ته کاندای و جوان بیان خوینتی.

(۱۴) ههروهه موسستهه به به بوی که واکاتی ویستی له ناوه پاستی سوره تی که وه دهست پی بکات ئه وه با له و ئایه تانه وه دهست پی بکات که په یوه ندی به ئایه ته کانی دواي خویه وه هیه.

(۱۵) وه ئه گهر ویستی کۆتایی به قورئان خویندنه وه که ی بهیئی ، ئه وه با له سه ر ئایه تی که بوه ستی که په یوه ندی به ئایه ته کانی پیش خویه وه هیه و، وه دوا وشه ی ئایه ته که ش بی.

(۱۶) وه با قورئان خوین له کاتی دهست پی کردن یا کۆتایی هیان به قورئان خویندنه که ی خوئی په یوه ست نه کات به کۆتایی (جوزه) و (حیزب) و (عه شه ر) ه کانه وه، چونکه زۆربه ی جار له نیوه ی قسه دا و پچرانی په یوه ندی واکان به یه که وه (جوزه) و (حیزب) و (عه شه ر) ه ی تازه دهست پی ده کات.

(۱۷) وه با خویندنه وه که به جوانی و تیرو ته سه لی بی، چونکه خویندنه وه ی سوره تی کی کورت به تیرو ته سه لی چاکتره له خویندنه وه ی سوره تی کی دوورو دریژ که حه قی خوئی پی نه درابی.

بهشی جهوتهم سه جدی قورئان خویندن

(۱) پیناسه که ی:

هه رکهس ئایه تی له ئایه ته کان ی سوژده ی خویند یا گوئی لی بوو که سیك خویندی موسته حه ببه (الله اکبر) بکات و سوژده یه ک به ری و، ئه و نزایه بخوینتی که پیغه مبه ر (ﷺ) تییدا خویندوو، له پاشا سهر به رز بکاته وه له سوژده که .

له (ئیبنوعومه) ه وه (خوای لی پازی بیئت) ده گێر نه وه که وا فه رموویه تی: ((أن النبي ﷺ كان يقرأ القرآن ، فيقرأ سورة فيها سجدة ، فيسجد ونسجد معه ، حتى ما يجد بعضنا موضعا لمكان جبهته))^{۳۶}

واته : جاران که پیغه مبه ر (ﷺ) ئه و سوره تانه ی ده خویند که ئایه تی کورپنوش (ئایه تی سه جد ه) یان تیا یه ، بو خوی کورپنوشی قورئان خویندن ی ده برد و ئیمه ش له گه لیا ئه و کورپنوشه مان ده برد، جا له به ر زوری عه شاماته که هه ندیکمان جیگه ی ده ست نه ده که وت هه تا له کاتی کورپنوشه که دا ته ویلی له سهر دانئ.

^{۳۶} صحیح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (من سجد لسجود القاری) گێراویه ته وه به ژماره (۱۰۷۵) ، ههروه ها (موسلیم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة) ، بابی: (سجود القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (۱۲۹۵) ، ههروه ها (ئهبوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (في الرجل يسمع السجدة وهو راكب ، أو في غير الصلاة) گێراویه ته وه به ژماره (۱۴۱۲).

(۲) شیوازه کی:

(۱) زانایانی (فیقه) هاوړان له سره ئه وهی که سه جده ی تیلوه ته نها یه ک سه جده یه .

(۲) پیوښته به و جوړه سه جده که ببرئ که له سه جده ی نویژا ده بریت.

(۳) هه روه ها (ته کبیره ی إحرام) و (سه لامدانه وهی) تیدا نییه ، (ئیبنته یمیه) له م باره وه ده فهرموئ: ئه مه ش سوننه تی دیاری پیغه مبه ره (ﷺ) و، وه نؤربه ی پیشینان له سره ئه م شیوازه په پړه ویان کردووه و ، وه پیښه وا دیارو به ناویانگه کانیش.

وه له باره ی سه لامدانه وه له سه جده ی تیلوه دا: (ابن عبدالبر) له (التمهید/ ج ۱۹، ص ۱۳۴) دا ئه وه ی نه قل کردووه: که پیښه وا (مالیک) و (شافعی) و (ئهمده) و (ئبوحنه نیفه) له گه ل ئه وه دا نین که سه لامدانه وه له سه جده ی تیلوه دا هه بی.

(۳) فه زلی سه جده ی تیلوه:

أ- له (ئهبوهورهیره) وه (خوای لی پازی بیت) ده گتړنه وه که وا فهرموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((إذا قرأ ابن آدم السجدة فسجد اعتزل الشيطان يبكي ، يقول: يا ويله - وفي رواية أبي كريب: يا ويلى - أمر ابن آدم بالسجود فسجد فله الجنة ، وأمرت بالسجود فأبيت فلي النار))^{۳۷}

^{۳۷} صحیح - (موسلم) له کتابی (الإيمان) ، بابی: (بيان إطلاق اسم الكفر على من ترك الصلاة) گتړاویه ته وه به ژماره (۲۴۰) ، هه روه ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی: (سجود القرآن) گتړاویه ته وه به ژماره (۱۰۵۲).

واته : کاتڻ ئادهميزاد که ئايه تي سهجده دهخويني و سهجده ي تيلاوته دهبا بؤ خوا، شهيتان له تاوانا کلا دهبي و که نار دهگري و دهلي: ئه ي هاوار له خوي، له گيرپانه وهيه کی ترا: دهلي: ئه ي هاوار له خوم! فه رمان کرا به ئادهميزاد کورپنوش بباو کورپنوشي بردو به هه شتي بؤ بوو، وه فه رمان کرا به من که کورپنوش ببه م، به لام من کورپنوشم نه برد و ئاگري دوزه خم بؤ مايه وه .

ب- له (ثوبان) ي کورپي (بجدد) ي هاشميه وه (خوای لي پازي بيّت) دهگيرپنه وه که وا فه رمويه تي: پيغه مبهري خوا (ﷺ) فه رمويه تي: ((عليك بكثره السجود لله ، فإنك لا تسجد لله سجدة ، إلا رفعك الله بها درجة ، وحط عنك بها خطيئة))^{٣٨}

واته : هه تا ده توانيت نويزيكي بي شومار بکه بؤ خوا، چونکه هه موو جاري که سهجده يه بؤ خوا ده به يت خوای گه وره به و سهجده يه يه ک پايه به رزت ده کاته وه و يه ک گونا هيشت لي هه لده وه ريئي.

ج- له (ئه بوهوره يره) وه (خوای لي پازي بيّت) دهگيرپنه وه که وا فه رمويه تي: ((... ، فمنهم من يوبق بعمله ، ومنهم من يخردل ثم ينجو ، حتى إذا أراد الله رحمة من أراد من أهل النار ، أمر الله الملائكة: أن يخرجوا من كان يعبد الله ، فيخرجونهم ويعرفونهم بآثار السجود ، وحرّم الله على النار أن تأكل أثر السجود ، فيخرجون من النار ، فكل ابن آدم

^{٣٨} صحيح - (موسليم) له كتابي (الصلاة) ، بابي: (فضل السجود والحث عليه) گيرپاويه ته وه به ژماره (١٠٩٣) ، هه روه ها (ترمذي) له كتابي (الصلاة) ، بابي: (ما جاء في كثرة الركوع والسجود) گيرپاويه ته وه به ژماره (٣٨٨).

تأكله النار إلا أثر السجود ، فيخرجون من النار ، قد امتحشوا فيصب
عليهم ماء الحياة ، فينبتون كما تنبت الحبة في حميل السيل ، ثم يفرغ
الله من القضاء بين العباد ..))^{٣٩}

واته: جا هه يانه به هوى کرده وى ناله باريانه وه به فه تارهت دهچن،
هه يشيانه له بهر کرده وى به دى خوى قولابه كان ئه نجن ئه نجيان ده کهن،
له پاشا پزگاريان ده بى، هه تا کاتى خوى گه وره خواست ده کا که ره حم به و
بروادارانه بکا، که هيشتا له دۆزه خدا ماون و دۆزهخين، فه رمان به
مه لائيکه ته کان ده کا: که هه رکه سى خواپه رست بووبى له دۆزهخ ده رى
بهينن، ئه وانيش له دۆزهخ ده ريان ده هيئن و به شوينه وارى سه جده
باوه رداره کان له ناو ئاگرى دۆزه خدا ده ناسنه وه و ده ريان ده هيئن، چونکه
خوى گه وره شوينه وارى سه جده و کورنووشى له ئاگر قه ده غه کردووه،
ئاگرى دۆزهخ ناوچه وانى باوردار ناسووتينى، ئيتر له دۆزهخ دينه ده ره وه،
کاتى دينه ده ره وه بوون به سووته مه رۆ، جا ئاوى ژيانيان پيا ده کهن، ئيتر
وهک تۆمه ي ناو ليوه ي لافاوسه وز ده بنه وه و ده بنه وه به مروفئىكى
ئاسايى، ئه و جا خوا له دادگايى نيوانى به نده كانى لى ده بيتته وه.

^{٣٩} صحیح - (بوخارى) له كتابى (الأذان) بابى: (أبواب صفة الصلاة - باب فضل السجود)
گيتراويه ته وه به ژماره (٧٨٥)، هه روه ها (موسليم) له كتابى (الإيمان)، بابى: (معرفة طريق الرؤية)
گيتراويه ته وه به ژماره (٢٩٣).

(۴) حوکمه که ی:

جومهوری زانایان له سه ره ئه وه یه که پان که وا سوژده ی تیلاره ت کارتیکی په سه ند و شه رعیه بو خوینه رو گوینگر ، ئه ویش به پیی ئه و ئایه ت و فه رمودانه ی که له و باره وه هاتوون :

(۱) خوای په روه ردگار ده فه رموی: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرَوْا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۝﴾ (مریم: ۵۸)

واته : ئا ئه وانه که سانیکن که خوای گه وره نازو نیعمه تی به سه ردا پرشتوون له پیغه مبه ران، له نه وه ی ئاده م و ئه وانه ش (که له که شتی که ده ا) له گه ل نوحدا سوارمان کردن و له نه وه ی ئیبراهیم و یه عقوب و له وانه ی که هیدایه تمان داوون و هه لمان بژاردوون ، ئه وانه هه ر کاتی که ئایه ته کانی خوای میهره بانیان به سه ردا بخوینریتته وه ، به په له سوژده ده به ن و ئه سرین له دیدیه یان ده باریت و ده گرین .

(۲) هه روه ها ده فه رموی: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۝﴾ (السجدة : ۱۵)

واته : به راستی ته نها ئه وانه بووا به ئایه ته کانی ئیمه ده هیئن، کاتی که یاداوهری ده کرین پیی، خیرا سوژده ده به ن ته سبحات و سوپاسگوزاری په روه ردگاریان ده که ن، له کاتی که ئه وانه به هیچ شیوه یه ک فیزیان نیه و خوایان به گه وره نازانن.

٣) له (ئىبنوعومەر) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێڕنه وه كهوا
 فه رموویه تی: ((أن النبي ﷺ كان يقرأ القرآن ، فيقرأ سورة فيها سجدة ،
 فيسجد ونسجد معه ، حتى ما يجد بعضنا موضعاً لمكان جبهته))^{٤٠}
 واته : جاران كه پیغه مبهەر (ﷺ) ئه و سوره تانه ی ده خویند كه ئایه تی
 کوپنووش (ئایه تی سه جده) یان تیا یه ، بو خوی کوپنووشی قورئان
 خویندنی ده برد و ئیمهش له گه لیا ئه و کوپنووشه مان ده برد، جا له بهر
 زۆری عه شاماته كه هه ندیکمان جیگه ی ده ست نه ده كه وت هه تا له کاتی
 کوپنووشه كه دا ته ویلی له سه ر دانئ.

به لام زانایان جیاوازن له وه دا ئایا واجبه یا سوننه؟ جا له بهر ئه وه بوون به دوو
 دهسته وه:

دهسته ی یه گه م*: ده لئین: واجبه، كه ئه مهش مه زه به ی (سوفیانی ثوری) و
 (ئه بو حه نیفه) و له گێڕانه وه یه كا (ئه حمه د) و، هه روه ها هه لبژاردی (ابن
 تیمیه) شه.

دهسته ی دووهم*: ده لئین: موسته حه به نه ك واجب، كه ئه مهش پێپه وی
 زۆربه ی زانایانه:

^{٤٠} صحیح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن)، بابی: (من سجد لسجود القاری) گێڕاویه ته وه به
 ژماره (١٠٧٥)، هه روه ها (موسلم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة)، بابی: (سجود القرآن)
 گێڕاویه ته وه به ژماره (١٢٩٥)، هه روه ها (ئهبوداود) له کتابی (الصلاة)، بابی: (في الرجل يسمع
 السجدة وهو راكب، أو في غير الصلاة) گێڕاویه ته وه به ژماره (١٤١٢).
 * (فتح القدیر/ ج ١، ص ٣٨٢)، و (ابن عابدین/ ج ٢، ص ١٠٣)، و (مجموع الفتاوی/ ج ٢٣، ص
 ١٣٩-١٥٥)، و (الإنصاف/ ج ٢، ص ١٩٣).

لهنا وهاوه لآندا: (عومهری کورپی خه تتاب) و (سهلمانی فارسی) و
(ئیبینوعه بباس) و (عیمرانی کورپی حوصهین) ه.

لهنا و زانایانی تایعیندا: پیئشه‌وا (مالیک) و (شافیعی) و (ئه‌وزاعی) و (لیث) و
(ئه‌حمده) و (ئیسحاق) و (أبی ثور) و (داود) و (ابن حزم) ه.

(۱) له (په‌بیعه) ی کورپی (عبدالله) وه (خوای لی پازی بیّت) ده‌گپنه‌وه که‌وا
فه‌رموویه‌تی: ((عما حضر ربیعة من عمر بن الخطاب رضي الله عنه ، قرأ
يوم الجمعة على المنبر بسورة النحل حتى إذا جاء السجدة نزل ، فسجد
وسجد الناس حتى إذا كانت الجمعة القابلة قرأ بها ، حتى إذا جاء
السجدة ، قال: يا أيها الناس إنا نمر بالسجود ، فمن سجد ، فقد أصاب
ومن لم يسجد ، فلا إثم عليه ، ولم يسجد عمر رضي الله عنه))^{۴۱}

واته: پۆژئکی جومعه له‌سه‌ر مینبه‌ر (عومهری کورپی خه تتاب) (خوای لی
پازی بیّت) سوره‌تی (النحل) ی خوینده‌وه، که گه‌یشته ئایه‌ته‌که‌ی
کورپنووش له مینبه‌ره‌که دابه‌زی و کورپنووشی تیلاوه‌تی برد و خه‌لکه‌که‌ش
کورپنووشیان برد، وه له جومعه‌ی ئایینده‌دا دیسانه‌وه ئه‌م سوره‌ته‌ی
خوینده‌وه، به‌لام کاتی که گه‌یشته سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ی سه‌جده فه‌رمووی: ئه‌ی
خه‌لکینه! ئه‌وا ده‌گه‌ینه سه‌ر ئایه‌تی کورپنووش جا ئه‌وی کورپنووش ده‌با
ئه‌وه ده‌ق به‌پیی سوننه‌ت و په‌وشتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) په‌فتار ده‌کا، وه

* (المجموع/ ج ۴ ، ص ۶۱) ، و (کشاف القناع/ ج ۱ ، ص ۴۴۵) ، و (المواهب/ ج ۲ ، ص ۶۰) ، و
(التمهید/ ج ۱۹ ، ص ۱۳۳) ، و (المحلی/ ج ۵ ، ص ۱۰۵).

^{۴۱} صحیح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (من رأى أن الله عز وجل لم يوجب السجود)
کپراویه‌ته‌وه به ژماره (۱۰۷۷).

ئەوھشی کورپنووش نەبا ئەوھ تاوانی لەسەر نیە و گوناھمی ناگا ، چونکە کورپنووشی تیلاوھت بە پای من سوننەتە و واجب نیە ، (پەبیعە) دەلی: وھ عومەر خۆی کورپنووشی نەبرد.

(۲) لە (نافیع) ھ وھ (پەحمەتی خۆای لی بی) دەگێرێنەوھ کەوا فەرموویەتی: (ئیبنو عومەر) (خۆای لی پازی بیّت) فەرموویەتی: ((إِنْ اللَّهُ لَمْ يَفْرَضِ السَّجْدَ إِلَّا أَنْ نَشَاءَ))^{۴۲}

واتە : خۆای گەورە کە سەجدە ی تیلاوھتی داناوھ بۆمان فەرزی نەکردوھ لەسەرمان، بە ئارەزووی خۆمانە دەتوانین لە پاش ئایەتی سەجدە، سەجدە بەرین، دەشتوانین سەجدە نەبەین.

۵) ئایا دەستنوێژ و پووکردنە قیبلە ی دەوی؟

جومھوری زانیان بۆ ئەوھچوون کە چۆن نوێژ پێویستی بە دەست نوێژ و پووکردنە قیبلە ھەیە ئاوھاش سەجدە ی تیلاوھ دەستنوێژ و پووکردنە قیبلە ی دەوی* .

بەلام (ابن حزم) و (ابن تیمیة) بۆ ئەوھچوون: کە سەجدە ی تیلاوھ پێویستی بە دەست نوێژ و پووکردنە قیبلە نییە، لەبەر ئەوھ ی سەجدە ی تیلاوھ نوێژ نیە بەلکو تەنھا سەجدە یە کە و بەس، ھەروھا ئەمە مەزھەبی (ئیبنو عومەر) و (شەعبی) و (بوخاری) شە .

^{۴۲} صحیح - (بوخاری) لە کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (من رأى أن الله عز وجل لم يوجب السجود)

گێڕاویەتوھ بە ژمارە (۱۰۷۷).

* (ابن عابدین/ ج ۲ ، ص ۱۰۶) ، و (المجموع / ج ۴ ، ص ۶۳) ، و (الدسوقي/ ج ۱ ، ص ۳۰۷) ، و (المغني/ ج ۱ ، ص ۶۵۰).

(شەوکانی) ش دەفەرموئ: لە ھەدیسەکانی سەجدە ی تیلاوەتدا شتیکی وا نەھاتووە کە بەلگەبێت لەسەر ئەو ھە ی سەجدە بەر دەبێ دەستنوێژی ھەبێت، وە پێغەمبەر سەجدە ی بردوو، وە ئەوانە ی دەورپوشتی سەجدەیان بردوو بە قورئان خوێندنەکە ی، وە نەھاتووە فەرمانی دابێت بە کەسێک بچێت دەستنوێژ بگرێت، وە زۆر دووریشە ھەموویان دەستنوێژیان ھەبوو بێت، ھەروەھا بێ باوەرەکانیش سەجدەیان لەگەڵ بردوو، ھەرچەندە پێسن و دەستنوێژیان دروست نەبوو.

ئیمام (بوخاری) لە (ئەینوعمەر) ھ وە دەگێڕێتەو کەوا: ئەو بەبێ دەستنوێژ سەجدە ی بردوو .

بەلام ئەو ھە ی (بەیھەقی) گێراویەتەو لێی بە ئێسنادێک کە حافظ لە (الفتح) دا دەفەرموئ: صەحیحە، کە فەرموویەتی: ((لا یسجد الرجل إلا وهو طاهر ، ..))^{٤٣} واتە: پیاو بەپاکێ نەبێت نابێ سەجدە بەریت . پێکخستن لە نێوانیاندا دەکرێت بەو ھە ی کە (حافظ) دەفەرموئ: مەبەست لەو پاکییە پاکێ گەورە یە، یان حالەتی ئیختیارە، وە یەکەمیشیان لەسەر زەرورەت دادەنرێت.

ھەروەھا لە ھەدیسەکاندا شتیکی وایان تێدا نیە کە بەلگەبێت لەسەر ئەو ھە ی خاوینی جل و بەرگ و جیگا ئیعتیباری بۆ بکرێت ، بەلام عەرەت

^{٤٣} موقوف - (بەیھەقی) لە (السنن الکبری) دا لە کتابی (الطهارة) ، بابی: (استحباب الطهر للذكر والقراءة) گێراویەتەو بە ژمارە (٤٠٧).

دایوشین و پروکردنه قبیله له گهل توانادا، و تراوه به پای هه موو زانایان
ئیعتیباری بۆ ده کریت.

حافظ له (الفتح) دا ده فرموی: کهس له گهل (ئیبنوعومه) دا پیک
نه که وتوو له سه ر ئه وهی سه جدهی تیلاوت بی ده ستوویژ دروسته جگه له
شه عبی نه بی.

وه له (أهل البيت) بنه ماله ی پیغه مبهردا (ﷺ) هیه له سه ر ئه وه له گهل
(ئیبنوعومه) دا پیکهاتوون ، له وانه (ئه بوتالیب) و (المنصور بالله).

٦) نزا و پارانه وهی سه جدهی قورئان خویندن:

أ- له دایکه (عائیشه) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گیرنه وه که وا
فرموویه تی: ((كان رسول الله (ﷺ) يقول في سجود القرآن بالليل ، يقول
في السجدة مرارا: سجد وجهي للذي خلقه ، وشق سمعه وبصره ، بحوله
وقوته))^{٤٤}

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) له سجودی قورئان خویندندا له شه واندا له هه ر
سه جدهیه کدا چهند جاریک ده یفه رموو: من پروم بۆ ئه و زاته ناوته زه وی
که دروستی کردوو به جوانترین شیوه ، وه گوئی و چاوی لی دهره ی ناوه ،
ئه ویش ته نها به هه ول و توانای خوئی.

^{٤٤} صحیح - (ئه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (ما يقول إذا سجد) گێراویه ته وه به ژماره (١٤١٤)،
ههروه ها (ترمذی) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (في سجود القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (٥٨٠)،
ههروه ها (نه سائی) له کتابی (التطبيق) ، بابی: (نوع آخر) گێراویه ته وه به ژماره (١١١٢) ، ههروه ها
(حاکم) له (مستدرک) دا له کتابی (الإمامة) دا گێراویه ته وه به ژماره (٧٤٨).

ب- له دایکه (عائیشه) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه که واهرموویه تی: ((کان رسول الله ﷺ) يقول في سجود القرآن بالليل: سجد وجهي للذي خلقه ، وشق سمعه وبصره ، بحوله وقوته ، فتبارك الله أحسن الخالقين))^{٤٥}

واته: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له سجودی قورئان خویندندا له شه وانداده یفه رموو: من پووم بو ئه و زاته ناو ه ته زه وی که دروستی کردوو به جوانترین شیوه ، وه گوئی و چاوی لی دهره یناوه ، ئه ویش ته نها به هه ول و توانای خوئی ، پاکی و بیگه ردی بو ئه و خوایه ی که چاکترینی به دیه ی نه رانه .

ج- له (عه لی) کورپی (ئه بی تالیب) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه که واهرموویه تی خوا (ﷺ) کاتی سه جده ی ببردایه ده یفه رموو: ((اللهم لك سجدت ، وبك آمنت ، ولك أسلمت ، سجد وجهي للذي خلقه ، وصوره ، وشق سمعه وبصره ، تبارك الله أحسن الخالقين))^{٤٦}

^{٤٥} صحیح - (حاکم) له (مستدرک) دا له کتابی (الإمامة) گپراویه ته وه به ژماره (٧٤٨) ، هه روه ها (به یه قی) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (ما يقول في سجود التلاوة) گپراویه ته وه به ژماره (٣٥٢١).

^{٤٦} صحیح - (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (الدعاء في صلاة الليل وقيامه) گپراویه ته وه به ژماره (١٨٠٩) ، هه روه ها (نه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (من ذكر أنه يرفع يديه إذا قام من الثنتين) گپراویه ته وه به ژماره (٧٤٤) ، هه روه ها (ترمذی) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (ما يقول الرجل إذا رفع رأسه من الركوع) گپراویه ته وه به ژماره (٢٦٦) ، هه روه ها (نه سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (نوع آخر من الذكر والدعاء بين التكبير والقراءة) گپراویه ته وه به ژماره (٨٩٦) ، هه روه ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی: (رفع اليدين إذا ركع وإذا رفع رأسه من الركوع) گپراویه ته وه به ژماره (٨٦٤).

واته: خوايه بۆ تۆ سه جدهم بردووه، وه به تۆ باوه پرم هيئاوه، وه خۆم ته سلیمی تۆ کردووه، من پووم بۆ ئه و زاته ناوه ته زهوی که دروستی کردووه و وینهی کیشاوه به جوانترین شیوه، وه گوێ و چاوی لێ دهرهیناوه، زۆره خیر و به ره که تی خوا، که چاکترین به دیهینه ره.

(٤) له (ئیبینو عه بباس) ه وه (خوای لێ رازی بیئت) ده گیرنه وه که وه فهرموویه تی: ((جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال : يا رسول الله ﷺ ، رأيتني الليلة وأنا نائم كأنني كنت أصلي خلف شجرة ، فسجدت فسجدت الشجرة لسجودي ، فسمعتها وهي تقول: اللهم اكتب لي بها عندك أجرا ، وضع عني بها وزرا ، واجعلها لي عندك ذخرا ، وتقبلها مني كما تقبلتها من عبدك داود))^{٤٧}

واته : پیاویک هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)! ئه مشه وه له خه وما بینیم، وه ک ئه وه ی له پشت دره ختی که وه نوێژ بکه م، جا سوجه م برد دره خته که ش به هۆی سوجه ده که ی منه وه سوجه ی برد، جا له سوجه ده که دا گویم لێ بوو ده یوت: خوايه به هۆی ئه م کورپنووشه وه له لای خۆت پاداشتم بۆ بنووسه و، به هۆیه وه له گونا هم لا ببه و، له لای خۆت پاداشته که ییم بۆ هه ل بگره و، وه لیم وه ربگره هه روه ک چۆن له به نده ی خۆت داوود پیغه مبه رت وه رگرت.

^{٤٧} حسن - (ترمذی) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (ما يقول في سجود القرآن) گێڕاویه ته وه به ژماره (٥٧٩) ، هه روه ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی: (سجود القرآن) گێڕاویه ته وه به ژماره (١٠٥٣).

٧) سهجدهی تیلاره له کاته قهدهغه کراوه کانداز:

مادام سهجدهی تیلاره نوێژ نیه ئەوا دروسته له هەر کاتی کدا که قورئانت خویند یا بۆیان خویندی و گهیشته ئایهتی سهجده سهجده که ببهیت، چونکه ئەو فهرموودانهی که له و بارهوه هاتوون تهنها تایبهتن به نوێژ، ئەمهش پێرهوی پیشهوا (شافیعی) و له گێڕانهوهیهکا (ئهحمهه) و ههروهها قسهی (ابن حزم) یشه* .

٨) دووباره بوونهوهی سهجدهی تیلاره:

ئهگهر هاتوو زیاد له یهك جار ئایهتی سهجدهت خویند یان گویت لیوهی بوو، ئەوه وا چاکه بۆ ههموو ئایهتی سهجدهیهك سهجدهی تیلاره ببهیت ، ئەمهش پێرهوی جمهوری زانایانه جگه له پیشهوا (ئهبوحنیفه) که پێی وایه یهكجار بهسه* .

٩) سهجدهی تیلاره له نوێژدا:

له (ئهبی رافیع) ه وه (خوای لی رازی بیئت) دهگێڕنهوه کهوا فهرموویهتی: ((صلیت مع أبي هريرة صلاة العتمة فقرا: ﴿إذا السماء انشقت﴾ فسجد فيها ، فقلت له: ما هذه السجدة؟ فقال: سجدت بها خلف أبي القاسم (عليه السلام)، فلا أزال أسجد بها حتى ألقاه))^{٤٨}

* (المغني/ ج ١، ص ٦٢٣) ، و (المحلى/ ج ٥، ص ١٠٥) ، و (بدایة المجتهد/ ج ١، ص ٣٢٨) .

* (فتح القدیر/ ج ٢، ص ٢٢) ، و (الدسوقي/ ج ١، ص ٣١١) ، و (مغني المحتاج/ ج ١، ص ٤٦٦) ، و (الإنصاف/ ج ٢، ص ١٩٦) .

^{٤٨} صحیح - (بوخاری) له کتابی (الأذان) ، بابی: (الجهر في العشاء) گێڕاویهتهوه به ژماره (٧٦٦) ، ههروهها (موسليم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة) ، بابی: (سجود التلاوة) گێڕاویهتهوه به

واته : جاريکیان (ئه‌بوهوره‌یره) (خوای لی پازی بیّت) به‌رنویشی نویشی
 خه‌وتنانی بو کردین، جا سورته‌ی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّت﴾ ی خویند که
 گه‌یشته ئایه‌تی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ * کورپنووشی
 برد ، که له نویش بووینه‌وه وتم : ئه‌م کورپنووشه چی بوو؟ وتی: له پشتی
 پیغه‌مبه‌روهه (ﷺ) نویشم کردوه و له دواى ئه‌م ئایه‌ته‌وه له‌ناو ئه‌و نویش‌ده‌دا
 له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) سه‌جده‌ی تیلاوه‌تم بردوه، له‌به‌ر ئه‌وه هه‌تا
 ده‌گه‌مه‌وه به‌ خزمه‌تی له به‌هه‌شتا له‌م شوینه‌دا ئه‌م کورپنووشه هه‌ر ده‌به‌م
 و هه‌رگیز وازی لی ناهینم.

۱۰) ئایه‌ دروسته له نویش‌دا تیپه‌ری به‌سه‌ر ئایه‌تی سه‌جده‌دا و نه‌یخوینی؟
 له‌لای جمهوری زانایان مه‌کروهه و دروست نییه، به‌لکو وا چاکه که کاتی
 قورئان ده‌خوینی و گه‌یشتی به‌ ئایه‌تی سه‌جده سه‌جده ببه‌یت، هه‌روه‌ها
 گێپراوه‌ته‌وه له (شه‌عبی) و (ابن‌المسیب) و (ابن‌سیرین) و (نه‌خه‌عی) و
 (ئیسحاق) یش که ئه‌وانیش پێیان مه‌کروهه و له‌لایان دروست نیه * .

ژماره (۱۳۰۴) ، هه‌روه‌ها (ئه‌بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (من رأى فيها السجود) گێپراویه‌ته‌وه
 به ژماره (۱۴۰۸) ، هه‌روه‌ها (نه‌سانئ) له کتابی (الإفتاح) ، بابی: (السجود في الفريضة) گێپراویه‌ته‌وه
 به ژماره (۹۶۷).

* (الإنشاق: ۲۱).

* (البدائع/ ج ۱، ص ۱۹۲) ، و (كشف القناع/ ج ۱، ص ۴۴۹) ، و (الدسوقي/ ج ۱، ص ۳۰۹).

(۱۱) ئایا دروسته هه موو ئایه ته کانی سه جدهی تیلاوه بخوینی و ته نها یهك

سه جده بهریت؟

نه خیر دروست نییه، به لکو وا چاکه که کاتی قورئان ده خوینی و گه یشتی

به هه ر ئایه تیکی سه جده سه جده بهیهیت *

(۱۲) قهزاگردنه وهی سه جدهی تیلاوه ت:

جومهوری زانایان لایان وایه موسته حه به دواى خویندنی یا بیستنی ئایه تی

سه جده سه جده بهریت، جا ئه گه ر دواخرا له کۆل ناکه ویت، به مه رجیک

ماوه که زۆر نه خایه نیت، به لام ئه گه ر زۆری خایاند ئه وه ده چیت و قهزا

ناکریته وه .

دوو تییینی گرتگ:

یه گه م: پانزه (۱۵) شوین هیه له قورئاندا سوننه ته که وا سه جده یان تیدا

ببردریت، به لام ئه گه ر له نویتدا بوو بۆ سه جده ی (ص) سه جده نه بریت،

چونکه سوننه تیکی دووپات کراوه نیه ، به لام له دهره وهی نویتز بخویندری

ئه وا سوننه ته بۆ هه ر پانزه شوینه که سه جده ببردری.

دووهم: ئه و نزایه ی که وا له سه جده ی (ص) دا ده خویندری جیا به له و نزایه ی

که له چوارده سه جده که ی تر دا ده خویندری، بۆ نمونه له هه ر چوارده

سه جده که دا ئه م نزایه ده خویندری: (سجد وجهي للذي خلقه ، وشق

* (الكافي - لابن قدامة/ ج ۱، ص ۱۶۰)، (المدينة / ج ۱، ص ۱۱۱ - ۱۱۲)، و (روضة الطالبين / ج

۱، ص ۳۲۳).

سمعه وبصره بحوله وقوته فتبارك الله أحسن الخالقين) ، ياخود ئەمەیان
 (اللهم لك سجدت ، وبك آمنت ، ولك أسلمت ، سجد وجهي للذي خلقه ،
 وصوره ، وشق سمعه وبصره ، تبارك الله أحسن الخالقين).
 بەلام لە سەجدەى (ص) دا تەنھا ئەم نزایە دەخویندری: (اللهم اكتب لي
 بها عندك أجرا، وضع عني بها وزرا ، واجعلها لي عندك ذخرا ، وتقبلها
 مني كما تقبلتها من عبدك داود).

١٣) سەجدەکانی قورئان خویندن:

پانزە (١٥) شوین هەیه لە قورئاندا سوننەتە کەوا سەجدەیان تیدا ببردیت،
 بەلام لە لای زانیان ئەم مەسەلەیه جیاوازی تیکەوتوو و بۆ ئەو مەبەستە
 سەجدەکانی قورئان دەبن بە سێ بەشەو:
 یەکەم: ئەو سەجدانەى کەوا زانیان یەکران ئە بارەیهو:

١- ئایەتى (٢٠٦) ى سورەتى (الأعراف): ﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ

عِبَادَتِهِ وَيَسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

٢- ئایەتى (١٥) ى سورەتى (الرعد): ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا

وَكَرْهًا وَظِلًا لَهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾

٣- ئایەتى (٤٩) ى سورەتى (النحل): ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي

الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةِ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا

يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

٤- نأيهتى (١٠٧) ى سورتهى (الإسراء): ﴿قُلْ ءَامِنُوا بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّا لِلَّذِينَ ءُوتُوا

ٱلْعِلْمِ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَنَ رَبِّنَا إِن كَانَ

وَعَدُ رَبِّنَا ٱلْمَفْعُولَ ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾﴾

٥- نأيهتى (٥٨) ى سورتهى (مريم): ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّينَ مِن

ذُرِّيَةِ ءَدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِن ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَٰئِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَٱلْحَبِيثَ إِذْ أَنۢنَىٰ عَلَيْهِمْ

ءَايَٰتُ ٱلرَّحْمَٰنِ خَرُّوٓا۟ سُجَّدًا وَبُكِيًا ﴿٥٨﴾﴾

٦- نأيهتى (١٨) ى سورتهى (الحج): ﴿ٱلَّذِينَ تَرَأَتِ ٱللَّهُ يَسْجُدُ لَهُۥٓ، مَنۢ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ

وَمَنۢ فِي ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوٰتُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّن

ٱلنَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍۭ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ

﴿١٨﴾﴾

٧- نأيهتى (٦٠) ى سورتهى (الفرقان): ﴿وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا۟ وَمَا

ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُم تُغۜوۜرًا ﴿٦٠﴾﴾

٨- نأيهتى (٢٥) ى سورتهى (النمل): ﴿ٱلَّذِينَ يَسْجُدُوا لِلَّهِ ٱلَّذِى يُخْرِجُ ٱلْخَبَءَ فِي

ٱلسَّمَٰوٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ

ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾﴾

٩- نأيهتى (١٥) ى سورتهى (السجدة): ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا۟ بِهَا

خَرُّوٓا۟ سُجَّدًا وَسَبَّحُوا۟ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾﴾

۱۰- نایه تی (۳۷) ی سوره تی (فصلت): ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ

وَالْقَمَرُ لَا سَجْدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ

إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنْ أَسْكَبُوا فَإِلَازِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ

وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٣٨﴾

دووم: نهو سه جدانه ی که وای جیی جیاوازی زانایانه و ، به لگه ی راست و دوستیش

له باره یاننه وه هه یه :

۱۱- نایه تی (۲۴) ی سوره تی (ص): ﴿قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْيِكَ إِلَيَّ نِعَاجُهُ وَإِنْ

كثيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لِيَبْغِيَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ

وَلَقَدْ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٤١﴾

له لای پی شنه و (نه بوچه نیفه) و (سوفیانی ثوری) و (ئه حمه د) و له

گێرانه وه یه کا (ئیسحاق) و (أبي ثور) جیگه ی سه جده بردنه * ، به لگه شیان:

أ- له (ئیبینوعه بباس) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێرپنه وه که و

وتوو یه تی: ((أن النبي ﷺ سجد في ص وقال: سجدها داود توبة ،

ونسجدها شكرا))^{۴۹}

* (التمهيد/ ج ۱۹، ص ۱۳۱) ، و (البدائع/ ج ۱، ص ۱۹۳) ، و (الدسوقي/ ج ۱، ص ۳۰۸) ، و

(المغني/ ج ۱، ص ۶۱۸) ، و (المجموع/ ج ۴، ص ۶۰).

^{۴۹} صحیح - (نه سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (سجود القرآن السجود في ﴿ص﴾) گێرپاویه ته وه

به ژماره (۹۵۶) ، ههروه ها (داره قوتنی) له (سنن) ه کهیدا له کتابی (الصلاة) ، بابی: (سجود

القرآن) گێرپاویه ته وه به ژماره (۳).

واته : خۆم دیومه که پیغه مبه‌ر (ﷺ) له ئایه‌تی سه‌جده‌ی سوره‌تی (ص) دا کورنووشی تیا ده‌برد و ده‌یفه‌رموو: ئه‌مه‌ بۆ داوود سه‌جده‌ی ته‌وبه‌ بوو، به‌لام بۆ ئیمه‌ سه‌جده‌ی شوکره‌.

ب- له (ئیب‌نوعه‌بباس) ه وه (خوای لی پازی بی‌ت) ده‌گێر‌نه‌وه‌ که‌وا فه‌رموویه‌تی: ((ص لیس من عزائم السجود ، وقد رأیت النبی (ﷺ) یسجد فیها))^{٥٠} واته : ئایه‌ته‌که‌ی سوره‌تی (ص) له ئایه‌ته‌ دامه‌زراوه‌کانی سه‌جده‌ی تیلاوته‌ نییه‌، له‌ گه‌ڵ ئه‌مه‌شا من به‌ چاوی خۆم دیومه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کورنووشی تیا ده‌برد .

ج- (عه‌ووام) ی کورپی (حوشب) ی کورپی (یه‌زید) ی شه‌بیانی ده‌لی: ((سألت مجاهدا ، عن سجدة في ﴿ص﴾ ، فقال: سألت ابن عباس: من أين سجدت؟ فقال: أوما تقرأ: ﴿ومن ذریته داود وسليمان﴾ * أولئك الذين هدى الله فبهداهم اقتده ﴾ ، فكان داود ممن أمر نبيكم (ﷺ) أن يقتدي به ، فسجدها داود عليه السلام ، فسجدها رسول الله (ﷺ)))^{٥١}

واته : له باره‌ی سه‌جده‌که‌ی سوره‌تی (ص) ه وه‌ پرسیارم له (موجاهید) کرد (په‌حمه‌تی خوای لی بی) ، له وه‌لامدا فه‌رمووی: منیش ئه‌م پرسیاره‌م له (ئیب‌نوعه‌بباس) کرد (خوای لی پازی بی‌ت) پی‌م وت: ئه‌م سه‌جده‌یه‌ت له

^{٥٠} صحیح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (سجدة ص) گێراویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (١٠٦٩) ، هه‌روه‌ها (ئه‌بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (السجود في ص) گێراویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (١٤٠٩) ، هه‌روه‌ها (ترمذی) له کتابی (السفر) ، بابی: (ما جاء في السجدة في ص) گێراویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (٥٧٧).

^{٥١} صحیح - (بوخاری) له کتابی (تفسير القرآن) ، بابی: (سورة ص) گێراویه‌ته‌وه‌ به‌ ژماره‌ (٤٨٠٧).

کئی وہ رگرت؟ فہرمووی: ثایا ئەم ئایە تانەت نە خویندۆتەوہ کہ دەفہرمووی:

﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ (٨٤) وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوشَعَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنَ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحِطَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَيُهْدِيهِمْ أَقْتَدَهُ ۖ ﴿٩٠﴾ جَا (داوود پیغمبر) یه کیکه له و پیغمبرانهی که فرمان کراوه به پیغمبره ی ئیوه (ﷺ) که شوینیان بکه وی و ئیقنیدایان پی بکات، جا له ویدا (داوود پیغمبر) سه جدی بردوه، پیغمبره ی خوایش (ﷺ) له بهر ئەو فرمانه سه جدی بردوه.

د- له (موجاهید) ه وه (په حمه تی خوی لی بی) ده گپنه وه کهوا پرسیری له (ئیبنوعه بباس) کرد (خوی لی رازی بی): ((أفی ص سجود قال: نعم ، ثم تلا وهبنا له حتى بلغ فبهدهم اقتده قال : هو منهم ، وقال ابن عباس: رأيت عمر قرأ: ﴿ص﴾ على المنبر، فنزل فسجد فيها، ثم رقي على المنبر))^{٩٢}

* (الأنعام: ٨٤ - ٩٠).

^{٩٢} إسنادہ صحیح - (عبدالرزاق) له (مصنف) ه کهیدا له کتابی (صلاة العیدین) ، بابی : (کم فی القرآن من سجدة) گپراویه ته وه به ژماره (٥٨٦٢) ، هروه ها (ابن أبي شيبة) له (مصنف) ه

واته : ثایا له سوره تی (ص) دا سهجده ی تیلاوه ههیه ؟ فهرموی : بهائی
ههیه ، له پاشا ئه م ئایه تانه ی خوینده وه : ﴿ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ
كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ
وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى
وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَلُوطًا وَكُلًّا
فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنَ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِّنْ عِبَادِهِ وَلَوْ
أَشْرَكُوا لَحِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ إِنَّا نَكْفُرُ بِهَا هَوْلَاءَ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيَسُوْا بِهَا بِكَفْرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَئِكَ
الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَيُهْدِيهِمْ أَقْدَهُ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنِّ هُوَ إِلَّا
ذِكْرَى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾ * ، ئهوجا فهرموی : (داوود پیغه مبهه) يش يه كيكه
له وان ، وه ههروه ها فهرموی : جاريكيان (عومه) م بينى له سهه مینهه
سوره تی (ص) ی ده خویند ، جا کاتى گه يشته ئه وشوینه ی که باسی
سهجده که ی (داوود) دهکا له مینهه ره که دابه زی و سهجده ی برد .

کهیدا گێراویه ته وه به ژماره (٤٢٦٧) ، ههروه ها (ابن المنذر) له کتیبی (الأوسط) دا له کتابی (سجود
القرآن) دا له ژیر ناویشانی : (ذكر العلة التي لها سجد رسول الله) گێراویه ته وه به ژماره (٢٧٣٤).

* (الأنعام : ٨٤ - ٩٠).

ه- له (سائیب) ی کوپی (یهزید) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه
کهوا وتوویه تی: ((رایت عثمان سجد فی ﴿ص﴾))^{۵۳}

واته : (عوسمانی کوپی عه فغان) م دی له خویندنی ئایه ته که ی سورته ی
(ص) دا سه جده ی تیلاره ی برد.

* ئه و سئ ئایه ته ش که له سورته ی (النجم) و (الإنشقاق) و (العلق) دا
هاتون له لای پیشه وایان (ئه بوچه نیفه) و (سوفیانی ثوری) و (شافیعی) و
(ئه حمده) جیی سه جده بردنن و سه جده ی تیدا ده برین* .

۱۲- ئایه تی (۶۲) ی سورته ی (النجم): ﴿فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا﴾

أ- له (عبدالله) ی کوپی (مه سعود) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گپنه وه
کهوا وتوویه تی: ((قرأ النبي ﷺ النجم بمكة فسجد فيها وسجد من معه
غير شيخ أخذ كفا من حصي - أو تراب - فرفعه إلى جبهته ، وقال :
يكفيني هذا ، فرأيته بعد ذلك قتل كافرا))^{۵۴}

^{۵۳} إسناده صحيح - (عبدالرزاق) له (مصنف) ه کهیدا له کتابی (صلاة العیدین) ، بابی : (کم فی القرآن
من سجدة) گپراویه ته وه به ژماره (۵۸۶۴) ، هروه ها (ابن أبی شیبه) له (مصنف) ه کهیدا
گپراویه ته وه به ژماره (۴۲۵۷).

* (التمهید/ ج ۱۹، ص ۱۳۱) ، و (البدايع/ ج ۱، ص ۱۹۳) ، و (المغني/ ج ۱، ص ۶۱۷) ، و
(المجموع/ ج ۴، ص ۶۲).

^{۵۴} صحيح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (ما جاء في سجود القرآن وسنتها)
گپراویه ته وه به ژماره (۱۰۶۷) ، هروه ها (موسلم) له کتابی (المساجد) ، بابی: (سجود التلاوة)
گپراویه ته وه به ژماره (۱۲۹۷) ، هروه ها (ئهبوداد) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (من رأى فيها
السجود) گپراویه ته وه به ژماره (۱۴۰۶) ، هروه ها (نہ سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (السجود في
﴿والنجم﴾) گپراویه ته وه به ژماره (۹۵۸).

واته : له مه ککه پیغه مبه ر (ﷺ) سورته ی (النجم) ی خویند و کورپنوشی تیا برد، نه وانیش که له وی بوون له گه لیا کورپنوشیان برد، ته نیا پیره میردی نه بی که گوئی چه و یا لاگوئی خولی هه لگرت و به رزی کرده وه بو ته ویلی و وتی: نه مه م به سه، له وه ودوا نه م پیره میرده م دی به کافری مرد.

ب- له (ئیبنوعه بباس) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گینه وه که وا وتوویه تی: ((أن النبي ﷺ سجد بالنجم ، وسجد معه المسلمون والمشركون والجن والإنس))^{٥٥}

واته : پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی ئایه ته که ی سه جده ی سورته ی (النجم) ه وه کورپنوشی برد، موسولمانه کان و هاوبه ش په یدا کاران و جنۆکه و ئاده میزاد، نه وه ی له وی بوو، هه موو کورپنوشیان برد له گه لیا.

۱۳- ئایه تی (۲۱) ی سورته ی (الانشقاق): ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾

أ- له (نه بوهوره یره) وه (خوای لی پازی بیّت) ده گینه وه که وا وتوویه تی: ((سجدنا مع النبي ﷺ في ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ و ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾))^{٥٦}

* ناوی: (نومه یی کوپی خه له ف) بوو، له غه زای (به در) دا به بی بریایی کوژرا.

^{٥٥} صحیح - (بوخاری) له کتابی (سجود القرآن) ، بابی: (سجود المسلمین مع المشركين والمشرک نجس لیس له وضوء) گنپاویه ته وه به ژماره (۱۰۷۱).

^{٥٦} صحیح - (موسلیم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة) ، بابی: (سجود التلاوة) گنپاویه ته وه به ژماره (۱۳۰۱) ، هه روه ها (نه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (السجود في ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ و ﴿اقْرَأْ﴾) گنپاویه ته وه به ژماره (۱۴۰۷) ، هه روه ها (ترمذی) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (ما جاء في السجدة في ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ و ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾) گنپاویه ته وه به ژماره (۵۷۳) ،

واته : له سورہ تی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشقت﴾ له کاتی خویندنی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ ﴿١﴾ دا ، وه له سورہ تی ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ له کاتی خویندنی: ﴿كَلَّا لَا تُطِيعُوا وَاسْجُدُوا وَاقْرَبُوا﴾ ﴿٢﴾ دا ، له گهل پیغه مبهرا (ﷺ) کورنووشی تیلاوه تمان ده برد.

ب- له (ئهبی رافیع) ه وه (خوای لی رازی بیئت) ده گپړنه وه که واهرموویه تی: ((صلیت مع ابي هريرة صلاة العتمة فقرا: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشقت﴾ فسجد فيها ، فقلت له: ما هذه السجدة ؟ فقال: سجدت بها خلف ابي القاسم (ﷺ) ، فلا ازال أسجد بها حتى ألقاه))^{٥٧}

واته : جاريکیان (ئهبورهیره) (خوای لی رازی بیئت) به نويژي نويژي خه وتنانی بو کردین، جا سورہ تی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشقت﴾ ی خویند که گه یشته ئایه تی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ ﴿٣﴾ کورنووشی برد، که له نويژ بووینه وه وتم: ئهم کورنووشه چی بوو؟ وتی: له پشתי

هروه ها (نه سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (السجود في ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾) گپړاویه ته وه به ژماره (٩٦٦) ، هروه ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی: (عدد السجود القرآن) گپړاویه ته وه به ژماره (١٠٥٨).

^{٥٧} صحیح - (بوخاری) له کتابی (الأذان) ، بابی: (الجهري في العشاء) گپړاویه ته وه به ژماره (٧٦٦) ، هروه ها (موسلم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة) ، بابی: (سجود التلاوة) گپړاویه ته وه به ژماره (١٢٠٤) ، هروه ها (نهبوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (من رأى فيها السجود) گپړاویه ته وه به ژماره (١٤٠٨) ، هروه ها (نه سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (السجود في الفريضة) گپړاویه ته وه به ژماره (٩٦٧).

* (الإنشقاق : ٢١).

پیغهمبهره وه (ﷺ) نویژم کردووه و له دواى ئەم ئایه ته وه له ناو ئەو نویژه دا
له گه ل پیغهمبهر دا (ﷺ) سه جده ی تیلاوه تم بردووه، له بهر ئەوه هه تا
ده گهمه وه به خزمه تی له به هه شتا له م شوینه دا ئەم کورپنووشه هه ر ده به م
و هه رگیز وازی لی ناهینم.

۱۴- ئایه تی (۱۹) ی سوره تی (العلق): ﴿كَلَّا لَا تُطَعُّهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾ ﴿١٩﴾ ﴿﴾

أ- له (ئه بهوهره یه) وه (خوای لی رازی بیّت) ده گێرپنه وه که وا وتوویه تی:
(سجدنا مع النبي ﷺ) ﴿﴾ فی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ و ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ ﴿﴾^{۵۸}
واته : له سوره تی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ له کاتی خویندنی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ
عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ ﴿﴾ دا ، وه له سوره تی ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ له کاتی
خویندنی: ﴿كَلَّا لَا تُطَعُّهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾ ﴿﴾ دا ، له گه ل پیغهمبهر (ﷺ)
کورپنووشی تیلاوه تمان ده برد.

ب- له (ئه بهوهره یه) وه (خوای لی رازی بیّت) ده گێرپنه وه که وا وتوویه تی:
(سجد أبو بكر وعمر رضي الله عنهما ومن هو خير منهما في إذا السماء
انشقت ، و اقرا باسم ربك) ﴿﴾^{۵۹}

^{۵۸} صحیح - (موسلیم) له کتابی (المساجد ومواضع الصلاة) ، بابی: (سجود التلاوة) گێراویه ته وه به
ژماره (۱۳۰۱) ، ههروه ها (ئه بوداود) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (السجود في إذا السماء انشقت) و
﴿اقرا﴾ (گێراویه ته وه به ژماره (۱۴۰۷) ، ههروه ها (ترمذی) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (ما جاء في
السجدة في اقرأ باسم ربك الذي خلق) و ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ﴾ (گێراویه ته وه به ژماره (۵۷۳) ،
ههروه ها (نەسائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (السجود في اقرأ باسم ربك) (گێراویه ته وه به ژماره
(۹۶۶) ، ههروه ها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی: (عدد السجود القرآن)
گێراویه ته وه به ژماره (۱۰۵۸).

واته : دیومه که (ئه بوبه کر) و (عومه) و له وانیش چاکتر که پیغه مبه ره
 (ﷺ) له سوره تی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ له کاتی خویندنی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ
 عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ ﴿دا ، وه له سوره تی ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ له کاتی
 خویندنی: ﴿كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾ ﴿دا ، سه جده یان ده برد.

سییه م: نهو سه جده یه ی کهوا زانایان جیاوازییان تیدا هه یه و ، هیج به لگه یه کی
 راستیش له باره یه وه نه هاتوو ده:

۱۵- ئایه تی (۷۷) ی سوره تی (الحج): ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا
 وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿۷۷﴾
 ئه م ئایه ته له لای پیشه وا (شافیعی) و (ئه حمده) جیی سه جده یه ،
 به لگه شیان:

ریوایه ته که ی (عوقبه) ی کورپی (عامیر) ه (خوای لی پازی بیّت) کهوا
 فه رموی: ((قلت لرسول الله (ﷺ): أفي سورة الحج سجدتان؟ قال: نعم ،
 ومن لم يسجدهما ، فلا يقرأهما))^{۶۰}

^{۵۹} صحیح - (نه سائی) له کتابی (الإفتتاح) ، بابی: (السجود في ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾) گێپراویه ته وه به
 ژماره (۹۶۵).

^{۶۰} ضعیف - (ئه بودارد) له کتابی (الصلاة) ، بابی: (تفريع أبواب السجود) گێپراویه ته وه به ژماره
 (۱۴۰۲) ، ههروه ها (ترمذی) له کتابی (السفر) ، بابی: (في السجدة في الحج) گێپراویه ته وه به ژماره
 (۵۷۸) ، ههروه ها (ئه حمده) له موسنده کهیدا له ژێر ناوینیشانی: (مسند الشاميين - حديث عقبة بن
 عامر الجهني عن النبي (ﷺ)) گێپراویه ته وه به ژماره (۱۷۰۷۸).

واته : وتم به پیغه مبهری خوا (ﷺ) : ئایا له سوره تی (الحج) دا دوو ئایه تی
سه جده ی تیا به ؟ فه رمووی : به ئی، وه ئه وه ی له کاتی خویندنی ئه و دوو
ئایه ته دا کوپنووش نه با ئه وه با نه شیان خوینی.

به لام کۆمه ئی له هاوه لانی به پیزی پیغه مبه ر (ﷺ) پریان وایه که سه جده ی
تیدا ده بریت، له وانه : (عومه ری کوپی خه تتاب) و (عه لی کوپی ئه بی تالیب)
و (ئیبینوعومه ر) و (ئیبینوعه بباس) و (ئیبینومه سعود) و (ئهبوموسای
ئه شعهری) و (أبو الدرداء) و (عه مماری کوپی یاسر) (خوایان لی پازی بیت).

به شی هه شته م
خه تم کردنی قورئانی مه جید

یه که م: ئادابه کانی خه تم کردنی قورئان

پیشه و نه وه وی (په حمه تی خوی لی بی) له م باره وه له (أنکار) دا
فه رموویه تی:

موسه ته حه ببه بۆ ئه وکه سه ی که واه ته نها خه تمه که ی ده کات له نوێژدا
بیّت، به لام بۆ ئه وکه سه ی که له ده ره وه ی نوێژدا خه تمه که ی ئه نجام ده دات
و، وه بۆ ئه و که و له ش که به جه ماعی دانیشتون له مه راسیمی قورئان
خه تم کردندا، ئه وه واه چاکه که له سه ره تای شه وه وه، یاخود له سه ره تای
پۆژه وه دانیشن بۆ مه راسیمی ئه و خه تم کردنه.

وه موسه ته حه ببه ئه و پۆژه ی که ئه و خه تمه ی تیدا ده کری ئه وکه سه به
پۆژوو بیّت، مه گهر بکه ویتته پۆژیکه وه که واه شه رع قه ده غه ی کردوو له
پۆژوو گرتن تیدا.

وه له گیرانه وه ی راستدا هاتوو: که واه (ته لحه) ی کوپی (موصه پیف) و،
(موسه ییه ب) ی کوپی (رافیع) و، (حه بیب) ی کوپی (ئهبی ثابت) ی
تابیعین و کوفینه وه (په حمه تی خویان لی بی) ئه و پۆژه ی که خه تمی
قورئانیان تیدا ده کرد پۆژه که ی به پۆژوو ده بوون.

* (نیل الأوطار بتخریج أحادیث کتاب الأنکار/ ج ۱، ص ۲۶۳).

وه موسته حه ببه كه وا هه موو كه سئ كه شاره زایی له قورئان خویندندا ههیه
و، وه ئه وكه سانهش كه خویندنه وه یان ته واو نیه و باش نازانن قورئان
بخوینن حازری ئه و مه جلیسه ببن كه قورئانی تیدا خه تم ده كریت.

جا بو زیاتر دلتیابوون ئاماژه بۆچهند فهرموودهیهك ده كهین :

(١) له (ئوم عه تییه) وه (خوای لێ پازی بیّت) ده گێڕنه وه كه وا فهرموویه تی :
((امرنا رسول الله ﷺ: أن نخرجهن في الفطر والأضحى ، العواتق ،
والحيض ، وذوات الخدور ، فأما الحيض فيعتزلن الصلاة ، ويشهدن
الخير ، ودعوة المسلمين ، قلت: يا رسول الله ﷺ: إحدانا لا يكون لها
جلباب ، قال: لتلبسها أختها من جلبابها))^{٦١}

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمانی پیکردین كه ئافره تان بنیڕین بو
نوێژی جه ژنی په مه زان و قوربان له وانهش: كچه عازهب، ئه وانهی له
حه یزدان، ئه وانهش كه خوێان دهرنه ده خست، جا ئه و ئافرتانهی كه له
حه یزدابوون كه نارگیرده بوون و دووریان ده گرت له شوینی نوێژه كه یان،
به لام ئامادهی خێر و دوعای موسولمانه كان ده بوون، وتم: ئه ی پیغه مبهری

^{٦١} صحیح - (موسلم) له کتابی (صلاة العیدین) ، بابی : (تذکر إباحة خروج النساء في العیدین إلى المصلی وشهود الخطبة) گێڕاویه ته وه به ژماره (٢٠٥٣) ، ههروهها (ترمذی) له کتابی (الصلاة) ، بابی : (ما جاء في خروج النساء في العیدین) گێڕاویه ته وه به ژماره (٥٤٠) ، ههروهها (ابن ماجه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها) ، بابی : (ما جاء في خروج النساء في العیدین) گێڕاویه ته وه به ژماره (١٣٠٧).

خو (ﷺ) یه کیځمان بالا پوښی نیه؟ فه رموی: با خوشکه که ی له جل و بهرگی خوۍ بکاته بهری.

(۲) له (قه تاده) ی تابعی یه وه (په حمه تی خوی لی بی) - که هاوه لی (نه نه س) بووه (خوی لی پازی بیټ) - ده گپنه وه که وا فه رموی ته تی: ((کان انس بن مالک ((رضي الله عنه)) إذا ختم القرآن جمع أهله ودعا))^{۶۲} واته : نه نه سی کوړی مالیک (خوی لی پازی بیټ) کاتۍ خه تمی قورئانی بکړدایه که س و کاری خوۍ کۆده کړده وه و ده پاپایه وه .

(۳) له (سابت) ه وه (په حمه تی خوی لی بی) ده گپنه وه که وا فه رموی ته تی: ((کان انس إذا ختم القرآن ، جمع ولده وأهل بيته فدعا لهم))^{۶۳} واته : (نه نه س) (خوی لی پازی بیټ) کاتۍ خه تمی قورئانی بکړدایه ، منډاله کان و خاوو خیزانی ماله که ی کۆده کړده وه و نزای بؤ ده کړدن .

(۴) له (حه که م) ی کوړی (عوتیبه) وه (په حمه تی خوی لی بی) ده گپنه وه که وا فه رموی ته تی: ((أرسل إلي مجاهد ، وعبد بن أبي لبابة ، قالا : إنما أرسلنا إليك أنا نريد أن نختم القرآن ، وكان يقال : إن الدعاء يستجاب عند ختم القرآن ، فلما فرغوا من ختم القرآن دعوا بدعوات))^{۶۴}

^{۶۲} موقوف صحیح - (ابن أبي داود) له (كتاب المصاحف) دا گپراوی ته وه ، هروها (ابن حجر) و دانره که شی به (صحیح) یان داناره ، هروها له (الفتوحات الربانية/ ج ۳، ص ۲۴۴) دا هاتووه .

^{۶۳} (داره می) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (في ختم القرآن) گپراوی ته وه به ژماره (۳۴۰۹) .

^{۶۴} صحیح - (ابن أبي شيبة) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (في الرجل إذا ختم ما يصنع) گپراوی ته وه به ژماره (۱۰۰۸۹) ، هروها (به یه قی) له (شعب الإيمان) دا فه صلی: (في قطع القراءة بحمد الله تعالى على ما أنعم عليه) گپراوی ته وه به ژماره (۲۰۰۷) ، هروها له (فضائل القرآن) لقاسم بن سلام) ، بابی: (فضل ختم القرآن) به ژماره (۸۵) هاتووه ، هروها له (فضائل القرآن: لابن

واته : (مجاهيد) و (عبدہی کوری ئہبی لوبابہ) نارديان به شوينمدا و پييان وتم: ئيمه بويه ناردمان به شوينتدا چونكه نیازمانه خه تمی قورئان بکهن، وه وتیان: به پاستی نزا و پارانه وه له کاتی خه تم کردنی قورئاندا گیرایه، جا کاتی له خه تمی قورئانه که بوونه وه چهند دوعا و نزایه کیان کرد. ٥) له (حه که م) ی کوری (عوتیه) وه (په حمه تی خوی لی بی) ده گیرنه وه کهوا (مجاهيد) (په حمه تی خوی لی بی) فره موویه تی: ((الرحمة تنزل عند ختم القرآن))^{٦٥} واته: په حمه ت و میهره بانی خوا له کاتی خه تم کردنی قورئاندا داده به زیت.

دووهم: شیوازی خه تم کردنی زانایان و خواناسانی پیشوو

پیشهوا نه وه وی (په حمه تی خوی لی بی) له م باره وه له (الأذکار) دا فره موویه تی* : پیشینان (خوایان لی پازی بی) چهند عاداتیکی جیاوازیان بووه له باره ی خه تم کردنی قورئانی پیروزه وه:

١) تیااندا بووه کۆمه لی له وان کهوا له ماوه ی دوو مانگدا خه تمیکیان کردووه.

٢) وه هه ندیکی تریان له ماوه ی یه ک مانگدا خه تمیکیان کردووه.

(الضريس) ، بابی: (الرجل إذا ختم القرآن ما يصنع) به ژماره (٤٨) هاتوو ، هه روه ها (الفريابي) له کتبی (فضائل القرآن) دا ، بابی: (ختم القرآن) گیراویه ته وه به ژماره (٧٩).
^{٦٥} صحیح - (ابن أبي شيبة) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (في الرجل إذا ختم ما يصنع) گیراویه ته وه به ژماره (٢٩٤٣٦) ، هه روه ها له (قيام رمضان - لمحمد بن نصر المروزي) ، بابی: (الترغيب في الدعاء عند ختم القرآن) به ژماره (٥٤) هاتوو.

* (نيل الأوطار بتخريج أحاديث كتاب الأذكار / ج ١ - ص ٢٥٩).
 ١٠٩

- (۳) وه هه‌ندیکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر ده شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه .
- (۴) وه هه‌ندیکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر هه‌شت شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه .
- (۵) وه هه‌ندیکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر چه‌وت شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه . جا ئه‌مه‌یان زۆریه‌ی پیشینان کردوویانه .
- (۶) وه هه‌ندیکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر شه‌ش شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه .
- (۷) وه هه‌ندیکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر پینج شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه .
- (۸) وه هه‌ندیکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر چوار شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه .
- (۹) وه هه‌روه‌ها زۆریکیان له ماوه‌ی هه‌ر سێ شه‌و جارێکدا خه‌تمیکیان کردووه .
- (۱۰) وه هه‌روه‌ها زۆریکی تریان له ماوه‌ی هه‌ر شه‌و پۆژیکیان خه‌تمیکیان کردووه .
- (۱۱) وه هه‌روه‌ها کۆمه‌لیکیان بووه‌ که‌وا له ماوه‌ی شه‌و پۆژیکیان دوو خه‌تمه‌یان کردووه .
- (۱۲) وه هه‌روه‌ها هه‌ندیکیان بووه‌ که‌وا له ماوه‌ی شه‌و پۆژیکیان سێ خه‌تمه‌یان کردووه .

۱۳) وه ههروهه ها هه نديكي تريان بووه كه وا خه تمه كه ي له ماوه ي شه وو
 پوژيكد هه شت خه تمه بووه، چواريان له شه ودا، وه چواره كه ي تريش له
 پوژدا، وه له وانهش كه له م جوړه خه تمه يان بووه بريتي يه له به پيژ: (ابن
 الكاتب الصوفي) (خوای لي پازي بي).

ههروهه ده فهرموي: (ئه حمه د) ي دورقي له (مه نصور) ي كوپي (زاندان) ي
 كوپي (عوبباد) ي تابيعي يه وه ده گيژپته وه كه وا: (قورئان) ي خه تم كردووه
 له نيواني (نيوه پو) و (عه صر) دا، وه ههروهه ده لي: له مانگي په مه زاندا
 (قورئان) ي خه تم كردووه له نيوان (مه غريب) و (عيشا) دا نزيكه ي دوو
 خه تم و شتي.

ههروهه ها (ابن أبي داود) به سه نه ديكي دروست گيژاويه ته وه كه وا:
 (موجاهيد) (په حمه تي خوای لي بي) خه تم قورئاني كردووه له په مه زاندا
 له نيوان (مه غريب) و (عيشا) دا.

ههروهه (نه وه وي) ده فهرموي: به لام ئه وانه ي كه وا خه تم قورئانيان كردووه
 له يه ك پكاتدا، له به ر زوريان ناژمي درين، له وانه: (عوسمان) ي كوپي
 (عه ففان)، (ته ميمي داري)، (سه عيد) ي كوپي (جوبه ير).

وه بيگومان زوريك له كومه له پيشكه وتووه كان به كه راهه تيان زانيوه كه وا
 له ماوه ي شه وو پوژيكد خه تم قورئان بكرت، به لگهش له سه ري ئه م
 فهرمووده يه يه:

كه له (عبدالله) ي كوپي (عه مر) ي كوپي (عاص) ه وه ده گيژپنه وه كه وا
 فهرموويه تي: پيغه مبه ري خوا (ﷺ) فهرموويه تي: ((لا يفقه من قرأ القرآن في

اقل من ثلاث))^{٦٦} واته: ئه‌وی به سێ شه‌و که‌تر خه‌تمه‌یه‌کی قورئان بکات
ئه‌وه له ده‌ستووری خویندنی قورئان تێ نه‌گه‌ییوه.

به‌لام سه‌باره‌ت به کاتی ده‌ست پێکردن و خه‌تم کردنی (قورئان) پێشه‌وا
نه‌وه‌وی (په‌حمه‌تی خوای ئی بێ) ده‌فه‌رموئ: ئه‌گه‌ر له‌وانه بوو که له
هه‌فته‌یه‌کدا خه‌تمی قورئانی ده‌کرد، ئه‌وه بێگومان (عوسمان) ی کوری
(عه‌ففان) (خوای ئی پازی بی‌ت) له شه‌وی جومعه‌وه ده‌ستی پێ ده‌کرد و،
وه له شه‌وی پێنج شه‌مه‌دا کو‌تایی پێ ده‌هێنا و خه‌تمی ده‌کرد.

وه پێشه‌وا (ئه‌بو‌حامید) ی غه‌زالی (په‌حمه‌تی خوای ئی بێ) له (الاحیاء) دا*
فه‌رموو‌یه‌تی:

چاکتر وایه که ئه‌و خه‌تم کردنه جاری له شه‌ودا بێ و، جاری‌کیش له پۆژدا،
وه خه‌تم کردنه‌که‌ی پۆژ با له دوو پکاته‌که‌ی به‌یانی پۆژی دوو شه‌مه‌دا
بی‌ت، یاخود له دوا‌ی ئه‌و دوو پکاته‌وه بێ و، وه خه‌تم کردنه‌که‌ی شه‌ویش با
له دوو پکاته‌که‌ی مه‌غریبی شه‌وی جومعه‌دا بێ، یاخود له دوا‌ی ئه‌و دوو
پکاته‌وه بی‌ت.

^{٦٦} صحیح - (ئه‌بوداود) له کتابی (الصلاة)، بابی: (تحزیب القرآن) گێ‌راویه‌ته‌وه به ژماره (١٣٩٤)،
هه‌روه‌ها (ترمذی) له کتابی (القراءات)، بابی: (١٣) گێ‌راویه‌ته‌وه به ژماره (٢٩٤٨)، هه‌روه‌ها
(ابن ماحه) له کتابی (إقامة الصلاة والسنة فيها)، بابی: (في كم يستحب يختم القرآن) گێ‌راویه‌ته‌وه به
ژماره (١٣٤٧).

* (احیاء علوم الدین / ج ١، ص ٦٢٠ - کتاب: آداب تلاوة القرآن).

(١) (ئىبنو ئەبى داود) له (عهمر) ى كورپى (مهپرە) ى تابيعى يه وه (خوای لى پازى بىت) دهگيرپته وه كهوا فەرموويه تى: ((كانوا يحبون أن يختم القرآن من أول الليل أو من أول النهار))*

واته: پييان خوشبووه كهوا له سه ره تاي شه ودا يا له سه ره تاي پوژدا خه تى قورئان بكن.

(٢) ههروه ها له (تهلحه) ى كورپى (موصه پيف) ى تابيعى پيشه واوه دهگيرپنه وه كهوا فەرموويه تى: ((من ختم القرآن أية ساعة كانت من النهار، صلت عليه الملائكة حتى يمسي، وأية ساعة كانت من الليل صلت عليه الملائكة حتى يصبح))*

واته: ههركه سى له ههركاتيكي پوژدا خه تى قورئان بكات، ئه وه مهلائيكه صلاواتى له سه ر لى ده دات هه تا ئيواره، وه ههركه سى له ههركاتيكي شه ودا خه تى قورئان بكات، ئه وه مهلائيكه صلاواتى له سه ر لى ده دات هه تا به يانى.

* (التبيان في آداب حملة القرآن / ج ١، ص ٢٤٠)، و (أذكار- لإمام النووي / ج ١، ص ٢٨).

* (التبيان في آداب حملة القرآن / ج ١، ص ٢٤٠)، و (أذكار- لإمام النووي / ج ١، ص ٢٨).

به شی نوښه م فهزل و پاداشتی قورئان له بهرکردن

یه کهم: پښگرتن له قورئان له بهر پښگرتنه له خوا

له (نه بوموسا) ی نه شعهرییه وه (خوای لی پازی بیت) ده گڼپنه وه که واهرموویه تی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: ((إِنْ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِكْرَامِ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَالْجَافِي عَنْهُ ، وَإِكْرَامِ ذِي السُّلْطَانِ الْمَقْسُطِ))^{۶۷}

واته: به پاستی پښگرتن له: پیرو به سالآچووی موسولمان و، قورئان له بهر ښک که زیاده پړه وی تیدا نه کړدبی و پشستی لی هله نه کړدبی و، فهرمان په وایه کی دادپه روه، وهک پښگرتن وایه له خوای گه وره.

^{۶۷} حسن - (بوخاری) له (الأدب المفرد) دا ، بابی: (إجلال الكبير) گڼپاویه ته وه به ژماره (۳۷۵) ، هره وه (نه بوداود) له کتابی (الأدب) ، بابی: (في تنزيل الناس منازلهم) گڼپاویه ته وه به ژماره (۴۸۴۳) ، هره وه (به بهه قی) له (السنن الكبرى) دا له کتابی (قتال أهل البغي) ، بابی: (النصيحة لله ولكتابه ورسوله ولأئمة المسلمين وعامتهم) گڼپاویه ته وه به ژماره (۱۵۴۹۱) ، هره وه (ابن أبي شيبة) له کتابی (البيوع والأفضية) ، بابی: (في الإمام العادل) گڼپاویه ته وه به ژماره (۲۱۴۶۶) ، هره وه شیخ (نه لبانی) له (الأدب المفرد/ ج ۱، ص ۱۳۰، ح ۳۵۷) ، و (سنن أبي داود/ ج ۴، ص ۲۶۱، ح ۴۸۴۳) ، و (صحيح الجامع الصغير/ ح ۲۱۹۹) ، و (مشكاة المصابيح/ ج ۳، ح ۴۹۷۲) ، و (صحيح الترغيب والترهيب/ ج ۱، ح ۹۸) دا فهرموویه تی: (حسن) ه.

دووم: نهوکه سهی قورئانی له به ربی ئاگری دۆزهخ تووخی ناکه وئ

له (عوقبه) ی کورپی (عامیر) ه وه (خوای لی پازی بیئت) ده گێرپنه وه که وا
فه رموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی: ((لو جعل القرآن في
إهاب، ثم ألقى في النار ما احترق))^{٦٨}

واته: نه گهر قورئان بخریته ناو پیستی که وه و دواتر فری بدریته ناو ئاگری
دۆزهخ وه نه وه بیگومان ناسووتیت.

که واته: ههر باوه پدارئ قورئانی له به ربی و دواتر فری بدریته ناو ئاگری
دۆزهخ وه نه وه بیگومان ناسووتی و قورئان ده بیته قه لغانیک بو پاراستنی
له ئاگری دۆزهخ.

سییه م: نهوکه سهی شتی له قورئان له سینگیا نه بی وهک ماییکی ویرانه وایه

له (ئینووعه بباس) ه وه (خوای لی پازی بیئت) ده گێرپنه وه که وا فه رموویه تی:
پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی: ((إن الذي ليس في جوفه شيء من
القرآن كالبيت الخرب))^{٦٩}

^{٦٨} حسن - (ئه حمده) له (مسند) ه کهیدا، له ژێر ناو نیشانی: (حديث عقبه بن عامر الجهني عن النبي
(ﷺ) گێراویه ته وه به ژماره (١٧٠٣٢)، ههروهها (داره می) له کتابی (فضائل القرآن)، بابی:
(فضل من قرأ القرآن) گێراویه ته وه به ژماره (٣٢٤٦)، ههروهها شیخ (ئه لبانی) له (مشكاة المصابيح/
ج ١، ح ٢١٤٠)، و (سلسلة الأحاديث الصحيحة/ ج ٧، ح ٣٥٦٢) دا فه رموویه تی: (حسن) ه.

^{٦٩} ضعیف - (ترمذی) له کتابی (فضائل القرآن)، بابی: (منه) گێراویه ته وه به ژماره (٢٩١٣)،
ههروهها (ئه حمده) له (مسند) ه کهیدا، له ژێر ناو نیشانی (مسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب)
گێراویه ته وه به ژماره (١٨٧٦)، ههروهها (حاکم) له (مستدرک) دا له کتابی (فضائل القرآن)، بابی:
(أخبار في فضائل القرآن جملة) گێراویه ته وه به ژماره (١٩٨٠)، ههروهها (داره می) له کتابی (فضائل

واته : ئەو كەسەى شتێ لە قورئان لە سینگیا نەبێ وەك مالىكى ويرانه وايه .

چوارەم : دەور كردنە وەى قورئان و هەولدان بۆ لەبیرنە چوونە وەى

(١) لە (ئەبو موسا) ی ئەشعەرى یەوہ (خوای ئی پازى بىت) دەگێرنەوہ كەوا پیغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتى : ((تعاهدوا هذا القرآن ، فوالذي نفس محمد بيده لهو اشد تفلتا من الإبل في عقلها))^{٧٠}

واته : سەرەو كاری و ئاگاداری قورئان بکەن و هەمیشە دەوری بکەنەوہ ، دەسا بەو کەسە کە گیانی (محمد) ی بە دەسە ، قورئان زووتر لەبیر دەچیتەوہ کاتێ دەوری نەکریتەوہ ، هەتا و شتر کاتێ لە پەت بەردەبێ و بە لەسە دەبێ !!

(٢) لە (ئەبنوعومەر) ه وە (خوای ئی پازى بىت) دەگێرنەوہ كەوا پیغەمبەر ی خوا (ﷺ) فەرموویەتى : ((إنما مثل صاحب القرآن ، كمثل صاحب الإبل المعقلة ، إن عاهد عليها أمسكها ، وإن أطلقها ذهبت))^{٧١}

القرآن) ، بابی : (فضل من قرأ القرآن) گێڕاویەتەوہ بە ژمارە (٣٢٤٢) ، هەروەها (تەبەرانی) لە (المعجم الكبير) دا ، بابی : (من اسمه عبد الله: وما أسند عبد الله بن عباس رضي الله عنهما - أبو ظبيان عن ابن عباس) گێڕاویەتەوہ بە ژمارە (١٢٤٠٤) ، هەروەها شێخ (ئەلبانی) لە (جامع الترمذی/ ج ٥، ص ١٧٧، ح ٢٩١٣) ، و (ضعيف الجامع الصغير/ ح ١٥٢٤) ، و (ضعيف الترغيب والترهيب / ج ١، ح ٨٧١) ، و (رياض الصالحين/ ص ٢٨٨، ح ١٠٠٧) دا فەرموویەتى : (ضعيف) ه .

^{٧٠} صحیح - (بوخاری) لە کتابی (فضائل القرآن) ، بابی : (استذكار القرآن وتعاهده) گێڕاویەتەوہ بە ژمارە (٥٠٣٣) ، هەروەها (موسلم) لە کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی : (الأمر بتعهد القرآن) گێڕاویەتەوہ بە ژمارە (١٨٤١) .

^{٧١} صحیح - (بوخاری) لە کتابی (فضائل القرآن) ، بابی : (استذكار القرآن وتعاهده) گێڕاویەتەوہ بە ژمارە (٥٠٣١) ، (موسلم) لە کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی : (الأمر بتعهد القرآن)

واته : قورئان خوین وهك خاوهن وشتري به ستراره وایه، چۆن ئه وه ئه گهر چاودیری و سه رپه رشتی و شتره كانی بکات ئه وه له دهستی ناچن و به دهستی وه ده میننه وه، وه ئه گهر به ریشی بدا ده پوات ، ئاوه ها ئه میش ئه گهر ده وری قورئانه كه ی به گهرمی بکاته وه ئه وه له بیرى ناچیتته وه .

پینجه م: قورئان له به ربوون ده بیته هو ی پله به رزی له به هه شتا

له (ئیبنوعومه ر) ه وه (خوای لی پازی بیّت) ده گێرپنه وه كه وا فه رموویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی: ((یقال لصاحب القرآن: اقرأ ، وارتنق ، ورتل كما كنت ترتل في الدنيا ، فإن منزلک عند آخر آية تقرؤها))^{٧٢}

واته : له به هه شتا به قورئان خوین ده لێن: قورئانت چه نده له به ره بیخوینه و به پایه كانی به هه شتا سه ركه وه، وه چۆن له دنیا دا قورئانت به ته رتیل ده خویند لیزه ش هه روه ها به ئارامی و مؤلّهت و له سه ره خۆ بیخوینه، چونكه پایه ی تۆ له و شویننه دایه، كه دوا ئایهت ده خوینی.

گێرپاویه ته وه به ژماره (١٨٣٦) ، هه روه ها (نه سائی) له كتابی (الإفتتاح) ، بابی: (جامع ما جاء في القرآن) گێرپاویه ته وه به ژماره (٩٤١).

^{٧٢} حسن صحیح - (ئهبوداود) له كتابی (الصلاة) ، بابی: (استحباب الترتیل في القراءة) گێرپاویه ته وه به ژماره (١٤٦٤) ، هه روه ها (ترمذی) له كتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (١٨) گێرپاویه ته وه به ژماره (٢٩١٤) ، هه روه ها شیخ (ئه لبانی) له (سنن أبي داود/ ج ٢، ص ٧٣، ح ١٤٦٤) ، و (جامع الترمذی / ج ٥، ص ١٧٧، ح ٢٩١٤) ، و (صحیح الترغیب والترهیب/ ج ٢، ح ١٤٢٦) دا فه رموویه تی: سه نه ده كه ی (حسن صحیح) ٥٠.

بابه تیکی تاییه ت

دروست نییه بلیی فلان نایه تم له بیرچوته وه

پیشهوا نه وه وی (په حمه تی خوی لی بی) له م باره وه له (أذکار) دا
فه رموویه تی *

دروست نیه بلیی: فلان نایه ت یا فلان سوره تم له بیرچوته وه، به لکو بلیی:
له بیرم، کرد، یا (أسقطها).

(۱) له (عبدالله) ی کوری (مه سعود) ه وه (خوی لی پازی بیت) ده گیرنه وه
کهوا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی: ((بئسما لأحدهم أن يقول نسيت آية
کیت وکیت ، بل نسي ، واستذكروا القرآن ، فإنه أشد تفصيا من صدور
الرجال من النعم))^{۷۳}

واته : چند خراب و ناشرینه بو ئاده میزاد که بلیت: نایه تی ئه وه و ئه وه م
له بیرچوته وه، به لکو ئه وه چاره نووسی خودایی له بیرى بردوته وه، که وابوو
با بلیی: فلان نایه تم له بیر براوته وه ! که واته ده وری قورئان بکه نه وه و
بیکن به پیشه ی هه میشه بیستان، ئه گینا وه ک چون و شتر که له پهت به ربوو
به له سه ده بی و ناگیریتته وه، ئاوهاش قورئان له دلی پیاودا زووتر له ده ست
ده رده چی و نامینئ.

* (نیل الأوطار بتخریج أحادیث کتاب الأذکار/ ج ۱، ص ۲۷۴).

^{۷۳} صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن)، بابی: (استذکار القرآن وتعامده) گنپاویه ته وه به
ژماره (۵۰۳۲)، هه روه ها (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها)، بابی: (الأمر بتعهد القرآن)
گنپاویه ته وه به ژماره (۱۸۳۸)، هه روه ها (ترمذی) له کتابی (القراءات)، بابی: (۱۰۰) گنپاویه ته وه
به ژماره (۲۹۴۲)، هه روه ها (نسانى) له کتابی (الإفتتاح)، بابی: (جامع ما جاء في القرآن)
گنپاویه ته وه به ژماره (۹۴۲).

(۲) له دايكه (عائشه) وه (خوای لی پازی بیټ) ده گيړنه وه كهوا
 فهرموويه تی: ((سمع النبي ﷺ) رجلا یقرأ باللیل ، فقال: یرحمه الله قد
 اذکرنی آیه کذا وكذا ، کنت أنسيتها من سورة کذا وكذا))^{۷۴}
 واته : شهوی پیاوی له مزگهوت قورثانی ده خویند، پیغه مبهه (ﷺ) گوئی لی
 بوو، فهرمووی: په حمه تی خوای لی بی ، ئەم پیاوه فلان ثایه تی له فلان
 سوره ت یاد خستمه وه، که ئەو ثایه ته م له یاد برابوو.

(۳) له (عبدالله) ی کوپی (مه سعود) ه وه (خوای لی پازی بیټ) ده گيړنه وه
 كهوا فهرموويه تی: پیغه مبهه (ﷺ) فهرموويه تی: ((بئسما للرجل أن یقول
 نسیت سورة کیت وکیت ، أو نسیت آیه کیت وکیت ، بل هو نسی))^{۷۵}
 واته : چنه خراپ و ناشرینه بو پیاوی که بلیت: سوره تی ئەوه و ئەوهم
 له بیرچوته وه ، یا ثایه تی ئەوه و ئەوهم له بیرچوته وه، به لکو ئەوه
 چاره نووسی خودایی له بیرى بردوته وه، که وابوو با بلی: فلان ثایه ته م له بیر
 براو ته وه !

^{۷۴} صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (نسیان القرآن وهل یقول نسیت آیه کذا
 وكذا) گيړاوی ته وه به ژماره (۵۰۳۸) ، هروه ها (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ،
 بابی: (الأمر بتعهد القرآن) گيړاوی ته وه به ژماره (۱۸۳۴).

^{۷۵} صحیح - (بوخاری) له کتابی (فضائل القرآن) ، بابی: (استذکار القرآن وتعاهده) گيړاوی ته وه به
 ژماره (۵۰۳۲) ، هروه ها (موسلم) له کتابی (صلاة المسافرين وقصرها) ، بابی: (الأمر بتعهد القرآن)
 گيړاوی ته وه به ژماره (۱۸۴۰).

پیرست

.....

لا پەرہ	ناوہرؤک
۳	پیشہ کی
۵	بہشی یہ کہم فہزل و گہورہیی قورئان خویندن
۶	یہ کہم: فہزلی فیربوونی قورئان
۸	دووہم: پلہ و پایہی کہسی کہ قورئانی رموانہ و کہسی کہ ئہرک دہکیشی بو رموان کردنی
۸	سییہم: ئہجرو پاداشتی قورئان خویندن
۹	چوارہم: نموونہی ئہو ئیمانداردی کہ قورئان دہخوینی و ئہوہی کہ نایخوینی
۱۰	پینجہم: دابہزینی مہ لانیکی رہ حمہت لہ کاتی قورئان خویندندا
۱۱	شہ شہم: قورئان دہبیتہ تکاکار بو ئہو کہ سہی خویندویہ تیہوہ و کردهوہی پیگردوہ
۱۲	حہوتہم: خوی گہورہ پلہو پایہی کہ سانی بہرز دہکاتہوہ کہ خزمہتی قورئان دہکەن
۱۴	ہہ شتہم: حہسوودی تہنہا لہ دوو شتا دروستہ
۱۵	بہشی دووہم دابہزینی قورئان لہ سہر حہوت پیت
۱۵	یہ کہم: قورئان بہ حہوت شیوہ خویندندہوہ ہاتوتہ خوار
۲۱	دووہم: واتای حہوت پیتہ کہ

۲۳	سییه م: نه و لوغه یه ی که قورنای پی نووسراو ته وه
۲۷	به شی سییه م شیوه کانی خویندنه وه ی قورنای مه جید
۲۷	یه که م: مه رته به و پله کانی قورنای خویندن
۲۷	(۱) ته حقیق
۲۷	(۲) حه در
۲۷	(۳) ته دویر
۲۸	دووم: پایه کانی قیرانه ی راست و دروست
۲۹	سییه م: قیرانه ی شاذ
۲۹	(۱) پیناسه ی قیرانه ی (شاذ)
۳۱	(۲) حوکه ی قیرانه ی (شاذ) له نویژدا
۳۳	به شی چوارم قورنای خوینه به ناوبانگه کان
۳۳	یه که م: حه وت قورنای خوینه به ناوبانگه کانی ناو هاوه لان
۳۴	دووم: قورنای خوینه به ناوبانگه کانی ناو تابیعین
۳۶	سییه م: چوارده قورنای خوینه کان و ریوایه ته کانیا ن
۳۶	(۱) حه وت قورنای خوینه به ناوبانگه کان
۴۳	(۲) س قورنای خوینه که ی تر که له گهل حه وته که دا ده بنه ده قورنای خوین
۴۵	(۳) چوار قورنای خوینه که ی تر که به ده که وه ده بنه چوارده قورنای خوین
۴۹	به شی پینجه م نه و کتیبانه ی له بواری قیراناتی سه بعده دا دانراون

۵۰	۱) قیرائه تی (نافیع) به ږیوایه تی (قالون)
۵۰	۲) قیرائه تی (نافیع) به ږیوایه تی (وهرش)
۵۱	۳) قیرائه تی (عاصم) به ږیوایه تی (حەفص)
۵۱	۴) قیرائه تی (ئەبی عەمری بەصری) به ږیوایه تی (الدوري) یا (السوسي)
۵۲	بەشی شەشەم نأداب و دەستوورەکانی قورئان خویندن
۵۲	یەكەم: كاته هەڵبژێرراوەكان بۆ قورئان خویندن
۵۳	دووهم: نأدابه‌كانی قورئان خویندن
۶۸	شیۆه‌كانی وتنی په‌ناگرتن به‌خوا له‌ شەیتانی نه‌فرین لێكراو (الإستعاذة)
۷۰	حوكمی وتنی په‌ناگرتن به‌خوا له‌ شەیتان
۷۱	شیۆه‌كانی وتنی (بسم الله الرحمن الرحيم)
۷۱	حوكمی وتنی (بسم الله الرحمن الرحيم)
۷۷	له‌ سووده‌كانی قورئان خویندن به‌ ده‌نگی به‌رز
۷۹	بەشی حەوتەم سەجده‌ی قورئان خویندن
۷۹	۱) پێناسه‌كه‌ی
۸۰	۲) شیۆازه‌كه‌ی
۸۰	۳) فه‌زلی سەجده‌ی تیلاوه
۸۳	۴) حوكمه‌كه‌ی
۸۶	۵) ئایا ده‌ستوێژ و ږووکردنه‌ قیله‌ی ده‌وێ؟
۸۸	۶) نزا و پارانه‌وه‌ی سەجده‌ی قورئان خویندن

۹۱	۷) سهجدهی تیلاره له کاته قهدهغه کراوه کاند
۹۱	۸) دووباره بوونهوهی سهجدهی تیلاره
۹۱	۹) سهجدهی تیلاره له نوێژدا
۹۲	۱۰) ئایه دروسته له نوێژدا تێپه‌ری به‌سه‌ر ئایه‌تی سهجده‌دا و نه‌بخوینی؟
۹۳	۱) ئایا دروسته هه‌موو ئایه‌ته‌کانی سهجدهی تیلاره بخوینی و ته‌نها یه‌ك سهجده به‌ریت؟
۹۳	۱۲) قه‌زاگردنه‌وهی سهجدهی تیلاره‌ت
۹۴	۱۳) سهجده‌کانی قورئان خوێندن
۱۰۶	به‌شی هه‌شتهم خه‌تم کردنی قورئانی مه‌جید
۱۰۶	یه‌که‌م: ئادابه‌کانی خه‌تم کردنی قورئان
۱۰۹	دووم: شیوازی خه‌تم کردنی زانایان و خواناسانی پیشوو
۱۱۴	به‌شی نۆیه‌م فه‌زل و پاداشتی قورئان له‌به‌رکردن
۱۱۴	یه‌که‌م: ریزگرتن له‌ قورئان له‌به‌ر ریزگرتنه‌ له‌ خوا
۱۱۵	دووم: ئه‌وه‌که‌ سه‌ی قورئانی له‌به‌ربێ ئاگری دۆزه‌خ توو‌خنی ناکه‌وه‌ی
۱۱۵	سییه‌م: ئه‌وه‌که‌ سه‌ی شتی له‌ قورئان له‌ سینگی‌ا نه‌بێ وه‌ك مائیکی ویرانه‌ وايه
۱۱۶	چوارهم: دمو‌رکردنه‌وه‌ی قورئان و هه‌ولدان بۆ له‌بیرنه‌ چوونه‌وه‌ی
۱۱۷	پینجه‌م: قورئان له‌به‌ربوون ده‌بیته‌ ه‌وی پله‌ به‌رزی له‌ به‌هه‌شتا
۱۱۸	بابه‌تیکی تاییه‌ت دروست نییه‌ بلیی فالان ئایه‌تم له‌بیرچۆته‌وه‌
۱۲۰	ناوه‌پۆك

